

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

РОЛЬ ІННОВАЦІЙ В ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОЇ НАУКИ

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

*29–30 грудня 2017 р.
м. Київ*

У 2-х частинах

Частина друга

Київ
Інститут інноваційної освіти
2018

УДК 001(063):378.4 (Укр)
ББК 72я43
Р67

*До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті),
надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.*

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

*Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів Затвердженого
Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.*

Р67   **Роль інновацій в трансформації сучасної науки : Матеріали Міжнародної
науково-практичної конференції (м. Київ, 29—30 грудня 2017 р.) / ГО «Інститут
інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН
України. У 2-х частинах. — 2-е вид., випр. і доп. — Київ : ГО «Інститут інноваційної
освіти», 2018. — ч. 2. — 164 с.**

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам
вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо.

Відповідальний редактор: *І.В. Козак*
Коректор: *П.А. Нємкова*

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2017, 2018
© Інститут інноваційної освіти, 2018
© Друк ФОП Москвін А.А., 2018

Підписано до друку 15.01.2018. Формат 60х84/16.

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Literaturna. Ум. друк. арк. 9,53. 2-е вид., випр. і доп.

Зам. № 1501-2. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., рос., англ., пол.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Поліграфічний центр «Сору Art».

69095, Запоріжжя, пр. Леніна, 109. Тел.: +38-094-133-87-81.

Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки

Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України

03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 658.5.011

Т.С. Бойчук,

студентка факультету управління, сфери обслуговування та харчових технологій

Чернівецького торговельно-економічного інституту

Київського національного торговельно-економічного університету

науковий керівник: ***О.А. Хитрова***

кандидат економічних наук, старший викладач

кафедри менеджменту та туризму

Чернівецького торговельно-економічного інституту

Київського національного торговельно-економічного університету

БРЕНД-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. У статті описується сучасна технологія підвищення ринкової конкурентоспроможності підприємства — бренд-менеджмент в контексті стратегічного розвитку сучасного підприємства. Позначені теоретико-методологічні аспекти формування наукового уявлення про цей вид маркетингової діяльності, а також розглядаються можливі варіанти реалізації цього інструменту в діяльності українських підприємств. Визначено внутрішні механізми використання бренд-менеджменту на підприємствах і умови, при яких доцільно його використовувати. Також в статті розкрито сутність терміна «бренд-менеджмент» і його складових, окрім цього пропонується концептуальний підхід до впровадження бренд-менеджменту в управлінській діяльності.

Ключові слова: бренд, бренд-менеджмент, концепція, підприємство, брендинг, стратегія.

Постановка проблеми. Умови жорсткої конкуренції змушують підприємців розробляти, освоювати і застосовувати різноманітні інструменти, що дозволяють отримати шанс в боротьбі за споживача. Наявність у підприємства унікальних активів і переваг сприяє зміцненню позицій на ринку. Одним з таких активів підприємства є бренд. Бренд — це нематеріальний актив, цінність якого полягає в упізнаваності його споживачами та формуванні позитивних асоціацій, пов'язаних з ним. Бренд-менеджмент — це маркетинговий інструмент, який використовується в процесі формування іміджу бренду протягом тривалого періоду через освіту додаткової цінності торгової марки, що робить її більш привабливою для споживача. Така діяльність вимагає певних навичок, і, перш за все, вивчення прогресу-

сивного досвіду зарубіжних компаній, чиї торгові марки є запорукою успіху на ринку. Український ринок унікальний за своєю структурно-логічною схемою управлінських дій і має можливість створення власної моделі функціонування вітчизняних брендів.

Стан дослідження. Широке коло питань, пов'язаних із дослідженнями брендингу, знайшли відображення в роботах багатьох вітчизняних та закордонних вчених. Так, витoki розуміння бренд-менеджменту досліджувались через Д. Аакера, С. Девіса, Ел. Райза, Дж. Траута, Леслі де Чернатоні, М. МакДональда, Г. Чармессона, Ай. Еллвуда, К. Л. Келлера, А. Длігача, О. Ярмач, С. Москалюк та інші. Досить велика кількість наукових розробок в сфері брендингу свідчить про зацікавленість вчених-економістів в даному напрямку, однак існують дискусійні питання в тлумаченні різних концепцій бренд-менеджменту.

Виклад основного матеріалу. Бренд-менеджмент є ключовим і необхідним інструментом для успішного функціонування компанії. Він може мати на увазі як створення нового бренду з нуля, так і модифікацію вже існуючого. Сам процес перетворення марки в бренд досить тривалий за часом, в результаті чого формується довгострокові споживчі уподобання.

Основна ідея концепції бренд-менеджменту полягала в тому, що в умовах насиченого ринку і значної маркетингової активності конкуруючих компаній споживачеві доводиться постійно обробляти величезний потік рекламних повідомлень, тому постачальнику необхідно знайти і зайняти унікальну нішу в свідомості потенційних покупців, запропонувавши їм незвичайний рекламний продукт, що підкреслює одну головну перевагу товару, здатну задовольнити специфічні потреби споживача. Таким чином, автори вперше зробив акцент на тому, що унікальність товарної пропозиції визначається не стільки фізичними властивостями продукту, скільки споживчим сприйняттям, заснованим на здатності задовольнити унікальні потреби покупця [1].

Сутність успішної стратегії маркетингу при застосуванні такого принципу позиціонування — стежити за новими можливостями і робити дії, що будуть закріплювати продукт на ринку. Надалі всі дії брендингу будуть зводитися лише до утримання першого місця в свідомості споживачів. Якщо компанія не має можливості бути першою (не вистачає фінансових ресурсів або вона прийшла на цей ринок пізніше інших), то вона завжди повинна враховувати, що не можна робити лобову атаку на компанії, які вже мають лідируючі позиції на ринку. Якщо у неї є бажання стати першою, то спочатку необхідно закріпитися як лідер в іншій області, а потім вже виходити на бажаний ринок. Інший варіант завоювання брендом лідируючого положення — створення принципово нового товару або послуги (вони повинні виглядати принципово новими в очах споживача). Компанія, що володіє сильним брендом, може провести ряд заходів, які дозволять їй збільшити доходи від наявного бренду [2, с. 34].

Перш за все, бренд може бути застосований до більш широкого цільового сегменту споживачів, географічному ринку або каналу дистрибуції. Ця дія в західній практиці називається — поширення бренду. Прикладом поширення брен-

ду може служити будь-який імпортований бренд, що продається на українському ринку, - Snickers, Coca-Cola, Head & Shoulders.

Скотт Девіс в книзі «Управління активами торгової марки» сформулював п'ять основних принципів позиціонування торгових марок, які, очевидно, не втратили своєї актуальності й досі. По-перше, позиціонування бренду не може носити застиглий характер. позиції марки повинні оновлюватися кожні 3-5 років або частіше, якщо того вимагає зміна стратегії розвитку компанії. Частота репозиціонування залежить від характеру діяльності компанії, динамічності ринку, на якому вона діє, і активності діяльності конкурентів. По-друге, позиціонування бренду має визначати всі дії, пов'язані з управлінням його активами, а також потоками витрат і прибутків. Третій принцип позиціонування бренду полягає в тому, що роль лідера має відігравати вище керівництво компанії, оскільки саме воно визначає успіх або фіаско стратегії позиціонування компанії. Четвертий принцип позиціонування бренду пов'язаний з тим, що він проводиться силами працівників компанії, а не рекламних агентств. І нарешті, п'ятий принцип полягає в тому, що сильні позиції завжди орієнтовані на покупців.

Скотт Девіс стверджує, що 72% покупців готові заплатити ціну за свою улюблену марку, яка на 20% перевищує вартість найближчої конкуруючої марки; 50% споживачів готові до аналогічного збільшення ціни на чверть, а 40% - на третину [3, с. 57].

Також, варто зазначити, що сильний бренд відрізняє цілий ряд характеристик, які дозволяють неупереджено оцінити його рівень.

По-перше, це висока обізнаність про бренд в його цільових аудиторіях. Вважається, що рівень обізнаності сильного бренду представниками цільової групи в пред'явленому списку імен не може бути нижче 60%. По-друге, це якість продукції або послуг, яка є стабільною і відповідає заявленим обіцянкам бренду. По-третє, це позитивні асоціації, які викликає бренд у цільових аудиторій. І нарешті, четверте, можливо, найголовніша вимога до сильного бренду - це наявність лояльної групи клієнтів [4, с. 78].

У зв'язку з тим, що завдання зі створення сильних брендів стала практично обов'язковою для всіх комерційних і некомерційних організацій, політичних організацій і навіть деяких фізичних осіб, з'явилася ідея брендингу як технології, що поєднує в собі певну послідовність дій і процедур, які можна повторити з більшим чи меншим успіхом.

Розрізняють психологічну цінність бренду (т. з. ціннісний капітал бренду) і фінансову вартість бренду (оцінка дисконтованих майбутніх грошових потоків підприємства, що генеруються брендом). Існує певний зв'язок розвитку бренду підприємства з вартістю всього бізнесу. Тому можна говорити про те, що бренд є інструментом підвищення вартості бізнесу. Найпопулярніший метод оцінки вартості бренду - це величина додаткового доходу від бренду. Суть методу полягає в тому, що брендовий товар найчастіше продається дорожче не брендового. Різниця в цінах цих товарів, помножена на обсяг продажів бренд-товару, і буде становити вартість бренду. У тих випадках, коли брендовий і небрендові товари продаються за однією ціною, вартість бренду визначається як різниця обсягів продажів цих

товарів у грошовому вираженні. Разом з тим, існує і недолік цього методу - це складність знаходження небрендового аналогу, а також варіація цін в різних регіонах [5].

Боротьба за споживачів здійснюється з двох сторін - товарної та психологічної. У першій - виробник покращує товар, розробляє систему знижок і зацікавлює постачальників, розширює асортимент. У другій - йде завоювання розумів і інтересів споживачів за місце марки в свідомості людини, який повинен вибрати саме цей товар з безлічі інших. Так як людина в середньому може запам'ятати лише кілька торгових марок в одній товарній групі, в свідомості споживача важливу роль відіграє країна-виробник продукту і товарна упаковка.

Однією з найбільш яскравих тенденцій розвитку брендингу за кордоном є повсюдний перехід від світу товарів до світу брендів. Насправді, сучасний споживчий ринок - це боротьба брендів. Використання продуктів, що представляють якийсь бренд, не проходить для людей безслідно. Прихильність до брендів робить їх частиною існуючих у людей образів самих себе, тому невдачі брендів і напади на них сприймаються як загрози позитивного самосприйняття. Прикладом зниження позитивного сприйняття бренду може служити падіння капіталізації компанії Samsung після випадків загоряння смартфонів Galaxy Note 7.

Бренд-менеджмент в Україні став широко використовуватися спочатку в діяльності транснаціональних корпорацій, що просувають свої мегабренди, а потім в свій арсенал маркетингових інструментів бренд-менеджмент взяли і українські виробники.

Всі бренди, присутні на українському ринку, можна умовно розділити на чотири групи:

1. Зарубіжні продукти і компанії. До них відносяться всесвітньо відомі бренди зарубіжних виробників, які володіють міцними позиціями в свідомості споживачів по всьому світу (McDonald's, Apple, Adidas і ін.).

2. Адаптовані закордонні продукти і компанії. Це товари, вироблені зарубіжними компаніями, але адаптовані для українського ринку. Компанія-виробник може відкрито вийти на національний ринок і запропонувати споживачам продукт під маркою якості відомого бренду, але при цьому з більш звичною назвою або набором характеристик (шоколад «Корона» від міжнародної компанії Kraft Foods, кетчуп «Торчин» від Nestlé).

3. Історично сформовані національні бренди. Тобто, бренди, які мають багаторічну популярність і виражену національну приналежність. Такі бренди, як торт «Київський» або пиво «Оболонь» викликають стійкі позитивні асоціації у споживачів і мають додаткову цінність.

4. Вітчизняні компанії і продукти, які претендують на статус міжнародного бренду. Це товари, послуги або компанії, які заявляють себе брендами на ринку тих чи інших продуктів (сік «Jaffa», горілка «Nemiroff» та ін.) [6].

Важливою перешкодою на шляху брендингу є наявність ринкової можливості або місця на ринку для нового бренду. Якщо на ринку вже існує велика кількість сильних брендів, то поява на ньому нових гравців практично виключена. Це пов'язано з різними обставинами: протидією конкурентів, складністю створення

кращого за своїми якостями продукту, певною затовареністю ринку і т. д. Не останню роль відіграє і сприйняття споживачів, свідомість яких вже зайнято іншими брендами [7].

Успішне створення сильного бренду не означає, що на цьому робота бренд-менеджера закінчується. Конкуренція в ринкових умовах робить процес брендингу практично нескінченним.

Нарешті, глобалізація комунікацій сприяє швидкому просуванню всіх цих процесів. Бренди без праці перетинають кордони, внаслідок чого спостерігається феномен глобального парадоксу, який зводиться до того, що чим більше ринок, тим більш спеціалізованими повинні бути компанії і бренди, представлені на ньому; чим вище ступінь глобалізації компанії, тим вужче сегмент її цільового ринку.

Висновки. Таким чином, ефективні механізми управління брендами сприяють успішному розвитку підприємства, які допомагають покупцям орієнтуватися в розмаїтті товарів. На сучасному етапі бренд-менеджмент перейшов в нову стадію - він став основою діяльності підприємства і дозволяє йому опосередковано через управління брендом управляти його іміджем.

Література

1. Герман Д. Бренд — це і є стратегія. URL: <http://www.mmm.com.ua/russian/articles/35259> (дата звернення: 15.11.2017)
2. Генрі. Дж. Мейл. Д. Керування інноваціями та викликами: підручник. Арізона: Бізнес-школа, 2002. — 294 с.
3. Девіс С.М. Управління активами бренду: стимулювати прибутковий ріст через свій бренд: навч. посіб. Сан-Франциско: Компанія Вілей, 2015. — 148 с.
4. Аакер Д. Створення сильних брендів: монографія. Нью-Йорк: Вільне видавництво, 2014. — 342 с.
5. Ягудін С. Ю. Венчурне підприємництво. Франчайзинг: навчально-методичний комплекс. URL: <http://biblio.royalwebhosting.net/osnovyi-upravleniya-brendom-ispolzovanie-sub.html> (дата звернення: 15.11.2017)
6. Ріпка Ю. М. Організаційний механізм брендингу територій. *Державне управління та місцеве самоврядування* : тези XII Міжнар. наук. конгресу (Харків, 29 бер. 2012 р.). Харків : Магістр, 2012. С. 142—143.
7. Щегельська О. Брендинг на споживчих і промислових ринках: електрон. наук. фахове вид. 2015. Вип. 1 (9). URL: <http://www.management.com.ua/marketing/mark002.html> (дата звернення: 22.11.2017)

О.В. Деменко,
студентка економічного факультету
Запорізького національного університету
науковий керівник: **З.П. Урсова,**
кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування
Запорізького національного університету

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Організація та методика аудиту касових операцій з банком по розрахунково — касовому обслуговуванню регулярні, тому залежно від якості роботи банку клієнти приймають рішення про доцільність подальшого співробітництва з банком, про ступінь обґрунтованості встановлених банком тарифів на розрахунково — касові послуги.

Метою аудиту касових операцій є перевірка дотримання банком вимог законодавства в частині здійснення та відображення в обліку розрахунково — касових операцій, виявлення недоліків у організації і веденні розрахунково — касової роботи.

Основними джерелами інформації перевірки касових операцій є первинні документи: прибуткові й видаткові касові ордери; квитанції на внесок готівки до банку або на оплату послуг інших організацій; розрахунково-платіжні (платіжні) відомості на виплату, заробітної плати відпускних, матеріальної допомоги, стипендій та інших виплат; трудові угоди на виконання й оплату певних робіт; акти інвентаризації готівки в касі; договір про матеріальну відповідальність; касова книга; звіти касира; журнал реєстрації прибуткових та видаткових касових ордерів; облікові реєстри (відомості, журнали, машинограми) за рахунками «Каса», «Рахунки в банках», «Інші грошові кошти»; Головна книга.

Освоєння методики аудиту касових операцій є важливим, виходячи з таких причин: грошові кошти є найбільш ліквідними і такими, що швидко реалізуються активами клієнта, вони мають масовий і поширений характер, рух готівки відбувається через касові операції, тому під час аудиту вони досліджуються суцільним методом.

З метою контролю за наявністю готівкових коштів на підприємствах проводяться інвентаризації кас. Для проведення інвентаризації каси, що має здійснюватися згідно з наказом керівника підприємства, призначається комісія, яка після закінчення інвентаризації каси складає акт.

Інвентаризацію каси слід проводити не менш як один раз на квартал у строки, встановлені керівництвом підприємства. Раптові ревізії каси також необхідні і є важливим елементом внутрішньогосподарського контролю додержання касової дисципліни. Для цього вивчають накази керівника підприємства про проведення інвентаризації каси та визначення складу комісії, звіти інвентаризаційної комісії й інвентаризаційні відомості [3].

Під час перевірки касових операцій необхідно обов'язково перевірити укладання договору про повну матеріальну відповідальність осіб, які здійснюють приймання та видачу готівки з каси.

У процесі аудиторської перевірки необхідно керуватись такими нормативними документами:

- Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. [1]

- Положенням про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвердженим Постановою Правління НБУ від 15.12.2004 р. № 637 [2].

На підготовчому етапі аудиту касових операцій аудитор повинен розглянути загальні питання організації роботи каси в банку:

- інтенсивність касових операцій;
- кваліфікація і практичний досвід працівників, які забезпечують роботу каси в банку;
- основні напрямки касових надходжень і видатків;
- забезпеченість обліку касових операцій електронно-обчислювальною технікою;
- наявність договорів з касирами про повну матеріальну відповідальність.
- обладнання приміщення каси в банку.

По закінченню перевірки касових операцій здійснюється оцінка стану їх організації та ведення обліку і розробляються управлінські або адміністративні заходи щодо ліквідації порушень і недоліків та облікові заходи щодо вдосконалення облікового контролю. Найчастіше типовими порушеннями, виявленими під час перевірки касових операцій, бувають:

- порушення ліміту каси;
- порушення граничних норм розрахунку готівкою грошей;
- неправильне документування і ведення касових операцій;
- виправлення в приходних і видаткових касових документах;
- несвоєчасне проведення інвентаризації каси і т. п. [3].

Таким чином, можна сказати, що якісне та своєчасне проведення аудиту касових операцій дає можливість уникнути непорозумінь, які виникають у ході перевірок, а його основними функціями буде: контроль за правильністю оформлення операцій, оприбуткування, видачі й перерахування грошових коштів, контроль за дотриманням фінансової звітності. Це буде забезпечувати зниження небажаного ризику фінансової звітності касових операцій, а також ризик помилок у організації бухгалтерського обліку.

Література

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Закон від 16.07.1999 № 996-XIV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні 15.12.2004 N 637 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0040-05>
3. Давидов Т.М., Шмаркова Аудит: Підручник. — К.: Знання, 2004. — 511 с.
4. Батракова Л.Г. Економічний аналіз діяльності комерційного банку. Вид. 2-е: Підручник для ВНЗ. — М.: Логос, 2005. — 368 с.

О.В. Косолапова,

студентка факультету економіки, менеджменту та права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

науковий керівник: **О.М. Лозовський,**

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти управління операційною діяльністю вітчизняних підприємств. Висвітлено основні підходи щодо організації операційного управління. Визначені основні елементи бізнес-процесу та завдання операційної системи підприємства.

Ключові слова. Управління операційною діяльністю, бізнес-процес, управління виробництвом, завдання операційної системи, об'єкти управління операційною діяльністю.

Постановка проблеми. Сучасні вимоги до оновлення діяльності підприємств, підвищення якості продукції, мінливі умови конкуренції та процесів забезпечення, а також комплексний погляд на процеси управління свідчить про те, що правильне управління операційною діяльністю є необхідною умовою для успішної роботи будь-якого підприємства. Пошук нових можливостей для впровадження інновацій та змін обумовлює компромісне поєднання структурних трансформацій та внесення змін в робочі процеси.

Підвищення ефективності управління операційною діяльністю є одним з основних завдань розвитку економіки України. Необхідною умовою вирішення цього завдання є економічне обґрунтування прийняття раціональних управлінських рішень. Адже в процесі своєї діяльності підприємство зустрічається зі складними процесами, нестабільним середовищем та глобалізацією конкуренції. За останні роки управління операційною діяльністю набуло величезного значення в управлінні як виробничими, так і сервісними підприємствами.

Стан дослідження. Проблеми ефективного управління операційною діяльністю підприємств вивчають багато вітчизняних та зарубіжних авторів, серед яких С. В. Бєляєва, Л. І. Воротіна, О. В. Гуджман, В. А. Захаров, А. Н. Капралов, Ю. Б. Кашубіна, М. Ю. Куденко, І. В. Курташова, Т. Р. Луцик, Н. О. Микитенко, В. О. Пасічний, А. Н. Стерлігова, О. М. Сумець, Н. І. Ценклер, Е. В. Чорнодубова, І. Т. Шурігіна.

Метою даного дослідження є визначення теоретичних аспектів управління операційною діяльністю підприємства.

Виклад основного матеріалу. Трактуючи терміну «управління операційною діяльністю» ускладнюється його багатогранністю та постійним пошуком більш досконалого визначення. Операційна діяльність головним чином пов'язана з виробничою діяльністю або фізичною зміною стану продукції. Визначення поняття

«управління операційною діяльністю» суттєво відрізняються в більшості публікацій науковців, що не дає цілісного уявлення про управління операційною діяльністю підприємства як автономну частину управління.

В працях Куденка М. Ю. та Пасічного В. О. процес управління операційною діяльністю розглядається з різних сторін. По-перше, як діяльність, пов'язана з такими аспектами як: навмисне перетворення матеріалів та інформації; розробка, використання та вдосконалення виробничих систем; управління діяльністю, що відноситься до створення товарів та послуг шляхом перетворення входів (необхідних ресурсів) у виходи (готові товари та послуги). Отже, управління операційною діяльністю – це чітко спрямований процес з керування операціями придбання необхідних підприємству ресурсів, їх трансформації у готовий продукт (послугу) та постачання останнього кінцевому споживачеві [4, с. 99].

Фундамент управління операційною діяльністю складають чотири основних компоненти: економічні основи, математичні, технологічні та організаційні, що тісно взаємопов'язані між собою та відповідальні за успішну діяльність та розвиток підприємства. Для досягнення успіху за умов конкуренції основною діяльністю підприємства повинна бути переробка певних ресурсів. Такими ресурсами, наприклад, можуть бути інформаційні ресурси у видавничому бізнесі або у сфері реклами. Операції по переробці проводяться у функціональних підрозділах виробничого підприємства.

Сумець О. М. визначає управління операційною діяльністю як керівництво процесом придбання матеріалів, їх перетворення в готовий продукт та постачання цього продукту покупцю. Це узагальнене визначення, адже воно включає такі функції, як: закупівля, виробництво, фізичний розподіл, але обмежується тим, що не допускає будь-яких дій, що не пов'язані з матеріальним виробництвом [6, с. 93].

Науковцем Стерліговою А. Н. запропоноване таке визначення управління операційною діяльністю підприємства – це виконання завдань, що пов'язані з розробкою, використанням та вдосконаленням виробничих систем, на основі яких виробляється основна продукція підприємства, виконуються роботи чи надаються послуги [5, с. 77].

Таким чином, можемо сформулювати визначення поняття «управління операційною діяльністю» – це управління всіма видами діяльності, що пов'язані з навмисним перетворенням матеріалів, інформації або фізичного стану самих покупців (в разі надання послуги підприємством). Управління операційною діяльністю полягає в ефективному, раціональному та результативному керівництві будь-якими операціями. Даний процес проходить центральною лінією через всю діяльність підприємства, що пов'язана зі створенням продукту, чи зміною його стану шляхом перетворення необхідних ресурсів у потрібні товари чи послуги. Визначальну роль в такій діяльності відіграють робота операційних менеджерів та значення оперативної інформації.

Дослідження управління операційною діяльністю підприємства забезпечує ефективне та раціональне ведення виробничої та сервісної діяльності. Операції в даному випадку виступають основою будь-якого виробничого підприємства, або

підприємства сфери послуг. Якщо операційна функція не буде виконуватися ефективно, то підприємство не зможе досягти успіху. Отже, керуючись принципами управління операційною діяльністю можна не лише працювати більш ефективно, а й краще усвідомити принципи діяльності підприємства в цілому.

Воротіна Л. І. та Пятигін А. С. у своїх працях розкривають сутність управління операційної діяльності підприємства через виконання таких основних завдань: розробка та реалізація загальної стратегії та напрямків операційної діяльності підприємства; розробка та впровадження виробничої системи, що включає дослідження виробничого процесу, прийняття рішення про місце розташування виробничих потужностей, проектування підприємств; планування та контроль поточної діяльності операційної системи [1, с. 93].

Завдання, що вирішують менеджери в процесі управління операційною діяльністю, досить різноманітні. До них відносять: планування та розміщення підприємств та робочих площ, розподіл ресурсів та послідовності їхнього використання, вибір устаткування та його експлуатація, поточний ремонт, проектування, модернізація та заміна технологічного процесу, контроль за його перебігом, вибір методів проектування та виконання робіт, контроль якості робіт, надання послуг та виробництво продукції тощо.

Основними об'єктами управління операційною діяльністю підприємства виступають операції та процеси. За Стерліговою А. Н. операції визначаються як процес, метод чи ряд послідовних дій, головним чином практичного характеру. Тобто, операції є невід'ємним атрибутом людської діяльності, якому властиві продуктивність та організованість. Таким чином, всі організаційні функції за своєю сутністю є операціями, і будь-яка управлінська діяльність включає в себе управління саме операційною діяльністю підприємства [5, с. 78].

Щодо концепції понятійного апарату науковців Куденко М. Ю. та Пасічного В. О., то вона полягає у визначенні терміну операція як частини виробничого процесу або певного виду діяльності, результатом якого є виробництво продукції, надання послуг, виконання робіт чи поширення інформації для власного споживання чи для задоволення потреб кінцевого споживача [4, с. 101].

Часто терміни «виробництво» та «операції» використовують як взаємозамінні. Розповсюджена думка, що в промисловості, комерційній та некомерційній діяльності, управління виробництвом – це окрема відособлена від інших сфера, яка повинна цікавити безпосередньо ті підприємства, які займаються виробництвом.

За визначенням Стерлігової А. Н. під «виробництвом» розуміють в основному діяльність з виготовлення матеріальної продукції. Проте термін «операція» має більш широке трактування. Виробництво визначають перш за все як виготовлення, переробку, створення певної продукції, а також роботу, безпосередньо пов'язану з даними операціями [5, с. 80].

Судячи з цього визначення можна передбачати як матеріальний, так і нематеріальний характер продукції. Таким чином, можна трактувати виробництво як діяльність, пов'язану з переробкою не лише матеріального, а й інформаційного, фінансового ресурсу.

Науковець Стерлігова А. Н. поділяє операції на виробничі та торговельні. Виробничі операції відносять до складу виробничого процесу, вони поділяються на підготовчі (конструкторська та технологічна підготовка виробництва), основні (зміна механічних, фізичних та інших властивостей продукції, що виготовляється), допоміжні (ремонт устаткування, споруд та ін.), обслуговуючі операції (забезпечують основні та допоміжні виробничі процеси матеріалами та напівфабрикатами тощо). Торговельні операції характеризуються придбанням товару задля його подальшого відчуження (крім дарування, спадщини), а також для власного вжитку. Торговельні операції проводяться не лише в процесі торгівлі товарами споживчого попиту, а й під час торгівлі засобами виробництва [5, с. 79–80].

Науковці Воротіна Л. І. та Пятигін А. С. зазначають, що управління виробничими чи операційними процесами підприємства – це головна складова його успіху. Ці процеси створюють корисні товари та послуги, які надає підприємство. Як управління виробництвом, так і управління операційною діяльністю мають справу з плануванням продукту чи послуги, перевіркою чи контролем якості, відбором та покращенням методів роботи, а також доглядом за виробничими об'єктами [1, с. 92].

Захаров В. А. та Іванова В. Й. визначають, що метою управління виробництвом є розробка ефективних шляхів планування та контролю використання фізичних матеріалів, що перетворюються під час виробничого процесу. Численні завдання, властиві невиробничим операціям таких підприємств як роздрібні магазини, типографії, кондитерські, ресторани та ін. досить схожі на завдання виробничих підприємств [2, с. 337].

Капралов А. Н. в своїх працях підкреслює, що крім певної різниці в термінології, сервісні та виробничі підприємства відрізняються також своєю структурою. На підприємстві, що працює в сфері виробництва, як правило, вся операційна діяльність групується таким чином, щоб продукція виготовлялась в одному і тому ж підрозділі, а в сервісних підприємствах її елементи знаходяться в різних частинах організаційної структури. На підприємствах обох типів на операційну діяльність відводиться значна частка капіталовкладень та робочої сили [3, с. 97].

Досить часто в практиці управління операційною діяльністю підприємства використовують такий термін як «бізнес-процес». Виробниче перетворення може бути пов'язане з перетворенням матеріалів в процесі промислового виробництва, зміни місця розташування в процесі транспортування, обміном при здійсненні торговельної операції, зберігання при складуванні, перетворенням інформації в процесі телекомунікації. Таким чином, виробниче перетворення тісно пов'язане з поняттям бізнес-процесу.

В працях Куденка М. Ю. та Пасічного В. О. зазначається, що бізнес-процес – це стійка, цілеспрямована сукупність пов'язаних між собою видів діяльності, яка перетворює «входи» на «виходи», що мають свою цінність для кінцевого споживача [4, с. 102]. Типові елементи бізнес-процесів наведено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Елементи бізнес-процесу

Основою управління операційною діяльністю є управління операційними системами. Операційну систему науковець Сумець О. М. визначає як таку систему, яка використовує матеріальні, інформаційні та фінансові ресурси (на «вході») для перетворення їх в результат (на «виході») у вигляді продукції чи послуги [6, с. 93].

В цілому, операційна система може бути представлена циклом взаємодії «витрати – переробка – випуск», який має відповідати критеріям планування, аналізу, контролю, координації та регулювання, а також інших функцій, що забезпечують ефективне управління операційною діяльністю.

Основна мета функціонування операційної системи полягає у забезпеченні чіткого виконання плану випуску продукції (надання послуг, виконання робіт) відповідної якості та кількості у встановлений час на основі раціонального використання виробничих ресурсів. Реалізація вказаної цілі потребує чіткого визначення конкретних завдань та заходів, що забезпечують їх виконання. Завдання, що вирішуються в рамках поточного функціонування системи представлені на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Завдання операційної системи

Основними концептуальними підходами до управління операційною діяльністю підприємства є: системний підхід (базується на загальній теорії систем); теорія життєвого циклу.

За системного підходу дослідження складових управління операційною діяльністю відбувається в тісному взаємозв'язку з метою визначення їх структури, організації, пошуку закономірностей розвитку та вдосконалення методів управління. Теорія життєвого циклу характеризується тим, що кожен об'єкт (продукт, система тощо) проходить ряд певних повторюваних етапів у своєму розвитку. Характеристика зовнішніх умов та особливості самого об'єкту визначають склад та послідовність етапів життєвого циклу підприємства [6, с. 93–95].

Висновки. Таким чином, управління операційною діяльністю підприємства - це комплекс методів розробки й реалізації управлінських рішень, пов'язаних зі здійсненням операційної діяльності підприємства. Метою управління операційною діяльністю підприємства є забезпечення ефективності операційної діяльності підприємства в короткостроковому й довгостроковому періоді.

Література

1. Воротіна Л. І. Рациональні управлінські рішення як ресурс підвищення ефективності операційної діяльності підприємства / Л. І. Воротіна, А. С. Пятигін // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 10. – С. 90–94.
2. Захаров В. А. Аналіз стану операційного менеджменту на промислових підприємствах / В. А. Захаров, В. Й. Іванова // Бізнес Інформ. – 2013. – №8. – С. 337–342.
3. Капралов А. Н. Влияние терминологии на эффективность совмещения проектных и операционных работ / А. Н. Капралов // Управление проектами. – 2017. – №1. – С. 95–99.
4. Пасічний В. О. Проблеми понятійного апарату операційного менеджменту / В. О. Пасічний, М. Ю. Куденко // Науково технічний збірник. – 2016. – №98. – С. 99–105.
5. Стерлигова А. Н. Управление производством и операциями / А. Н. Стерлигова // Бизнес Элайнмент. – 2012. – №4. – С. 76–81.
6. Сумець О. М. Операційний менеджмент. Ч. 1. Теоретико-методологічний аспект проектування операційних систем підприємств: монографія / О.М. Сумець, М.В. Черкашина. – Харків: КП «Міська друкарня», 2013. – 152 с.

В.Г. Ляшенко,
студентка економічного факультету
Запорізького національного університету,
науковий керівник: **З.П. Урсова,**
кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування
Запорізького національного університету

СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ БАНКІВ УКРАЇНИ

Традиційно банки здійснюють функції агента з розрахунків, акумулюють грошові ресурси та розподіляють їх шляхом проведення кредитних, інвестиційних та інших видів активних операцій. З огляду на це, в технологічному аспекті, банківські операції потребують функціонування налагодженої системи внутрішнього контролю, яка б давала можливість мінімізувати операційні ризики.

Проблемі побудови ефективної системи внутрішнього контролю банку присвячено ряд праць вітчизняних та зарубіжних науковців та практиків. Зокрема таких, як Г. Белоглазова, Г. Білокінь, В. Братчиков, О. Кіреєв, В. Кочеткова, Б. Стефанюк та інші.

Сутність внутрішнього контролю банку на нормативному рівні визначена Положенням про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, затвердженим постановою Правління НБУ від 30.12.1998 року № 566. Згідно із даним Положенням, внутрішній банківський контроль — це сукупність процедур, які забезпечують дотримання положень внутрішніх і зовнішніх нормативних актів при здійсненні операцій банку та достовірність і повноту інформації [3, с. 11].

Система внутрішнього контролю містить два автономних складових елементи: бухгалтерський та адміністративний контроль.

Організація дієвої системи внутрішнього контролю — прямий обов'язок керівництва банку. Усі складові внутрішнього контролю обов'язково повинні документально відображатися у процедурах внутрішнього контролю, тобто у деталізованому проведенні кожної конкретної банківської операції.

Складовою частиною внутрішнього контролю в банку є внутрішній аудит.

Обов'язковість внутрішніх аудиторських перевірок передбачена Положенням «Про організацію внутрішнього аудиту в банках України», у якому внутрішній аудит банку визначається як незалежна експертна діяльність аудиторської служби установи для перевірки й оцінки ефективності системи внутрішнього контролю. Внутрішній аудит є формою управлінського контролю, для здійснення якого в банку створюється спеціальний підрозділ — служба внутрішнього аудиту. Це самостійний структурний підрозділ, який засновується за рішенням вищого органу банку і, як правило, підпорядковується безпосередньо Раді банку [2].

Функції внутрішнього аудиту в банку можуть бути викладені у положенні про внутрішній аудит, яке після затвердження радою директорів банку є офіційним документом, де визначено мету, завдання, права і повноваження органу внутрішнього аудиту.

Загалом, з метою забезпечення стабільного функціонування і розвитку банк має створити ефективну систему внутрішнього контролю, яка передбачає оптимізацію взаємовідносин та обмін інформацією між внутрішнім контролем, зовнішнім та внутрішнім аудитом банку.

Література

1. Положення про організацію операційної діяльності в банках України, затверджене постановою Правління НБУ від 18.06.2003 р. № 254 (із змінами): [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0559-03>
2. Положення про організацію внутрішнього аудиту в банках України, затверджене постановою Правління НБУ від 10.05.2016 р. № 311 (із змінами): [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0311500-16>
3. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, затверджене постановою Правління НБУ від 30.12. 1998 р. № 566 (із змінами): [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0056-99>
4. Стефанюк Б. Концептуальні підходи щодо створення ефективної системи внутрішнього контролю в банку / Б. Стефанюк. // Вісник НБУ. — 2007. — №4. — С. 57—61.

УДК 65.012(045)

О.М. Лозовський,

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Н.Ю. Семененко,

студентка Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

РОЛЬ КОМУНІКАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Анотація. У статті висвітлені окремі аспекти комунікації та інформації в системі менеджменту, охарактеризовано процес перешкод в комунікації, проаналізовано найбільш поширені методи проведення ділових зустрічей в організації.

Ключові слова: комунікація, комунікаційна стратегія, інформація, менеджмент, невербальні перепони.

Постановка проблеми. Комунікації в організації — невід'ємна частина діяльності керівника і підлеглого. Деякі дослідники вважають, що ефективність управління персоналом пропорційна ефективності комунікаційних процесів в організації. Організація із налагодженими комунікаційними зв'язками демонструє швидку реакцію на зміни ринку праці, якісне обслуговування, високу мотивацію персоналу.

Задля створення ефективної системи комунікацій в управлінні персоналом організації виникає необхідність аналізу продуктивності найбільш поширених форм комунікацій всередині організації.

Стан дослідження. Стрижневі питання розвитку комунікацій в управлінні, загальні моделі комунікаційного процесу були окреслені в працях цілого ряду зарубіжних дослідників переважно ХХ — початку ХХІ ст.: А. Файоля, Г. Мюнстерберга, К. Шенона, В. Зигерта і Х. Т. Грэхема і Р. Беннета, Б. Адамса, Е. Мермана, Дж. Бернета, Б. Берлесона, Г. Стейнера.

Аналіз основних світових наукових підходів до проблем комунікацій всередині організації, дослідження структури комунікаційного процесу знайшли відображення у працях російських вчених — В. Весніна, А. Дейнеки, А. Кібанова, П. Журавльова А. Войчака, Т. Примака, Г. Почепцова, О. Фисуна, Н. Григор'єва, М. Плотнікова, В. Різуна, В. Реви.

Останнім часом проблема ефективних комунікаційних зв'язків стала предметом наукового інтересу вітчизняних дослідників. Серед доробку українських вчених слід виділити ґрунтовні розвідки А.І. Барановського, Й. Завадського, Г. Осовської, Н. Мартиненко, М. Туріянської, Н.П. Піщуліної, Е.В. Тюнюкової, М.Г. Зобніної, в яких обґрунтовуються сучасні організаційні, теоретико-методологічні, психологічні аспекти інформаційно-комунікаційних технологій.

Основною метою дослідження є обґрунтування виняткового значення дійових комунікацій для функціонування організації. Завданнями наукового дослідження є пошук оптимальних напрямів розробки комунікаційної стратегії; аналіз ефективності найбільш поширених форм комунікацій всередині організації та шляхів їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Динаміка розвитку сучасної організації визначається не тільки її економічними показниками, а й існуванням ефективних технологій, що забезпечують інформаційний обмін. Комунікація є процесом взаємодії під час якого відбувається передача чи обмін інформацією. При цьому комунікація вважається успішною, якщо вона пройшла повний цикл. Відправник передає інформацію адресату, останній має однозначно зрозуміти її зміст. Успішний комунікаційний процес залежить також від послідовної побудови інформаційного повідомлення відправником: привернення уваги — інтерес — перехід до основної частини — уточнення деталей — обговорення — заключення — заклик до дії. Очікуваним результатом успішної комунікації є зміна поведінки адресата [2].

Вирізняють наступні види комунікацій:

1. Формальні — визначаються організаційною структурою підприємства. Чим більша кількість рівнів управління, тим вище вірогідність спотворення інформації, адже кожний відділ має можливість коригувати комунікаційні повідомлення;

2. Неформальні комунікації — спілкування між друзями, приятелями або канал поширення чуток, пліток. За даними зарубіжних дослідників саме неформальне спілкування поставляє 66% інформації співробітникам організації, проте 80% якої — виробнича інформація;

3. Горизонтальні — канал обміну інформацією між відділами для узгодження дій;

4. Міжособистісні комунікації — вербальне спілкування людей в будь-якому з видів комунікації.

Система внутрішніх комунікацій — це комплекс заходів, який передбачає налагодження взаємодії усіх видів комунікації. До того ж кожен з видів комунікації не є ідеальним та має недоліки. Так, за даними деяких зарубіжних досліджень, практична ефективність горизонтальних комунікаційних зв'язків сягає 90 %, а вертикальних — 20—25 %, тобто виконавець має у своєму розпорядженні лише п'яту частину потрібної інформації. Недостатню ефективність вертикальних комунікацій підтверджують дані про те, що в залежності від властивого способу слухання отримувач посилення може упускати до 70 % інформації. Висхідні вертикальні комунікаційні зв'язки мають також низький відсоток ефективності — 10 %. Тобто до топ-менеджмент володіє лише десятою частиною інформації від співробітників [3, с. 147—149].

Ідеальна модель комунікацій всередині організації полягає в тому, що всі рішення керівництва повинні доводитись до підлеглих, а самі рішення мають базуватись на тих потоках інформації, які надходять від різних структурних підрозділів за умови налагоджених комунікаційних зв'язків. Із створенням налагодженої системи комунікацій організація отримує єдині стандарти, єдині підходи в роботі, створюється система корпоративних цінностей, зменшується плинність кадрів. Це набуває особливої актуальності в умовах розгалуженої структури та територіально віддалених структурних підрозділів організації.

Основними характеристиками якісної комунікації є: залучення співробітників в процес комунікаційної взаємодії, їх готовність до співпраці та здатність працювати з великими інформаційними масивами; неформальний характер комунікацій в організації, наявність атмосфери довіри в організації; використання ефективних комунікаційних технологій; кількість комунікаційних каналів; сприятливий соціально-психологічний клімат та своєчасність розповсюдження інформації.

Для побудови ефективної комунікації слід використовувати усі канали й інформаційні ресурси. Служба персоналу разом з топ-менеджером організації має дбати про своєчасне і регулярне інформування співробітників про новини компанії, її місію, стратегію, найближчі плани та перспективи розвитку. Комунікації всередині організації повинні обов'язково відповідати таким критеріям, як, простота, ясність, точність, достовірність, що в цілому сприяє їх ефективності та адекватному розумінню.

Стійкий зворотній зв'язок дозволяє суттєво підвищити надійність обміну інформацією і частково уникнути її втрат, різних перешкод, які змінюють зміст.

Перешкодами при обміні інформацією можуть бути:

1. Перешкоди обумовлені сприйняттям - люди реагують не на те, що в дійсності відбувається, а на те, як вони сприймають отриману інформацію. Повідомлення по різному інтерпретується залежно від роду занять, спеціальності, у випадках недовіри і антагонізму.

2. Керівників вищої ланки в основному постачають достовірною інформацією. Підлеглі не інформують їх про погані новини. Основною причиною цього є страх перед покаранням. Керівник, який не створює сприятливого мікроклімату в колективі отримує тільки мінімальну кількість інформації.

3. Семантичні бар'єри обумовлені різним розумінням і тлумаченням слів, жестів, інтонації. Слова і жести мають різне значення і не кожний може зрозуміти їх, що викликано різницею в освіті, кваліфікації, слабким знанням іноземної мови, національними особливостями.

4. Невербальні перепони — це використання різних символів, крім слів. Прикладами цього є обмін поглядами, вираз обличчя (усмішка, нерозуміння, підняті брови, живий або відсутній погляд, погляд з виразом схвалення або несхвалення, використання пальця, прикриття рота рукою, в'яла поза, інтонація, модулювання голосу).

5. Поганий зворотній зв'язок, який знижує ефективність комунікації. Основною причиною цього є вміння слухати. Мистецтвом ефективного слухання є такі засоби, як: перестаньте розмовляти; допоможіть співрозмовнику вільно висловлювати свою думку; будьте стриманим; не допускайте суперечок; задавайте питання.

6. Перешкоди в організаційних комунікаціях. Основними з них є: інформаційне перевантаження керівника; недосконала структура управління; техніка комунікації. Перешкоди пов'язані з чисто фізичними і психологічними моментами: втомленість; слабка пам'ять; неуважність; імпульсивність, яка заважає зосередитися; зайва емоційність; нестриманість. Все це заважає одному з учасників обміну інформацією в певній мірі донести інформацію до іншого, в результаті комунікації це може призвести до невірної вирішення управлінського рішення.

Важливу роль комунікацій в організації відіграють ділові зустрічі та бесіди. Успішно проведені переговори вирішують проблеми, призводять до організаційного і особистого успіху. Ділові зустрічі є цілеспрямованим видом спілкування, з метою розроблення рішень на основі аналізу міркувань і висловлювань їх учасників. До них належать наради, засідання, ділові бесіди і переговори.

Ефективне проведення ділової зустрічі потребує серйозної і ретельної підготовки. Про ділову зустріч потрібно домовлятися заздалегідь. В межах одного регіону найбільш доцільно домовлятися за 2—3 дні. Про організацію ділової зустрічі можна домовлятися за допомогою електронної пошти, по телефону.

Особливо ретельною повинна бути підготовка до зустрічі з іноземцями. Потрібно передбачити всі елементи програми їх перебування: порядок зустрічі, персональний склад учасників, участь представників преси, обмін сувенірами, вітальні промови, розміщення у готелі, ділова частина, культурна програма, неофіційні прийоми.

Протоколом передбачаються такі основні моменти домовленості: предмет ділової зустрічі; місце проведення; часові межі; склад делегації; матеріали для обговорення та підсумкові документи зустрічі.

Ділова бесіда — це усний контакт між діловими партнерами, які мають необхідні повноваження від своїх організацій і фірм для встановлення ділових відносин, дозволу ділових проблем або розроблення конструктивних підходів до їх вирішення. Головне завдання ділової бесіди — переконати партнера прийняти конкретні пропозиції.

До числа найважливіших функцій ділової бесіди відносять:

- взаємне спілкування працівників з однієї ділової сфери;

- сумісний пошук, оперативна розробка робочих ідей і задумів;
- контроль і координування вже початих ділових заходів;
- підтримка ділових контактів;
- стимулювання ділової активності.

Як форма спілкування ділова бесіда підкоряється всім законам і правилам психологічного та етичного міжособистісного спілкування. Разом з тим у ділової бесіди є і свої особливості. Вони стосуються, насамперед, структури і типів ділової бесіди.

Для успіху ділової бесіди важливо запитати себе: яку мету може ставити партнер і якого результату він очікує від зустрічі з вами? Крім того, необхідно передбачити, який результат бесіди влаштує вас, і який варіант ви вважаєте найбільш прийнятним для обох сторін.

Інформування про справу, з яким ви прийшли на зустріч, має бути гранично конкретним і спиратися на знання таких важливих комунікаційних особливостей:

- говорити слід на мову співрозмовника, щоб звести до мінімуму втрати, що виникають у процесі розмовного спілкування;
- передавати інформацію з позиції «ви-підходу», з урахуванням цілей та інтересів співрозмовника, роблячи його співавтором своїх ідей, а не супротивником.
- враховувати мотиви і рівень обізнаності (компетентності) співрозмовника по конкретній проблемі;
- відмовитися від монологу і перейти до діалогу, використовуючи для цього конкретні питання і розмірковуючи разом із співрозмовником;
- спостерігати за реакціями партнера по спілкуванню і гнучко змінювати свою поведінку виходячи з ситуації (змінювати складність, швидкість, «гучність» викладу інформації).

Висловлюючи власну позицію, не слід боятися питань співрозмовників, а навпаки, потрібно вміти спонукати щоб вони задавали питання. Тоді у вас буде можливість дізнатися, що найбільше цікавить опонентів, що вони самі знають про проблему, чого бояться (побоюються). Крім того, на цьому етапі ділової бесіди і ви самі, отримуючи інформацію про думку партнера по конкретному питанню, повинні активно його розпитувати (інформація не надходить до нас сама по собі, її треба дізнаватись за допомогою питань). Тому потрібно знати, які саме питання краще всього використовувати в переговорах.

Висновки. Отже, успішне функціонування будь якої організації, формування її організаційної культури, корпоративних ідей і цінностей, не можливе без налагодженого процесу комунікацій. Комунікація створює сприятливі умови для розкриття професійних і ділових якостей співробітників, сприяє розвитку їх творчого потенціалу задля створення додаткових цінностей і отримання результату. Подальший економічний розвиток суб'єктів господарювання знаходиться в прямій залежності від існуючих інформаційних каналів і ресурсів, тому головною задачею системного менеджменту організації є постійний пошук та поступове вдосконалення існуючих комунікацій, а також розробка якісно нових наукових методик і конструктивних підходів щодо подальшого розвитку внутрішніх комунікаційних каналів.

Література

1. Бергельсон М. Б. Коммуникативные методы в управлении, или менеджмент как искусство коммуникации / М. Б. Бергельсон // Сборник научных трудов «Теория коммуникации и прикладная коммуникация». Вестник Российской коммуникативной ассоциации. — 2012. — Вып. 2. — С. 6—26
2. Туріянська М. М. Комунікації в системі управління знаннями / М. Туріянська // Вісник економічної науки України. — 2011. — № 2. — С.194—196.
3. Адамс Боб. Эффективное управление персоналом / Боб Адамс. — М.: АСТ. Астрель, 2013. — 352 с.
4. Журавлев П. В. Мировой опыт в управлении персоналом. Обзор зарубежных источников / Журавлев П. В., Кулапов М. Н., Сухарев С. А. — Екатеринбург, 2011. — 448 с.
5. Грэхем, Х. Т. Управление человеческими ресурсами : учеб. пособие для вузов / Х. Т. Грэхем, Р. Беннет; пер. с англ., под ред. Т. Ю. Базарова и Б. Л. Еремина. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2013. — 598 с.
6. Дейнека А. В. Управление персоналом : учебник / А. В. Дейнека — М.: Дашкова и К, 2010. — 290 с.
7. Базарова Г. Коммуникации в управлении персоналом: формируем корпоративную культуру / Базарова Г., А. Хмеленко // Маркетинг. Менеджмент. — 2012. — Май—Июнь.— С. 36—40.

Є.В. Сікорська,

студентка факультету економіки та менеджменту

Національного авіаційного університету

науковий керівник: **В.М. Білявський,**

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та менеджменту

Національного авіаційного університету

КОНЦЕПЦІЯ ЗЕЛЕНОГО ОФІСУ, ЯК СПОСІБ РАЦІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Актуальність. В умовах сучасного світу питання екології стоїть досить гостро і як наслідок цього існує необхідність проводити певні заходи щодо обмеження впливу діяльності людей на природу. Але це приносить користь не тільки середовищу, але й підприємству. Розглянемо на прикладі популярного проекту, що набирає популярності в усе більших країнах світу.

Одним із кроків у напрямку руху на екологізацію — це концепція впровадження так званого «зеленого офісу». «Зелений офіс» — це концепція управління організацією, яка дозволяє мінімізувати вплив діяльності компанії на навколишнє середовище і при цьому сприятлива для неї, оскільки мінімізує витрати матеріалів, електроенергії та інших ресурсів.

Для впровадження зеленого офісу управлінцю необхідно провести ряд певних дій:

1. Необхідно зібрати команду з представників підрозділів компанії, яка проводитиме моніторинг прогресу та створення цілей для колективу.

2. Необхідно шляхом розрахунків визначити скільки компанія витрачає і в який момент ці розтррати стають не раціональними.

3. Менеджер, який займається даним проектом, виділяє першорядні завдання, порівнюючи виділений бюджет на реалізацію «зеленого офісу» і можливості мінімізації розтрат на бізнес, а так само впливу на навколишнє середовище.

4. Визначаються дедлайни на реалізацію проекту.

5. Необхідно проінформувати працівників про те як просувається проект і яку користь він несе.

6. Підвищувати вимоги з кожним виконанням завданням.

7. Необхідно прагнути до екологічної сертифікації за міжнародними стандартами.

Рис. 1. Підготовчі кроки до впровадження «зеленого офісу»

Впровадження зеленого офісу необхідно проводити поетапно.

Етап перший. Він являє собою вибір стратегії впровадження, на якому прописуються всі дії необхідні для досягнення мети.

Етап другий. Аналіз всіх процесів, що відбуваються на підприємстві і вибір тих елементів, які можна скоригувати і скоротити.

Третій етап. Вибір певних дій, які будуть впроваджені. Ними може стати: впровадження електронного документообігу, використання енергоощадних ламп, встановлення сплячого режиму на комп'ютерах і т.д.

Четвертий етап. Оснащення зеленого офісу обладнанням або модернізація наявних.

П'ятий етап. Створення системи електронного обміну інформацією.

Шостий етап. Проведення тренінгів.

Сьомий етап включає саме впровадження проекту, за допомогою аналізу проведених дій.

Отже. Концепція «Зелений офіс» позитивно впливає як на великий так і малий бізнес. Крім користі для природи, компанія отримує ще й ряд переваг таких як: іміджевий хід для залучення свідомих клієнтів і партнерів; скорочення витрат ресурсів та інші.

Література

1. Екологічні публік рілейшнз і реклама [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=429>
2. Зелений офіс: з турботою про довкілля, з вигодою для бізнесу [Електронний ресурс] / наук. редактор та упорядник: О. Маслюківська. — Режим доступу: http://okko.ua/uploads/img/page/Go_green/Green_office-2_2009.pdf.
3. Корпоративна соціальна відповідальність / Зелений офіс. — Режим доступу: <http://www.foxtrot.ua/uk/csr/green-office.html>.
4. Лянна А. Концепція Зеленого офісу [Електронний ресурс] / Анна Лянна. — 2009. — Режим доступу: <http://innovations.com.ua/ua/articles/finance/13824/koncepciyazelenogo-ofisu>.

О.В. Усс,

студентка економічного факультету
Запорізького національного університету

науковий керівник: **З.П. Урсова,**
кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування
Запорізького національного університету

МІСЦЕ АУДИТУ В СИСТЕМІ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКУ

В економічній літературі немає одностайності щодо визначення організаційних форм контролю в банках.

Так у книзі “Аудит банків” під ред. Білоглазової дається наступна класифікація:

1. по способу проведення: обов'язковий і ініціативний;
2. по характеру проведення: зовнішній аудит, внутрішній аудит;
3. по періодичності проведення: первісний аудит, погоджений (повторний) аудит;
4. з погляду розвитку: підтверджуючий аудит, системно — орієнтований аудит, аудит, що базується на ризику [1, с. 9—10]

У книзі Суйц В.П., Ахметбекова А.Н., Дубровиной Т.А. “ Аудит: загальний, банківський, страховий ” приведена наступна класифікація: внутрішній і зовнішній аудит[2, с. 25—30].

Банківський контроль — це система оцінки успішності досягнення цілей, поставлених перед банківською системою, тобто зіставлення реальних досягнень із показниками, що встановлюються регулюючими й управлінськими органами.

Метою банківського контролю є об'єктивне вивчення фактичного стану справ у досліджуваному секторі економіки, виявлення тих факторів та умов, які негативно відображаються на виконанні прийнятих рішень [4, с. 5]

В українських джерелах розкриті такі основні організаційні форми контролю в банках:

- * державний;
- * відомчий;
- * незалежний (аудиторський);
- * внутрішньобанківський; бухгалтерський;
- * адміністративний.[3, с. 39—47].

Державний контроль здійснюють відповідні офіційні органи контролю та управління, до яких належать: Рахункова палата Верховної Ради України, Контрольні управління при Адміністрації Президента України, Головне контрольно-ревізійне управління при Міністерстві фінансів України, Міністерство економіки України, Національний банк України, Державна податкова адміністрація України, Фонд державного майна України, антимонопольний комітет та інші.

В умовах ринкової економіки банки відіграють ключову роль у фінансовій системі й економіці в цілому, до їхньої діяльності суспільство виявляє неабиякий інтерес. В усьому світі банки підлягають більшому державному контролю, ніж господарські суб'єкти інших видів діяльності.

Функції і завдання органів контролю регламентовані Законами України.

Відомчий контроль відповідно до Закону України “Про банки і банківську діяльність” [4, с. 56] здійснює Національний банк. З цією метою при Національному банку України створено департамент пруденційного нагляду.

Пруденційний нагляд — це система банківського нагляду, при якій головна увага органів нагляду зосереджується на регулярному проведенні оцінки загального фінансового стану, результатів діяльності та якості керівництва. Методика пруденційного нагляду вивчає дотримання банком вимог чинного законодавства, нормативних актів Національного банку України, економічних нормативів тощо.

Департамент пруденційного нагляду уповноважений:

- здійснювати всі види перевірок діяльності комерційних банків, перевірку достовірності економічних нормативів, звітності, реєстрацію і ліцензування банку
- надавати відповідні розпорядження, обов'язкові до виконання, у випадку порушення комерційними банками законодавства України;
- вимагати від банків проведення зборів і завчасно оголошувати ті
- питання, які вимагають негайного вирішення;
- направляти своїх представників з правом виступу на загальні збори акціонерів, засідання ревізійної комісії [3, с. 11].

Висновок. Таким чином, ефективний аудит стає невід'ємною складовою успішного розвитку банківських установ в умовах швидких змін зовнішнього середовища, в інформаційних технологіях і законодавстві ускладнення процесів управління. Ці зміни забезпечують інтенсивний і екстенсивний розвиток банків.

Література

1. Аудит банков / Под ред. Белоглазовой Г.Н., Кроливецкой Л.П., Лебедева Е.А., Суйц В. П., Ахметбеков А. Н., Дубровина Т. А. Аудит: общий, банковский, страховой. — Москва: Инфра-М, 2000. — 555 с.
2. Тим, хто не нехтує законом. Під редакцією Г.Г. Мумінової-Савіної — Київ, 2001.
3. Закон України “Про банки і банківську діяльність” // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 24. — С. 272. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T002121.html

Х.Р. Хакімова,

студентка економічного факультету

Запорізького національного університету

науковий керівник: **З.П. Урсова,**

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і оподаткування

Запорізького національного університету

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В БАНКУ

У сучасному суспільстві роль контролю постійно підвищується та набуває нових відтінків своєї сутності.

Оскільки Національний банк України регулював та контролював найбільш важливі ділянки діяльності банків, то внутрішній аудит покликаний був обмежити ризики діяльності, оцінити методологічні та процедурні недоліки, які могли сприяти зловживанням працівниками банку або наражати банк на можливість застосування штрафних санкцій з сторони державних інституцій. Для цього першим кроком до побудови функціональної системи внутрішнього аудиту в системі управління комерційним банком було прийняття Постанови «Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України» (далі — Положення) від 20.03.1998 № 114 [2], яким Національний банк України зобов'язав створити служби внутрішнього аудиту та визначив розуміти під поняттям внутрішній аудит — незалежну експертну діяльність служби внутрішнього аудиту банку для перевірки й оцінки адекватності та ефективності системи внутрішнього контролю та якості виконання призначених обов'язків співробітниками банку. Зокрема, також було виділене в Положенні визначення внутрішній контроль в банку, що означає сукупність процедур, які забезпечують достовірність та повноту інформації, яка передається керівництву банку, дотримання внутрішніх і зовнішніх нормативних актів при здійсненні операцій банку, збереження активів банку і його клієнтів, оптимальне використання ресурсів банку, управління ризиками, забезпечення чіткого виконання розпоряджень органів управління банку в досягненні мети, яка поставлена в стратегічних та інших планах банку.

Отже, з огляду на наведене Положення можна зробити висновок, що внутрішній контроль та внутрішній аудит, поняття, які не можна ототожнювати, так як вони мають різний зміст та характер їх трактування.

Внутрішній аудит банку - це незалежна оцінка системи внутрішнього контролю, встановленого у комерційному банку. Головна увага внутрішнього аудиту зосереджена на аналізуванні інформаційної системи, включаючи систему бухгалтерського обліку і супутніх видів контролю, вивченні фінансової та операційної інформації, дослідженні економічності та ефективності операцій [1].

Вище керівництво банку повинне забезпечувати дію підрозділу внутрішнього аудиту. Коли створюється служба внутрішнього аудиту в першу чергу потрібно розробити Положення про внутрішній аудит банку. Внутрішньобанківський аудит повинен бути незалежним від підрозділів банку, які він зобов'язаний перевіряти.

Підрозділ внутрішнього аудиту банку підпорядковується та є підзвітним раді банку. Внутрішній аудит у банку має бути самостійною структурою, покликаною забезпечити керівництво банку правдивою інформацією, а також допомогти оптимізувати роботу всіх підрозділів банку. Перевірки, що проводяться в банку підрозділом внутрішнього аудиту банку, здійснюються на підставі Положення про підрозділ внутрішнього аудиту банку, стандартів внутрішнього аудиту, які розробляються кожним банком самостійно з дотриманням вимог Національного банку України та специфіки діяльності самого банку [1].

Керівник підрозділу внутрішнього аудиту визначає стратегію та принципи, процес організації, забезпечує застосування єдиних методологічних засад, порівнянність результатів та системність під час здійснення внутрішнього аудиту.

Згідно з нормативно-правовими вимогами комерційні банки при організації роботи внутрішнього аудиту мають дотримуватися таких стандартів [2]:

- Керівництво службою внутрішнього аудиту.
- Незалежність. Професійна компетентність.
- Обсяг роботи.
- Планування і виконання аудиторської перевірки.

Складання аудиторського висновку.

Висновок. Отже, для підвищення конкурентоспроможності українських банків на національному та зарубіжному ринках необхідно вдосконалювати процес внутрішнього аудиту у комерційних банках. Це дасть змогу: мати впевненість керівництва та зацікавлених сторін у надійності банківської установи; вчасно виявляти існуючі проблеми та попереджати їх появу; мінімізувати можливі ризики.

Література

1. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 01.05.2016р. № 140 URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3125-12>
2. Положення “Про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках”, затверджене постановою Правління НБУ від 10.05.2016 № 311. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0311500-16>

І.С. Холод,
студентка Полтавського юридичного коледжу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: *О.М. Потапов,*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Актуальність теми полягає у тому, що за роки незалежності в Україні було відроджено і набуло певного розвитку місцеве самоврядування. Сьогодні воно є невід'ємною складовою частиною системи публічної влади в Україні. Та у той же час як окремі елементи, так і система місцевого самоврядування в цілому ще не досягли того рівня впливу на економічний і гуманітарний розвиток громад і суспільства, який вони мають у більшості демократичних країн Європи і світу.

Одним із центральних питань, що постає в процесі розробки концепції адміністративної реформи та її реалізації, є питання про організацію влади на субнаціональних рівнях управління — область, район, місто, район в місті, селище, село. Це питання тісно пов'язане з муніципальною реформою та подальшим розвитком місцевого самоврядування як відносно автономної форми публічної влади, в рамках якої здійснюється управління місцевими і деякими загальнодержавними (шляхом реалізації делегованих повноважень) справами [1, с. 1].

За роки розбудови незалежної Української держави використовувалося кілька принципово відмінних між собою моделей організації влади, які відображали різний ступінь децентралізації влади, починаючи від «радянської» командно-адміністративної системи прямого державного управління на місцях (до 7 грудня 1990 р.) і закінчуючи спробою запровадити щось на зразок повністю децентралізованої «англо-американської» системи (4 лютого 1994 р. — 8 червня 1995 р.), за якої на всіх територіальних рівнях управління були ліквідовані органи державної виконавчої влади загальної компетенції, а їх функції передані виконавчим органам місцевого самоврядування. Та на жаль, всі ці моделі не змогли забезпечити ефективного управління, носили штучний характер і не відповідали реаліям сучасного стану суспільного та економічного життя України.

Вже минуло понад 10 років, як Верховною Радою України було ратифіковано Європейську хартією місцевого самоврядування, тим самим визнавши нову філософію відносин держави і територій. Проте суперечностей між необхідністю здійснення адміністрування по вертикалі та наданням широких повноважень місцевим громадам не зменшилось. Якщо в Європейській хартії закладено 15 основних принципів місцевого самоврядування то Україна не виконала ще і 10. І тут криється велика проблема. Адже цей акт є міжнародним, тобто він є наднаціональним правом. Саме тут визначено механізм через який можна провести децентралізацію державного механізму в Україні [1, с. 3].

Тому головним завданням, яке стоїть перед державою, є передача повноважень і ресурсів від органів державної влади до органів місцевого самоврядування.

Тільки передавши ці повноваження та ресурси, можна очікувати від органів місцевого самоврядування відповідальності.

Сьогодні міські громади позбавлені можливості розпоряджатися своїми коштами та потерпають від втручання з боку казначейств, необхідності погодження з ними своїх витрат [3].

Повноваження, які на сьогодні мають обласні державні адміністрації (а це виконавчі функції), повинні бути передані до відповідних органів місцевого самоврядування — відповідно області, району і громади.

В нинішніх умовах рівень саморозвитку регіонів залежить від низки факторів та проблем, які не вирішені законодавчо. Наразі людські, матеріальні, фінансові ресурси мають централізований характер, що робить практично неможливим самодостатній розвиток територій. В Україні, склалося зачароване коло: нестача ресурсів негативно впливає на реалізацію потенційних можливостей регіону, а відтак і на формування ринку, що, своєю чергою, позначається на розмірах видатків та доходів територій, знижуючи рівень їх розвитку й інвестиційної привабливості. Надзвичайно важливим є розширення повноважень самоврядних одиниць та усунення зайвих бюрократичних ланок у системі управління, які лише заважають реалізовувати інтереси [2].

Отже, концепція реформування місцевого самоврядування передбачає поліпшення якості життя людей, через становлення ефективного місцевого самоврядування як інституту публічної влади, що надає якісні послуги публічного характеру безпосередньо громадянам на певній території.

Література

1. Кладько Н. Сучасні напрямки розвитку та реформування місцевого самоврядування в Україні / Н. Кладько. — С. 3.
2. Александрова А. О. Сутність, проблеми та перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні [Електронний ресурс] / А. О. Александрова. — 2011. — Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/835/1/Александрова_сутність%20самоврядування_2011.pdf. — Назва з екрану.
3. Лис Б. А. Місцеве самоврядування: сучасний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Б. А. Лис // Буковинська державна фінансова академія. — 2009. — Режим доступу до ресурсу: http://www.rusnauka.com/7_NMIW_2009/Economics/42124.doc.htm.

С.О. Бегмат,

студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **М.М. Грекова,**
кандидат юридичних наук, доцент, Полтавський юридичний інститут
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЛОКАУТ ЯК ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ

Ступінь того, наскільки працівники та роботодавці можуть вирішувати конфлікти та спори, брати участь в обговоренні умов роботи, доходити до консенсуса, є важливим аспектом гідної та ефективної роботи. Можливість як працівників, так і роботодавців брати участь в переговорах, погоджувати умови праці, надавати пропозиції є показником демократичності та ефективності організації праці.

Міжнародна Організація Праці визнає страйки та локаути хоча і крайніми, але все ж засобами соціального діалогу [1].

Ст. 44 Конституції України передбачає право працівників на страйк. Відповідно до ст. 17 Закону України “Про порядок вирішення колективних трудових спорів” (конфліктів) страйк — це тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов'язків) підприємства, установи, організації (структурного підрозділу) з метою вирішення колективного трудового спору (конфлікту).

Також існує аналогічна форма захисту своїх прав у роботодавців, вона зазначається в Європейській Соціальній Хартії Ради Європи, яка має назву локаут. Відповідно до словника Oxford Advanced Learners слово локаут (англ. lock out) означає ситуацію, коли роботодавець перешкоджає працівникам займати їхні робочі місця до того часу, поки вони не погодяться на умови роботодавця. Отже, локаут означає тимчасову зупинку роботи підприємства роботодавцем, зазвичай, одночасно з припиненням виплати заробітної плати працівникам [2]. Загалом локаут як і страйк можна розглядати в контексті соціального діалогу.

Вперше локаут було застосовано на початку XIX ст. в англomовних країнах. Найбільшого поширення досяг наприкінці XIX ст. в Англії і США. Сьогодні локаут визнається, як і страйк, крайнім заходом захисту інтересів роботодавців. Так зазначається в Європейській Соціальній Хартії Ради Європи.

Те, що роботодавці мають таке ж право на страйк, як і працівники свідчить про визнання рівноправ'я сторін трудових правовідносин — працівників і робото-

давців, та є характерним для багатьох розвинених країн (США, Канади, Німеччини, Скандинавських країн та ін.).

Існують наступні види локауту:

1. Захисний локаут є реакцією роботодавця на страйк персоналу;
2. Наступальний локаут (керівництво змушує працівників піти на поступки й змінити раніше висунуті ними вимоги до оплати праці і його умов);
3. Локаут солідарності така форма локауту мала місце в минулому. Підприємці однієї галузі або територіальна організація підприємців виступали проти профспілки даної галузі або територіальної одиниці;
4. Превентивний локаут проводиться з метою випередження працівників, що готуються до страйку. У ряді країн ця форма локауту заборонена, наприклад, в Австрії, Італії, Великій Британії; [1].

Із законодавчої точки зору мають місце:

1. Законний локаут, тобто оголошений відповідно до норм чинного законодавства
2. Незаконний локаут, тобто оголошений без дотримання всіх необхідних умов, а також локаут, оголошений у політичних цілях. Загальний локаут або локаут солідарності теж вважається незаконним. Судова практика європейських країн у цій сфері відрізняється більшою різноманітністю. Наприклад, у Франції локаут вважається незаконним, коли він носить попереджувальний (превентивний) характер чекаючи оголошення страйку й має на меті “залякати” всіх працівників підприємства або установи. Також локаут вважається незаконним, коли про нього повідомляють відразу ж по закінченні страйку [1].

Однак, на даний момент законодавство України не містить визначення поняття локауту і взагалі ніяк не легалізує та не передбачає механізм реалізації права роботодавців на локаут.

Щодо міжнародного законодавства: локаут не згаданий у Міжнародній Угоді з економічних, соціальних і культурних прав (редакція станом на 19.10. 1973), проте чітко визначений у Європейській Соціальній Хартії Ради Європи (Стаття 6 п. 4 право працівників і роботодавців на колективні дії у випадках конфліктів інтересів, включаючи право на страйк, з урахуванням зобов'язань, які можуть впливати з раніше укладених колективних договорів).

Локаут дозволяється в Австрії, Бельгії, Хорватії, Чехії, Данії, Естонії, Німеччині, Італії, Нідерландах, Великій Британії, Швеції. Заборонений в: Португалії, Литві, Греції.

На відміну від страйку, локаут у більшості країн не зупиняє, а перериває дію трудового договору працівників, які звільняються. При цьому у більшості випадків, заробітної плати, пільг позбавляються усі працівники підприємства, установи.

Наприклад, у законодавстві Австрії, Нідерландів, Італії та Великої Британії заробітна плата повністю зберігається. У Німеччині та Естонії, заробітна плата під час локауту не виплачується взагалі. У Чехії працівники під час страйку не мають права на отримання заробітної плати, а упродовж локауту їм надається гарантія оплати праці в розмірі середньої місячної плати і невиконання своїх трудових обов'язків у період локауту зараховується до загального пенсійного стажу [1].

Отже, локаут означає тимчасову зупинку роботи підприємства роботодавцем, зазвичай, одночасно з припиненням виплати заробітної плати працівникам, з метою змусити працівників погодитися на умови праці роботодавця. Локаут є крайньою формою захисту роботодавцем своїх прав, ця форма захисту аналогічна до права працівників на страйк. В Україні роботодавцем не надано право на локаут, дане поняття не визначено взагалі та відповідно немає механізму його реалізації, тому потрібно закріпити легальне визначення локауту та чіткий механізм його реалізації в нормативно-правовому акті, який буде регулювати питання локауту.

На мою думку, в нормативно-правовому акті мають бути вказані підстави проведення локауту. Наприклад:

- 1) Масові порушення працівниками трудової дисципліни (50% працівників + 1);
- 2) Якщо порушення трудової дисципліни призвело до збою чи припинення автоматизованої діяльності технічного обладнання в результаті чого зменшилася кількість виробленої продукції або погіршилася її якість.

Під час локауту працівникам повинна бути надана гарантія оплати праці в розмірі середньої місячної плати.

Необхідно створити комісію з розгляду локаутів в органах місцевого самоврядування, щоб вирішення конфлікту відбувалося неупередженим органом, для недопущення порушення прав як роботодавців, так і працівників.

Локаут має проходити в наступні етапи:

1. Виявлення та фіксування власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом однієї із підстав проведення локауту.
2. Повідомлення про локаут працівникам та повідомлення органів місцевого самоврядування про проведення локауту.
3. Звернення до комісії з розгляду локаутів, яка буде безпосередньо розглядати конфлікти, що виникли в результаті непогодження певних умов праці роботодавців з працівниками.
4. Винесення комісією рішення про врегулювання конфлікту та забезпечення проведення заходів щодо усунення правопорушень.

Література

1. International Labor Organization, Social dialogue statistics Інтернет-ресурс: <http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/statistics-overview-and-topics/social-dialogue/lang--en/index.htm>
2. Oxford Advanced Learners ISBN-13: 9780194799003 p. 96 Edition 7. ISBN-13: 0194001024; Pub. Date: 03/28/2005; Publisher: Oxford University Press, The USA.

М.О. Божок,
студент обліково-фінансового факультету
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
науковий керівник: **А.М. Гаврилюк,**
асистент кафедри права,
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК ВІДПОВІДНО ДО КОДЕКСУ ЗАКОНІВ ПРО ПРАЦЮ ТА У ПРОЕКТІ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ

Кодекс законів про працю України (КЗпП) визначає правові засади і гарантії здійснення громадянами України права розпоряджатися своїми здібностями до продуктивної та творчої праці.

Кодекс законів про працю України регулює трудові відносини всіх працівників, сприяючи зростанню продуктивності праці, поліпшенню якості роботи, підвищенню ефективності суспільного виробництва, піднесенню на цій основі матеріального і культурного рівня життя трудящих, зміцненню трудової дисципліни і поступовому перетворенню праці на благо суспільства в першу життєву потребу кожної працездатної людини.

Законодавство про працю встановлює високий рівень умов праці, всебічну охорону трудових прав працівників [1].

Проект Трудового кодексу (ПТК) втілює у собі працю фахівців за останні 15 років та охоплює норми, які не передбачені чинним КЗпП України, але практикуються на ринку праці [3].

Порівнявши і проаналізувавши Главу XII «Праця жінок» Кодексу законів про працю і Главу I «Особливості праці працівників із сімейними обов'язками» Книги четвертої «Особливості регулювання трудових відносин за участю окремих категорій працівників і роботодавців» Проекту Трудового кодексу можна визначити ряд відмінностей.

Назви порівнювальних глав різняться, в КЗпП вона називається «Праця жінок», а в ПТК — «Особливості праці працівників із сімейними обов'язками». В даних главах є ідентичні статті, є статті які різняться, а також є статті які присутні в одній із глав, а в іншій немає.

Розглянемо і порівняймо статті по порядку.

В ПТК присутня ст. 290 «Працівники із сімейними обов'язками», в якій зазначені загальні та головні умови та інформація для подальших статей цієї глави. Тут зазначається хто є працівниками із сімейними обставинами, хто така одинока мати та одинокий батько.

Далі ідуть статті з ідентичними назвами «Роботи, на яких забороняється застосування праці жінок», але у ст. 291 ПТК більше детально розписано про застосування праці жінок на важких роботах і роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах [2].

В КЗпП далі йде ст. 175 «Обмеження праці жінок на роботах у нічний час». Розповідається про заборону працювати жінкам у нічний час, але існують і винятки. Цієї статті в ПТК немає.

В ст. 176 «Заборона залучення вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років, до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження» і ст. 177 «Обмеження залучення жінок, що мають дітей віком від трьох до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів, до надурочних робіт і направлення їх у відрядження» КЗпП розписано про жінок, в яких діти до 3 років, і від 3 років до 14. У ПТК ці статті, можна сказати, об'єднанні в ст. 294 «Обмеження залучення жінок до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні, дні державних і релігійних свят», але в цій статті вже йде мова про дозвіл працювати у нічний час жінок, в яких є діти віком до 15 років, але тільки при згоді жінки.

В ПТК є ст. 292 «Гарантії при укладанні трудового договору з вагітними жінками і працівниками із сімейними обов'язками, які мають дітей», в якій розповідається про заборону відмовляти жінкам в укладенні договору тощо, за певних умов. В КЗпП цієї статті немає. А інформація розписана по інших статтях [3].

Далі йдуть ідентичні статті в КЗпП ст. 178, а у ПТК ст. 293 «Переведення на легшу роботу вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років. Інформація в цих статтях також однакова.

У КЗпП далі існують статті, такі як:

- ст. 179. «Відпустки у зв'язку з вагітністю, пологами і для догляду за дитиною» (в ній розповідається в яких випадках і при яких умовах надається відпустки жінкам);

- ст. 180. «Приєднання щорічної відпустки до відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами»;

- ст. 181. «Порядок надання відпустки для догляду за дитиною і зарахування її до стажу роботи» (в ній розписано про відпустку для нагляду за дитиною, про умови в цьому випадку тощо);

- ст. 182. «Відпустки жінкам, які усиновили дітей» (тут зазначені умови для надання жінкам, які мають усиновлених дітей — відпустки. Це такі умови, як термін відпустки, з урахуванням святкових днів до відпустки, про виплати державної допомоги в різних випадках тощо);

- ст. 182-1. «Додаткова відпустка працівникам, які мають дітей» (в ній розповідається, наприклад, про те, якщо жінка має двох дітей або дитину-інваліда тощо, може взяти додаткову оплачувану відпустку тривалістю 10 календарних днів, а також в статті існують і інші умови).

Ці статті присутні тільки в Кодексі законів про працю. В Проекті Трудового кодексу інформація з цих статей є, але вона розформована по змісту по інших статтях, зі схожою інформацією.

У ПТК є ст. 295 «Гарантії на період проходження рекомендованих лікарем обстежень, що проводяться у зв'язку з вагітністю. В ній розповідається про зобов'язання роботодавця увільнити вагітну жінку від виконання роботи на період проходження медичних обстежень, тощо. Цієї статті, як такої, в КЗпП немає.

Далі в КЗпП і ПТК, знову ст. 183 і відповідно ст. 296 ідентичні за назвою і змістом статей — «Перерви для годування дитини». Розповідається про перерви для жінок, які годують дітей, їх періодичність та кількість, тривалість тощо [1].

Перелічимо статті у КЗпП, яких немає у ПТК:

- ст. 184 «Гарантії при прийнятті на роботу і заборона звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей». В ній зазначено про заборону відмовляти жінкам у прийнятті на роботу, або знижувати їм заробітну плату, через те, що вони вагітні, або в них є діти віком до трьох років. А якщо відмова все таки є, то вона обов'язково має бути у письмовій формі з переліченими причинами відмови, тощо.

- ст. 185. «Надання вагітним жінкам і жінкам, які мають дітей віком до чотирнадцяти років, путівок до санаторіїв та будинків відпочинку і подання їм матеріальної допомоги». В цій статті зазначено про путівки в санаторіїв та про отримання матеріальної допомоги матерями, та умови для їх отримання.

- ст. 186. «Обслуговування матері на підприємствах, в організаціях». В статті інформація про те, що на підприємствах можуть організовуватись дитячі ясла, садки, кімнати для дітей, а також для особистої гігієни жінок.

Останньою статтею у Главі I Книги четвертої ПТК є ст. 297. «Особливості правового регулювання праці інших працівників із сімейними обов'язками». В цій статті присутня інформація останньої Статті 186-1 Глави XII КЗпП «Гарантії особам, які виховують малолітніх дітей без матері», а також зазначена інформація про працівників. Які здійснюють догляд за хворим членом сім'ї.

Інформація в даних статтях з КЗпП і ПТК майже однакова, але в той час і різниться.

В Кодексі законів про працю України Глава називається «Праця жінок», а отже майже вся інформація розписана про працівників в ролі жінок, про різні випадки в роботі та умови, які застосовуються в цих випадках. Майже вся інформація зазначена про вагітність, або виховання неповнолітньої дитини жінкою і різні заборони, умови тощо по відношенню жінки та її роботи. Але все одно статей та інформації більше у Кодексі законів про працю України, ніж у Проекті Трудового кодексу. Навіть, якщо Глава називається «Особливості праці працівників із сімейними обов'язками», інформація в ній майже така ж як і у КЗпП [2].

Отже, на сьогодні Кодекс законів про працю України є більш доступний, конкретизований і зрозумілий. Адже там в рази більше інформації, ніж у Проекті Трудового кодексу. В ПТК багатьох статей таких як у КЗпП немає і це означає, що законодавець свідомо не виокремлює працю жінок, що є звуженням прав жінок у порівнянні з діючими трудовими нормами.

Література

1. Кодекс законів про працю України [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://jobs.ua/ukr/kzot/>
2. Порівняльний аналіз проекту Трудового кодексу та КЗпП України [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://flexp.com.ua/library/article/261>
3. Проект Трудового кодексу України [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221

І.О. Вахмістрова,
студентка юридичного факультету
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
науковий керівник: **О.І. Саско,**
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і процесу
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ СТОСОВНО НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Одним із найбільш актуальних питань у практиці кримінального судочинства є питання застосування запобіжних заходів як виду заходів забезпечення кримінального провадження, пов'язаних з обмеженням деяких конституційних прав і свобод людини.

Злочинність серед неповнолітніх залишається актуальною проблемою. Спостерігаються значні темпи збільшення кримінальної активності цієї категорії осіб.

У кримінально-процесуальній літературі проблеми, пов'язані із застосуванням запобіжних заходів, досліджуються поглиблено. Їх вивченню присвячено роботи Ю. П. Аленіна, Т. В. Варфоломеевої, В. Г. Гончаренка, Ю. М. Грошевого, В. С. Зеленецького, Л. М. Лобойка, В. Т. Маляренка, В. Т. Нора, В. О. Попелюшка, М. І. Сірого, С. М. Стахівського, В. М. Тertiшника, В. П. Шибіка, М. Є. Шумила та багатьох інших науковців.

Метою дослідження є встановлення сутності правової природи як передумови ефективності й доцільності застосування запобіжних заходів щодо неповнолітніх правопорушників (підозрюваних, обвинувачених) у кримінальному провадженні, а також аналіз чинного кримінального законодавства для встановлення особливостей даного інституту.

Важливим є той момент, що на практиці виникають труднощі в застосуванні окремих запобіжних заходів, обраних щодо неповнолітніх осіб. З огляду на це, слід розглянути особливості застосування запобіжних заходів, які обирають стосовно цієї специфічної категорії суб'єктів кримінального провадження.

Запобіжні заходи як вид забезпечення кримінального провадження загалом не містять у собі фактори покарання та ставлення держави до особи як до злочинця. Конституційний Суд України погоджується з думкою про те, що «за правовою природою запобіжні заходи до підозрюваного, обвинуваченого не є кримінальним покаранням» [1, с. 12]. Метою запобіжних заходів не є покарання, а, перш за все, виховний характер, тим більше — стосовно неповнолітніх осіб.

Запобіжні заходи повинні мати забезпечувальний, а також виховний характер в межах кримінального провадження, але зовсім не каральну функцію. Проте, на думку доктора юридичних наук Л. К. Трунової, запобіжні заходи певною мірою містять у собі елементи карального характеру. Водночас тоді, коли підозрюваний, обвинувачений порушив або взагалі не виконав покладені на нього запобіжним заходом права та обов'язки, і такий запобіжний захід було замінено на більш тяжкий, зазначену дію Л. К. Трунова розглядає як кримінально-процесуальну

відповідальність, пов'язану з погіршенням процесуального статусу особи, щодо якої було змінено запобіжний захід [2, с. 12].

Так, затримання та взяття під варту як запобіжні заходи можуть застосовуватися до особи, яка не досягла 18 років, лише у виняткових випадках, коли це зумовлено тяжкістю кримінального правопорушення, у вчиненні якого її підозрюють, обвинувачують. Проте, у статті 183 Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК) зазначено, що тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовують виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, які зазначені у статті 177 КПК України [3].

Зважаючи на це, першочерговий характер запобіжних заходів — це виправлення обвинуваченого, проте, якщо особа не скористалася цією нагодою, то настає безпосередньо кримінальна відповідальність. Окрім цього, якщо особа небезпечна і створює ризик для суспільства шляхом вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів, то виховного характеру запобіжних заходів мало, необхідно забезпечити безпеку іншим громадян у таких ситуаціях.

Зокрема, актуальним питанням стосовно неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених обирається запобіжний захід у вигляді взяття під варту без урахування їх вікових та психологічних особливостей. клопотання про взяття під варту подаються без проведення необхідних перевірок особи підозрюваного, наявності передбачених законом ризиків та за відсутності об'єктивної оцінки зібраних відомостей [6, с. 207—214].

Ще однією особливістю можна визначити, що доцільно визнати практику здійснення судового розгляду за обов'язковою участю представників служби у справах дітей і Національної поліції України, проте до чинного КПК України зміни поки ще не внесені [4].

Тобто, особистість до 18 років є несформованою, має хитку психіку, на неї впливають дуже багато факторів, таких як оточення, сім'я, друзі, проблеми в особистому житті в підлітковому віці, проблеми з вчителями тощо, для цього, щоб повністю і об'єктивно бачити всю картину, необхідно залучати представників у справах дітей, а також психологів.

Мають місце випадки, коли під час застосування запобіжних заходів слідчими та процесуальними керівниками, слідчими суддями і судом допускаються помилки, не дотримуються законодавчі приписи щодо порядку та строків застосування запобіжного заходу стосовно означеної категорії підозрюваних, обвинувачених. Так, зокрема, при застосуванні до неповнолітніх примусових заходів виховного характеру у виді передання під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, слідчими та процесуальними керівниками не завжди вивчається здатність цих осіб позитивно впливати на перевиховання підлітків. Як наслідок, мають місце випадки передання дітей під нагляд особам, які не здатні забезпечити контроль за їх поведінкою, належні умови утримання і виховання, попередити вчинення ними повторних кримінальних правопорушень через неналежний нагляд [5, с. 35—38].

Враховуючи дане висловлювання, щодо залучення кваліфікованих осіб у справах неповнолітніх, таких як представники служби у справах дітей та психологів, тільки посилюється.

Аналіз чинних законодавчих положень та практики їх використання дає змогу стверджувати про наявність значної кількості проблемних, спірних та не врегульованих КПК України питань, що виникають під час обрання чи застосування запобіжного заходу, зокрема, й стосовно неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених.

Отже, аналізуючи теоретичну та практичну частину даного питання, щодо неповнолітніх, то це окрема категорія осіб, яка потребує більш ретельного підходу, особливо, психологічного. Метою запобіжних засобів для таких осіб, в першу чергу, є виховний характер, щоб в подальшому не було рецидивів та особа могла жити повноцінним життям порядного громадянина. В Україні ігнорують психологічну допомогу та участь у судовому процесі осіб, які здатні змінити установки таких проблемних підлітків та впливу батьків, родичів, друзів та вчителів, інколи — деструктивного.

Література

1. Юдківська Г. Затримання особи та взяття під варту у світлі вимог презумпції невинуватості / Г. Юдківська // Адвокат. — 2008. — № 3. — С. 12—20.
2. Трунова Л. К. Современные проблемы применения мер пресечения в уголовном процессе: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Трунова Людмила Константиновна. — М., 2003. — 419 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Про деякі питання здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх : Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 18 липня 2013 р. № 223-1134/0/4-13 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1134740-13>.
5. Криницький І.Є. До питання про місце домашнього арешту в ієрархії запобіжних заходів за кримінальним процесуальним законодавством України / І.Є. Криницький // Новітні кримінально-правові дослідження. — 2016. — С. 35—38.
6. Щербакова Г. Особливості застосування запобіжних заходів у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх / Г. Щербакова // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. — 2016. — № 4(12). — С. 207—214 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/12-2016/sherbakova.pdf>

К.М. Власенко,
студентка юридичного факультету
Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій
Чернігівського національного технологічного університету
науковий керівник: **А.М. Толкач,**
старший викладач кафедри теорії держави і права, конституційного права
Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій
Чернігівського національного технологічного університету

КОМБІНОВАНЕ НАВЧАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ

Насичення навчального процесу сучасними засобами інформаційно-комунікаційних технологій (далі — ІКТ) створює умови для збільшення частки активних форм навчальної діяльності студентів, інтенсифікації їх самостійності у здобуванні знань та опануванні навичок і технологічної інтеграції аудиторної та позааудиторної роботи.

Розроблена модель системи професійної підготовки з інформаційних технологій відображує світову тенденцію еволюції системи підготовки фахівців, яка в зарубіжній літературі отримала назву «blended learning» [1, с. 135].

У сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі можна знайти багато різних перекладів і тлумачень поняття «Blended learning». Це пов'язано з неоднозначним перекладом слова «blend» (англ.): «змішувати», «сполучати», «гармонувати», «комбінувати» та ін. Тому «Blended learning» перекладають як «гібридне навчання», «змішане навчання», «комбіноване навчання» [2, с. 300].

Комбінованими називають такі програми навчання, в яких заняття в аудиторіях комбінуються з дистанційними заняттями, часто за допомогою онлайн інструментів, що надають можливість студентам отримати консультації викладачів у віддаленому режимі.

Комбіноване навчання впершу чергу спрямоване на навчальні та професійні потреби кожного з учасників освітнього процесу. Воно підходить для студентів, які з певних причин не можуть щодня бути на заняттях у ВНЗ (за станом здоров'я, за сімейними обставинами, тимчасова або постійна робота, особливо на старших курсах навчання), а також для осіб, чия професійна діяльність вимагає довготривалих поїздок і відряджень, тобто відсутності протягом певного періоду в місті, де знаходиться ВНЗ [2, с. 299].

Одного загальноприйнятого визначення комбінованого навчання не існує. Так, А. М. Стрюк, на основі аналізу різних трактувань сформулювати власне визначення: комбіноване навчання — це педагогічно виважене поєднання технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання, спрямоване на інтеграцію аудиторного та позааудиторного навчання.

У даному визначенні підкреслюються проміжна роль комбінованого навчання між традиційним (переважно аудиторним) і дистанційним (переважно позааудиторним) навчанням та провідна роль ІКТ в організації навчальної діяльності [3, с. 64—65].

Комбіноване навчання реалізує чотири системні принципи відкритої освіти, сформульованих В. Ю. Биковим: мобільності студентів і викладачів; рівного доступу до освітніх систем; надання якісної освіти; принцип формування структури та реалізації освітніх послуг. Побудова моделі комбінованого навчання передбачає реалізацію цих принципів з метою створення відкритого навчального середовища [4, с. 55–56].

Концептуальними компонентами моделі змішаного навчання є два аспекти:

1. змістовний (спроектований зміст навчання має поєднувати з одного боку сучасні наукові знання та суспільні потреби з дисципліни, що вивчається, з іншого, особистісно-значущі завдання, що сприяють розвитку студента як фахівця);

2. інструментальний (процедура реалізації процесу змішаного навчання має ґрунтуватися на застосуванні технології дистанційного навчання, включення оцінювально-результуючих блоків, що описують критерії та показники якості підготовки студентів)[5, с. 131].

Як правило, комбіноване навчання з певної дисципліни складається з таких етапів:

- самостійне опрацювання студентами теоретичного матеріалу з використанням технологій електронного, дистанційного або мобільного навчання;
- засвоєння практичних вмінь і навичок у формі традиційних аудиторних занять з використання інноваційних педагогічних технологій;
- обговорення проблемних ситуацій в онлайн і/або оффлайн режимі з використанням технологій електронного, дистанційного або мобільного навчання;
- поточний та проміжний контроль і оцінювання навчальних досягнень студентів з використанням автоматизованих засобів контролю, зокрема комп'ютерного тестування;
- проведення підсумкового контролю з дисципліни (екзамену, заліку) і/або захисту курсової роботи у традиційній (очній) формі.

Основна проблема при впровадженні комбінованого навчання у ВНЗ, полягає в тому, що таке навчання вимагає високого ступеня самоорганізації та особистого контролю тих, хто навчається, і якщо цей ступінь не досить високий, то навчальний матеріал може залишитися незасвоєним або неправильно зрозумілим, що вплине на якість навчання [2, с. 305].

Зміна форми організації навчання приводить до зміни ролі викладача: якщо у дистанційному навчанні він стає тьютором, то за комбінованого навчання — фасилітатором.

Тьютор (від англ. tutor — вчитель) — педагог, який діє за принципом індивідуалізації і супроводжує побудову студентами своєї індивідуальної освітньої програми. Він є ключовою фігурою у дистанційному навчанні, що відповідає за проведення занять зі студентами.

Фасилітація (англ. facilitate — полегшувати, сприяти) — стиль педагогічного спілкування, який передбачає полегшення взаємодії під час спільної діяльності; ненав'язлива допомога групі чи окремій людині в пошуку способів виявлення і розв'язання проблем, налагодженні комунікативної взаємодії між суб'єктами діяльності. Поняття «фасилітатор» як вчителя визначається, що він має допомог-

ти учневі вчитися, увиразнити себе як особистість, зацікавити, підтримати під час пошуку знань.

За комбінованого навчання фасилітатор, крім налагодження зв'язку студентів між собою та студентів з викладачем, виконує також функцію управління процесом навчання з активним застосуванням ІКТ.

Головне значення фасилітатора та тьютора полягає у покращенні взаємодії викладача зі студентами у процесі навчання, а також зосередження уваги студента на самостійній роботі.

Перехід до комбінованого навчання та ролі фасилітатора вимагає від викладачів вищої школи набуття нових та посилення сформованих навичок: 1) письмового та аудіального спілкування; 2) тайм-менеджменту у синхронному та асинхронному режимі спілкування; 3) гнучкої організації індивідуального та інклюзивного навчання засобами ІКТ [3, с. 64].

Залежно від технічних можливостей ВНЗ, підготовки його професорсько-викладацького складу у комбінованому навчанні можна поєднати такі види навчальної діяльності студентів під керівництвом викладача:

- традиційні практичні заняття або семінари з відеоконференціями та вебінарами;
- традиційні заняття з наступним їх обговоренням у форумах, чатах або з використанням листування через електронну пошту;
- групову роботу над завданнями для самостійного виконання із подальшим його обговоренням в аудиторії;
- лекційні заняття в мережі Internet з практичними і лабораторними заняттями в аудиторії; - лекційні заняття в аудиторії з консультаціями з викладачем через мережу Internet;
- виконання індивідуальних завдань і надсилання результатів їх виконання для перевірки викладачеві, використовуючи сервіси мережі Internet;
- реалізація рольових ігор та дослідницьких проектів у віртуальному середовищі у позааудиторний час або під час аудиторних занять;
- інші комбінації використання технологій дистанційного, електронного, мобільного навчання та традиційних форм, методів і засобів навчання [2, с. 304].

Так, підсумувавши вище викладене, можемо сказати, що одним з шляхів покращення підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ є впровадження в навчальний процес технологій комбінованого навчання, в основі якого лежить поєднання традиційних і комп'ютерних форм та методів навчання.

Впровадження цієї моделі потребує низки організаційних питань, для вирішення яких потрібне спеціальне дослідження та практичні розробки. По своїй суті комбіноване навчання спрямоване на реалізацію таких принципів: мобільність учасників навчального процесу; рівного доступу до освітньої системи; надання якісної освіти.

Література

1. Теорія і практика організації самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів: Монографія. Кол. авторів / ред. проф. О.А. Коновала. — Кривий Ріг: Книжкове видавництво Киреевського, 2012. — 380 с.
2. Триус Ю.В., Герасименко І.В. Комбіноване навчання як інноваційна освітня технологія у вищій школі / Ю.В. Триус, І.В. Герасименко // Теорія та методика електронного навчання: збірник наукових праць. Випуск III. — Кривий Ріг: Видавничий відділ НметАУ, 2012. — С. 299—308.
3. Стрюк А.М. Теоретичні основи комбінованого навчання / А.М. Стрюк // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету. Серія педагогічна / [редкол.: П.С. Атаманчук (голова, наук. ред.) та ін.]. — Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. — Вип. 17: Інноваційні технології управління компетентісно-світоглядним становленням учителя: фізика, технології, астрономія. — С. 63—66.
4. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: Монографія / В.Ю. Биков — К.: Атіка, 2008. — 684 с.
5. Рафальська О.О. Технологія змішаного навчання як інновація дистанційної освіти / О.О. Рафальська // Комп'ютерно інтегровані технології: освіта, наука, виробництво. — 2013. — № 11. — С. 128—133.

А.С. Галаур,

студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ІНФОРМАТИВНА ЗГОДА ТА ВІДМОВА НА МЕДИЧНЕ ВТРУЧАННЯ

У сучасному житті медична практика зазнає все більше нестандартних випадків, що стосуються інформованої згоди та відмови пацієнта від медичного втручання.

Право на згоду та відмову від медичного втручання досліджували видатні науковці, юристи та лікарі, такі як А.Я. Билиця, О.М. Піщита, І.Я. Сенюта, А.О. Сироткіна, С.С. Шевчук та деякі інші.

Варто почати з того, що згідно зі ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Ст. 270 Цивільного кодексу України (далі — ЦК) підтверджує Основний Закон та регламентує, що кожна людина має право на життя та охорону здоров'я. Останнє означає насамперед і медичну допомогу, про яку йдеться у ч. 1 ст. 284 ЦК [2]. Але у більшості випадків вона неможлива без медичного втручання, тобто застосування методів діагностики, профілактики або лікування, пов'язаних із впливом на організм людини.

Ч. 2 ст. 42 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (далі — Основи) свідчить, що медичне втручання може бути застосоване з можливими негативними наслідками, лише якщо воно становить меншу небезпеку для здоров'я особи, ніж може вплинути відмова від втручання. Обов'язковою умовою є неможливість подолання небезпеки здоров'ю особи іншим шляхом [3].

Відповідно до ст. 39 Основ будь-який вид медичного втручання повинен бути обґрунтований лікарем, а пацієнт має право отримати достовірну інформацію про стан свого здоров'я, форму та можливі наслідки лікувальних заходів, мету проведення медичного втручання, його процедуру та перспективу подолати захворювання за його допомогою [3]. Таким чином, добровільне рішення особи та дозвіл на застосування медичного втручання, за умови отримання повної вище переліченої інформації, називається інформованою згодою.

Для розкриття поняття інформованої згоди доцільно виокремити головні ознаки, які її характеризують: добровільність, компетентність та інформованість. Добровільність означає свідоме прийняття рішення пацієнтом без впливу інших чинників на його думку; компетентність характеризується як обізнаність особи щодо можливого медичного втручання; під інформованістю слід розуміти широкий обсяг інформації, яка надається пацієнту лікарем про медичні заходи для подолання захворювання [4, с. 610].

Важливо зазначити, що на противагу згоді, пацієнт має право на відмову від медичного втручання, якщо його рішення є компетентним щодо розуміння можливих негативних наслідків, обдуманим та добровільним. Головною проблемою як згоди, так і відмови є дисонанс у віковому аспекті. Ч. 3 ст. 284 ЦК та ч. 1 ст. 43. Основ регламентують право надавати згоду на медичне втручання особі, яка досягла 14-річного віку [2]. Розбіжність полягає в тому, що відповідно до ч. 1 ст. 285 ЦК та ч. 1 ст. 39 Основ інформація про медичне втручання щодо особи може бути надана за умови досягнення нею 18 років. Тобто пацієнт у віці з 14 до 18 має право давати згоду на застосування методів діагностики, профілактики та лікування, але дана згода не є інформованою [5, с. 17].

Щодо віку, за якого можлива реалізація права пацієнта на відмову від медичного втручання, у ч. 4 ст. 284 ЦК йдеться про те, що відмова від лікування можлива лише для повнолітньої дієздатної особи [2]. У ч. 4 ст. 43 Основ вказана можливість відмови для пацієнта з повною цивільною дієздатністю, який усвідомлює свої дії, може керувати ними, але не зазначено конкретного віку [3]. Як відомо, існують винятки, коли особа може набути повної цивільної дієздатності з 16 років. При розбіжностях між нормами права слід застосовувати спеціальні нормативно-правові акти відносно загальних, тобто Основи.

Велику роль також відіграє практика Європейського суду з прав людини (далі — Суд), що визнається одним з джерел права в Україні, зокрема у питаннях медичного втручання та відмови від нього. Яскравим прикладом може бути справа «Арская проти України» [5, с. 16]. За результатами її розгляду суд встановив, що оскільки на підставі висновків головного лікаря та комісії із службового розслідування пацієнт неодноразово відмовлявся від лікування, право згоди або відмови від медичного втручання є його невід'ємним правом, яке забезпечує особисту недоторканність особи, що відповідає ч. 1 ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.). Неможливим є застосування лікарських засобів, методів профілактики, діагностики, лікування та реабілітації до особи примусово, без її добровільної на це згоди. Але варто підкреслити, що ця норма застосовується до психічно здорової повнолітньої людини. Таким чином, психіатром

обов'язково повинна бути встановлена спроможність особи адекватно оцінювати свої вчинки, приймати рішення щодо згоди чи відмови від медичного втручання.

Проблемним питанням залишається формальна визначеність згоди та відмови від медичного втручання. Ч. 2 ст. 44 Основ регламентує, що для малолітніх потрібна письмова згода батьків або інших законних представників, для людей з 14 до 18 — власна письмова згода, а також батьків чи інших законних представників, для обмежено дієздатних — власна та письмова згода піклувальників, для недієздатних — письмова згода законного представника [3]. В Україні загальною є форма № 063-2/о "Інформована згода та оцінка стану здоров'я особи або дитини одним з батьків, законним представником дитини на проведення щеплення або туберкулінодіагностики", затверджена Наказом МОЗ України від 31.12.2009 № 1086.

Таким чином зазначимо, що інформована згода та відмова від медичного втручання потребують спеціальної процедури їх одержання, яка супроводжується особливостями у їх формі, віковому цензі, принципах. Але існують колізії у національному законодавстві, які слід усувати шляхом внесення змін до норм права. Тому сьогодні в Україні широко застосовується практика Європейського Суду з прав людини у вирішенні даних питань.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс]. — 1996. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
4. Сакало В. О. Інформована згода на медичне втручання: біоетичний аспект /В. О. Сакало // Форум права. — 2012. — № 2. — С. 609—613. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12cvovba.pdf>
5. Сенюта І. Право на згоду та право на відмову від медичної допомоги: особливості та межі здійснення / І. Сенюта. // Підприємництво, господарство і право. — 2016. — №248. — С. 15—19.

А.С. Галаур,

студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Сьогодні в Україні нагальною є потреба підвищення рівня діяльності державного управління в аспекті дотримання та захисту прав людини. На шляху до європейської інтеграції зміцнення механізму у даній сфері можливе за реформування інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Проблематику діяльності омбудсмена в Україні досліджувала велика кількість видатних вчених, серед яких: В. Баштаник, І. Власова, Р.Давиденко, О. Сунгуров, Ю. Тодика, О. Ярмиш та деякі інші.

Слід почати з того, що відповідно до ст. 3 Конституції України головним обов'язком держави є забезпечення прав і свобод людини [1]. Механізм роботи щодо їх захисту, тобто інститут омбудсмена, в Україні запроваджено у 1998 році [2, с. 232].

Варто відзначити, що на рівні українського законодавства не закріплено конкретного визначення поняття омбудсмена. Ст. 1 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» вказує лише на те, що Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини (далі — Уповноважений) здійснюється парламентський контроль за додержанням та захистом конституційних прав і свобод людини і громадянина [3]. Дана прогалина не дає змоги подальшого правильного розуміння важливості омбудсмена у діяльності будь-якої держави. Таким чином, реформування відповідного інституту повинне починатися саме з закріплення та тлумачення понятійно-категоріального апарату.

Прагнення України до європейської інтеграції має супроводжуватись узгодженням національних стандартів у сфері діяльності Уповноваженого з вимогами, що встановлені Мережею Європейських омбудсменів. Як орган державного управління омбудсмен повинен спрямовувати свою діяльність на налагодження зв'язку людини та державних органів влади, удосконалення громадянського суспільства, захист прав особливих категорій населення [2, с. 236].

На шляху до вдосконалення діяльності Уповноваженого важливу роль відіграє його закріплення на нижчих рівнях. Відповідно до Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1615 від 2003 року йдеться саме про заснування регіональних та місцевих посад омбудсмена для держав-членів Ради Європи. У п. 10 регламентується їх назва як «омбудсмен органу регіонального чи місцевого самоврядування» [5]. На досвіді таких зарубіжних країн, як США та Канада, доведено, що дані підрозділи інституту омбудсмена можуть функціонувати на належному рівні [2, с. 236].

Як зазначає Є. Захаров, в областях України повинно бути призначено відповідно 24 представники Уповноваженого для здійснення більш точного контролю за захистом прав людини [4, с. 192].

Суттєвим є питання спеціалізації видів діяльності омбудсмена, що залежить від рівня демократичності країни та активності окремої категорії населення. Сьогодні існують такі, як омбудсмен з прав дитини, з прав літніх людей, з питань меншин, з питань рівних можливостей, з питань підприємництва, страховий та деякі інші. Створення такої спеціалізації Уповноваженого в Україні може стати кроком вперед у налагодженні відносин між окремою людиною та органами державної влади, а також способом забезпечення більш якісного захисту прав кожної особи [2, с. 237].

Отже, діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини станом на сьогодні потребує реформування, що полягає в удосконаленні нормативно-правової бази та понятійно-категоріального апарату, направленні роботи

омбудсмена на виконання міжнародних вимог у сфері захисту прав людини. Важливим етапом є запровадження місцевих та регіональних посад Уповноваженого, а також створення спеціалізації його діяльності на види. Удосконалення цих аспектів може посприяти подальшому розвитку інституту омбудсмена в Україні та підвищенню рівня захисту прав населення.

Література

1. Конституція України [Електронний ресурс]. — 1996. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Лазарева Л. Реформування інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: теоретико-методологічний аспект / Л. Лазарева. // Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія "Управління". — 2014. — №2. — С. 231–240.
3. Закон України Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс]. — 1998. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/776/97%D0%B2%D1%80/paran197#n197>.
4. Коваль Л. Аналіз діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини / Людмила Коваль. — Харків: Права людини, 2010. — 240 с.
5. Рекомендація Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1615 [Електронний ресурс]. — 2003. — Режим доступу: <http://maidan.org.ua/arch/arch2007/1168377534.html>.

УДК 349.2

І.В. Гречко,

студентка Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: ***О.Г. Середа,***

кандидат юридичних наук, доцент кафедри трудового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

НОВІ ТА НЕТИПОВІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ: ФРІЛАНСЕРСТВО ТА РОБОТА ЗА ВИКЛИКОМ

Анотація. У статті розглянуто причини виникнення нових форм трудових правовідносин. Проаналізовано їх юридичну природу та майбутнє закріплення у трудовому законодавстві.

Ключові слова: фрілансерство, зайнятість, нові форми праці, розвиток трудового законодавства, інтереси працівника, ефективність праці, договір роботи за викликом.

Постановка проблеми. На сьогодні суспільство розвивається у руслі модернізації та трансформації норм закону, зокрема трудового законодавства, формуються нові форми відносин. На думку професора Процевського О.І., трудове право призване регулювати відносини, що виникають при реалізації людиною своєї природної унікальної здатності до праці. Правове регулювання цих відносин здійснюється від факту регламентації підстав їх виникнення і до їх припинення. Оскільки, нові форми розвиваються безпосередньо у процесі праці, то необхідно визначити їх специфіку та майбутнє місце у галузі трудового права.

Стан дослідження. Значний вклад у розгляд зазначеного питання внесли такі науковці, як Коляда Т.А., Паламарчук В.А., Пристайко О.П., Богдан І.А., Свічкарьова Я.В., Цесарський Ф.А., Болотіна Н.Б. та інші.

Виклад основного матеріалу. Розвиток науки та технологій дозволив сформувати нові форми трудових правовідносин. Одним з проявів означеної тенденції є ствердження фрілансерства (фрілансу), що полягає у стрімкому збільшенні на ринку праці питомої ваги незалежних фахівців-фрілансерів, які самостійно надають послуги [1]. Широку поширеність фріланс отримав з розвитком інтернету: мережа і відповідні інформаційні та банківські технології дозволили деяким категоріям працівників зменшити частоту появи в офісах, або повністю перейти на роботу вдома.

В нинішній час в інтернеті сформувався стійкий прошарок фрілансерів, які заробляють на життя за допомогою віддаленої роботи. Фріланс поширений серед дизайнерів, програмістів, оптимізаторів, копірайтерів, перекладачів, учасників партнерських програм, інженерів-конструкторів. Працює багато спеціалізованих сайтів, покликаних допомогти фрилансерам знайти чергове замовлення [2].

Болотіна Н. Б. стверджує, що на Заході спостерігається тенденція до індивідуалізації та персоналізації режимів праці. З її слів видно, яким шляхом розвивається організація трудових взаємозв'язків. Тобто застосування робочої сили у ХХІ ст. буде враховувати вік, сімейний стан, психіку, особисті нахили та життєвий біологічний ритм. Даний підхід покликаний задовольнити інтереси працівників та покращити ефективність їх праці [3].

У різноманітних наукових статтях можна знайти підхід до фрілансу: 1) як нової гнучкої форми зайнятості [4]; 2) як форми організації праці [5].

Зайнятість — це стан людини, яка постійно зайнята якоюсь роботою, це завантаженість людини, наприклад, приготуванням їжі, доглядом за домашніми тваринами, бесідами тощо. Людина не має вільного часу [6]. Зайнятість (employment) — це використання праці (робочої сили) або положення людини, яку роботодавець найняв на оплачувану роботу [7].

Системний аналіз фактів використання терміну «зайнятість» у правових приписах норм міжнародного, європейського та національного права дає підстави для висновку, що основне призначення цієї категорії визначати рівень зайнятого в державі працездатного населення для прийняття економічних та організаційних засад реалізації державної політики у сфері зайнятості та соціального захисту від безробіття. Ці економічні та організаційні засади реалізації державної політики у сфері зайнятості націлені на реалізацію громадянами свого права на працю та отримання заробітної плати (винагороди) як джерела існування. Тобто, ми знову повертаємося до права на працю і гарантій його реалізації, і, звичайно, їх характеристики. Право на працю — це альфа і омега трудового права, а, власне, і кожного громадянина [8].

Отже, праця і зайнятість не виключають один одного. Ці поняття мають власне значення, зайнятість є ширшим поняттям, що включає у себе працю як

самостійну категорію. Тому, якщо фрілансерство точно є формою зайнятості, то його відношення до форми праці ще треба довести.

Коляда Т.А. наголошує, що фрілансерству притаманні більшість специфічних ознак трудового правовідношення, а саме: воно виникає тільки з початком роботи; воно є індивідуальним; його суб'єктами є фрілансер (дистанційний працівник) та роботодавець; робота виконується фрілансером особисто; персональна відповідальність за доручену роботу; робота виконується за певною професією (посадою); фрілансер виконує міру праці; оплата має провадитися на підставах, визначених законодавством, локальним регулюванням і договором сторін. Разом з тим, можна констатувати, що ознака підпорядкування внутрішньому трудовому розпорядку відсутня. Однак при констатації наявності трудово-правового компоненту вона не є визначальною [1].

На даний момент немає правового регулювання через трудове законодавство зазначеного явища, найчастіше ці відносини оформлюються цивільно-правовими договорами чи реалізуються у формі самозайнятості. Проте напрошується встановлення певних норм, оскільки «людина організації», тобто включений в систему трудового законодавства та колективних договорів найманий працівник, витісняється фрілансером (вільним агентом) як незалежним постачальником послуг.

Наприклад, пропонується все-таки ухвалити законопроект, який був поданий у 2013 році Міністерством соціальної політики України, «Про внесення змін до деяких законів України щодо дистанційної праці». Заступник директора департаменту ринку праці Міністерства соціальної політики Оксана Мовчан зазначила важливість та практичну необхідність у введенні таких положень. Обґрунтовуючи свою позицію, вона додала, що така форма роботи буде корисна для людей будь-яких категорій, особливо цікавим це буде для інвалідів, студентів та молодих мам. Законопроект стимулюватиме створення нових робочих місць. Витрати на їх створення за таких умов праці будуть мінімальними. Легалізація зумовить соціальний захист таких працівників [9].

Одним із видів нетипових трудових договорів є також договір, який опосередкує роботу за викликом. В українському законодавстві визначення та особливості таких договорів зовсім відсутні, хоча на практиці така робота набуває стрімкого поширення серед юристів, аудиторів, страхових агентів, дизайнерів, екскурсоводів тощо. Пояснити це можна прагненням роботодавця максимально використати оплачений робочий час та мінімізувати витрати, пов'язані зі створенням робочих місць. Зацікавленість

працівників може обумовлюватися, наприклад, необхідністю суміщення роботи із сімейними обов'язками, навчанням, тобто коли встановлений на підприємстві загальний режим робочого часу не влаштовує їх з тих чи інших причин [10].

Оскільки, діяльність у такому форматі не врегульована нормативно-правовими актами в Україні, то українські науковці, аналізуючи її, спираються на зарубіжну практику. Загалом вони виділили такі два види, як: «договори мінімум-максимум» (min-max contracts) та «договір «нуль годин» (zero-hours contract).

Особливістю договору «мінімум-максимум» є те, що обов'язку надати роботу у роботодавця немає, а обов'язок працівника виконувати роботу компенсується мінімальним рівнем винагороди, яка повинна бути виплачена працівникові незалежно від того чи відпрацював працівник ці години, чи ні. Крім того, за таким договором можливо додатково передбачити виплату компенсації за той час, коли працівник не працював, але перебував у «режимі очікування». Розмір такої компенсації може встановлюватися в залежності від жорсткості умов перебування у «режимі очікування» (постійне перебування у певній місцевості, миттєва готовність виконувати роботу, цілодобовий мобільний зв'язок (мережа Інтернет), невживання спиртних напоїв тощо) [11].

Інший вид — означає повну залежність оплати від об'єму виконаної роботи. При цьому роботодавець не зобов'язаний надати та оплати її. Дану модель відносин поділяють на два різновиди: один варіант передбачає наявність у працівника обов'язку виконати поставлене завдання, а інший — дозволяє відмовитися від роботи.

У цілому розвиток дистанційної зайнятості є кроком до більшої гнучкості ринку праці, що є об'єктивною тенденцією, однак використання сучасних технологій сприяє переходу до непостійної і неповної зайнятості, що не завжди відповідає інтересам працівників. Перетворення працівників, що працюють за трудовим договором у самозайнятих підприємців або «фрілансерів» сприяє ізоляції і відокремленню працівників, звуженню сфери діяльності профспілок і посиленню позицій роботодавців на ринку праці. Необхідні продумані економічні і юридичні заходи щодо переведення відносин між дистанційними працівниками і роботодавцями у правове поле і захисті кожної зі сторін договору від недобросовісної поведінки партнера [12].

Наведені приклади нових форм трудових відносин визначають напрям розвитку трудового законодавства у наступні роки. Адже новий проект Трудового кодексу ще на стадії розроблення, і сфера його дії підлягає розширенню за рахунок включення саме таких нових та нетипових форм праці.

Висновки. Фрілансерство та робота за викликом, сприяють реалізації особою своєї здатності до праці, оскільки через їх специфіку працівник може самостійно обирати вид та обсяг роботи, визначати яким чином її виконувати. Такий підхід дозволяє досягнути результату, як кінцевої мети, у найбільш зручний та ефективний спосіб. На даний момент є велика зацікавленість у правовій регламентації цих форм праці, саме у трудовому законодавстві. Нові потреби суспільства мають бути враховані законодавцем, а розвиток та модернізація процесу праці належно врегульовано у відповідних актах.

Література

1. Коляда Т.А. Феномен фрілансерства: трудово-правовий аспект / Правове регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення: проблеми і перспективи розвитку. — Харків. — 2014 // — 140 с.
2. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Фрілансер>
3. Трудове право України: Підручник / За ред. Н.Б. Болотіної, Г.І. Чанишевої. — 2 — ге вид., стер. — К.: т-во «Знання», Коо, 2001 — 564 с.

4. Стребков Д. О. Инновационный потенциал агентов новой экономики. — Форсайт. — 2010. — Т. 4. — №2. — С. 26—33.
5. Гебриаль В. Н. Социальные аспекты феномена дистанционной работы как нового вида трудовых отношений. — Государственное управление — Электронный вестник. — Выпуск №17. — декабрь 2008 г. — С. 1—10.
6. Новий тлумачний словник української мови, т. 1, К. вид-во «Аконіт». — 2005 — 699 с.
7. Оксфордская иллюстрированная энциклопедия, т. 7, м. изд-во «весь мир», 2002 — 92 с.
8. Процевський О.І. Щодо майбутнього трудового права / Правове регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення: проблеми і перспективи розвитку. — Харків. — 2014 // . — 28 с.
9. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://newvv.net/politics/ukraine/226488.html>
10. Свічкарьова Я.В. Щодо особливостей договору «нуль годин» з правом працівника відмовитися від роботи / Правове регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення: проблеми і перспективи розвитку. — Харків. — 2014 // . — 170 с.
11. Свічкарьова Я.В. Договір «мінімум-максимум»: особливості оплати праці / Наукові пошуки у III тисячолітті: соціальний, правовий, економічний та гуманітарний виміри. — 2017 // . — 70 с.
12. Цесарський Ф.А. Особливості трудових відносин в умовах дистанційної зайнятості / Правове регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення: проблеми і перспективи розвитку. — Харків. — 2014 // . — С. 197—198.

К.В. Гриценко,
студентка юридичного факультету
Запорізького національного університету

МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ МУНІЦИПАЛЬНОГО ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Публічне адміністрування є злагодженим механізмом взаємодії між державою та суспільством, а також усіх складових соціальної системи. Крім того, управлінні розглядають як, перш за все, активно-організовану «діяльність керуючих органів», процес реалізації, функціонування влади, її динаміка, її природний стан.

Мета публічного адміністрування являє собою результат злагодженої дії системи послідовно організованих юридичних засобів (явищ) його механізму [1, с. 413]. Мета адміністративно-правового регулювання визначається як основна його ознака, що розкриває сам зміст даної категорії і полягає у забезпеченні стабільності, збалансованості та ефективності відповідного сегменту соціальних відносин ринку [2, с. 12]. І. Шопіна серед цілей адміністративно-правового регулювання виокремлює: а) забезпечення, захист і поновлення у разі порушення прав і свобод фізичних і юридичних осіб у їх відносинах з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами; б) удосконалення системи державного управління економічною, соціально- культурною та адміністративно-політичною сферами, а також реалізації повноважень виконавчої влади, делегованих державою органам місцевого самоврядування, громадським організаціям та деяким іншим недержавним інституціям; в) удосконалення про-

цесів внутрішньої організації та діяльності апаратів усіх державних органів і проходження публічної служби [3, с. 49].

Задачі державного управління є доволі широкими та всеохоплюючими. Однак в межах нашого предмету дослідження ці задачі звужуються. Серед них важливими стають такі: поділ функцій і повноважень держави і господарюючих суб'єктів; розробка і прийняття НПА на основі єдиних підходів з урахуванням функціональних особливостей кожного виду транспорту; розвиток окремих видів транспорту та інфраструктури в рамках єдиного транспортного комплексу; розвиток конкуренції і скорочення монопольної сфери на ринку транспортних послуг і послуг інфраструктури; раціональне використання енергетичних ресурсів та захист навколишнього середовища від негативного впливу транспорту.

Основним завданням державного (публічного) регулювання та контролю у сфері електротранспортного забезпечення є створення умов безпечного, якісного й ефективного перевезення пасажирів та вантажів, надання додаткових транспортних послуг.

Мета та завдання конкретизуються і обґрунтовуються, виходячи з сучасних процесів об'єднання економічного й політичного простору України та ЄС.

Серед завдань адміністративно-правового регулювання перевезення пасажирів муніципальним транспортом задля успішної інтеграції України до ЄС на умовах повного паритету, Д. В. Малишко виділяє розробку й впровадження у життя правових норм, які відповідають позитивно-перспективній сутності соціальних відносин, та забезпечують: 1) безпечні для здоров'я і життя пасажирів та усіх інших учасників руху швидкість руху та конструкція транспортного засобу (автобусу тощо), аналогічні стандартам країн Західної Європи, зручна для людей різних фізіологічних характеристик (високих, з надлишковою вагою та ін.), особливо для соціально вразливих верств населення — дітей, вагітних жінок, інвалідів, людей похилого віку, людей з вадами зору; 2) стимули для якісного сервісу муніципального електротранспортного забезпечення — виплата заробітної плати на рівні, що дозволяє відтворення і розвиток трудових ресурсів, наприклад, місячна заробітна плата працівника громадського транспорту в Норвегії складає близько 4 600 євро (дані 2014 р.); 3) цілодобові графіки перевезення пасажирів засобами муніципального електротранспорту; 4) завчасне аудіо- й відеоінформування (на моніторі) пасажирів про наступну зупинку (за прикладом, вітчизняних метро і муніципальним електротранспортом забезпечення країн ЄС); 5) відеоінформування на основних маршрутах і зупинках в межах міст про час прибуття конкретного маршруту муніципального електротранспортного забезпечення; 6) дотримання графіків перевезень і як мінімум одну вільну від іншого транспорту смугу для муніципального електротранспортного забезпечення (особливо у містах мільйонниках) і перевагу муніципальному електротранспорту на дорозі у русі в межах населеного пункту; 7) безпеку водіїв та кондукторів муніципального електротранспорту, особливо в нічний час, засобами національної поліції, зокрема, моніторинг ситуації за допомогою відеокамер у кожній одиниці муніципального електротранспорту; 8) невідворотність адміністративної та кримінальної

відповідальності за умисне пошкодження муніципального електротранспорту і/або об'єкта його інфраструктури [4].

Безумовно, вищенаведені завдання трансформації електротранспортного забезпечення складають змістовну ознаку механізму публічного адміністрування в межах реалізації мети нашої країни — паритетної інтеграції до транспортної та інших систем ЄС, що, з-поміж іншого, означає збереження і нарощування власного виробництва засобів електротранспортного забезпечення.

Важливу роль в процесі дієвого механізму забезпечення прав споживачів якісних і безпечних послуг муніципального електротранспортного сегменту в Україні відіграють його принципи.

Загальні принципи публічного адміністрування в сфері муніципального електротранспортного забезпечення розкладаються через конкретизацію сутності ідеї верховенства права, законності, глобалізації права і політики, рівноправності та ін. Суть адміністративно-правового регулювання саме у зазначеній сфері розуміється через спеціальні принципи, а саме: 1) зумовлені специфікою управлінської роботи, перш за все муніципальної влади — пріоритету інтересів територіальної громади відносно державних інтересів в сфері муніципального електротранспортного забезпечення; системність та цілеспрямованість, комплексне регулювання суспільних відносин; інформатизації адміністративно-правового регулювання; пріоритетності превентивних заходів і виконання профільних функцій; економії ресурсів та соціальної орієнтованості; динаміки підвищення стандартів управління та захист прав споживачів послуг муніципального електротранспортного забезпечення; підтримання зворотного зв'язку з територіальною громадою; публічно-приватне партнерство та чесна конкуренція на ринку муніципального електротранспортного забезпечення; максимальних передбачення, визначеності змісту проблеми та прозорості дій з її вирішення; 2) зумовлені специфікою відносин у сфері муніципального електротранспортного забезпечення — забезпечення безпеки перевезень, зокрема, пріоритет життя і здоров'я людини перед іншими соціально-економічними благами; доступності транспортних послуг для усіх; пріоритетності екологічності, енергозбереження й високих технологій на транспорті; стимулювання національних виробників засобів для муніципального електротранспортного забезпечення, у т. ч. його інфраструктури; беззбиткової роботи перевізників; сталості, безпеки пасажироперевезень [4, с. 75].

Отже, принципами публічного адміністрування в сфері муніципального електротранспортного забезпечення стають засадничі ідеї (норми, відносини), що відображають логіку історії, баланс, найкращий світовий досвід і тенденції розвитку, а також стають орієнтирами для визначення вдалого змісту усіх елементів його механізму. Це об'єктивна основа діяльності публічної адміністрації, що виражає основоположні засади функціонування муніципального електротранспортного забезпечення, сприяє забезпеченню прав громадян та інших суб'єктів права, стає підґрунтям механізму адміністративно-правового регулювання, центральним теоретичним елементом формування та розвитку ефективної системи суспільних відносин, що складаються у галузі муніципального електротранспортного забезпечення.

Так, публічне адміністрування у сфері міського електричного транспорту проводиться на засадах: 1) доступності транспортних послуг для усіх верств населення; 2) пріоритетності розвитку міського електричного транспорту у містах з підвищеним рівнем забруднення довкілля та курортних регіонах; 3) створення сприятливих умов для виробництва вітчизняного рухомого складу та його удосконалення; 4) беззбиткової роботи перевізників; 5) тарифна політика у сфері міського електричного транспорту ґрунтується на принципах забезпечення доступності транспортних послуг та створення умов для здійснення сталих і безпечних пасажироперевезень тощо.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що метою публічного адміністрування у сфері муніципального електротранспортного забезпечення в Україні є повноцінне та ефективне забезпечення прав відповідної територіальної громади у пасажирських перевезеннях та інших транспортних послугах, за рахунок упорядкування уповноваженими суб'єктами транспортних відносин адміністративно-правовими засобами і методами, відповідно до обумовленими найкращими світовими стандартами і вітчизняною правовою доктриною принципів, формування ефективної системи муніципального транспорту та дієвого механізму забезпечення прав споживачів якісних і безпечних послуг муніципального транспорту.

Серед завдань публічного адміністрування у сфері муніципального електротранспортного забезпечення в Україні слід виділити розробку й впровадження у життя правових норм, які відповідають позитивно-перспективній сутності соціальних відносин, та забезпечують: 1) безпечні для здоров'я і життя пасажирів та усіх інших учасників руху швидкість руху та конструкція транспортного засобу; 2) стимули для якісного сервісу муніципального транспорту; 3) цілодобові графіки перевезення пасажирів засобами муніципального транспорту; 4) диференційовані тарифи для перевезення пасажирів муніципального транспорту за критеріями тощо.

Важливу роль в процесі дієвого механізму забезпечення прав споживачів якісних і безпечних послуг муніципального електротранспортного сегменту в Україні відіграють його принципи. Так, публічне адміністрування у сфері міського електричного транспорту проводиться на засадах: 1) доступності транспортних послуг для усіх верств населення; 2) пріоритетності розвитку міського електричного транспорту у містах з підвищеним рівнем забруднення довкілля та курортних регіонах; 3) створення сприятливих умов для виробництва вітчизняного рухомого складу та його удосконалення; 4) беззбиткової роботи перевізників; 5) тарифна політика у сфері міського електричного транспорту ґрунтується на принципах забезпечення доступності транспортних послуг та створення умов для здійснення сталих і безпечних пасажироперевезень тощо.

Література

1. Загальна теорія держави та права / за ред. М.В. Цвіка, В.Д. Ткаченка, О.В.Петришина. — Х.: «Право», 2002. — 427 с.
2. Яковчук М. Ю. Адміністративно-правове регулювання страхової діяльності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне

право і процес; фінансове право; інформаційне право» / М.Ю. Яковчук. — Ірпінь, 2009. — 24 с.

3. Шопіна І. М. Мета адміністративно-правового регулювання управління органами внутрішніх справ / І. М. Шопіна // Наше право. — 2011. — № 4. — Ч. 2. — С. 45–51.
4. Малишко Д. В. Адміністративно-правове регулювання у галузі муніципального транспорту в Україні [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Малишко Денис Вікторович ; Запоріж. нац. ун-т. — Запоріжжя, 2017. — 244 с.

К.В. Гриценко,
студентка юридичного факультету
Запорізького національного університету

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ МУНІЦИПАЛЬНОГО ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ

В умовах інтеграції України в Європейський Союз правове регулювання транспортної діяльності має бути одним із пріоритетних напрямів у вдосконаленні системи законодавства України. Від його якості залежить динаміка розвитку країни загалом і темпи адаптації національної економіки до ефективного економічного співробітництва у Європейському Союзі зокрема. Сьогодні відбувається активний процес реформування транспортної галузі національної економіки, формування на цій основі нового транспортного законодавства. Водночас правозастосовна практика вказує на низку невирішених проблем, які мають принципове значення, але не отримали необхідного наукового обґрунтування [1].

На сучасному етапі реформування публічного адміністрування у сфері муніципального електротранспортного забезпечення здійснюється на основі великого масиву нормативно-правових актів. Закони України, різноманітні постанови, укази, розпорядження, положення органів державної влади закріплюють механізм правового регулювання суспільних відносин, що виникають у сфері муніципального електротранспортного забезпечення в Україні. Однак, на сьогодні, відсутній єдиний законодавчий акт, який регулював би відносини у сфері муніципального електротранспорту.

Пропозиція вдосконалення існуючої законодавчої бази складається з кодифікації та оновлення усіх нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у сфері муніципального електротранспортного забезпечення в Україні.

Пропонуємо, у кожному регіоні розробити такий нормативно-правовий акт, наприклад, положення, що в себе буде включати усі питання щодо муніципального транспорту, починаючи від суб'єктів правового регулювання, їх повноважень, тарифів на проїзд, оплата водіям, права та обов'язки водіїв та пасажирів, відповідальність за порушення цих норм. Щодо порушень з боку перевізників треба розробити технологічні і організаційні схеми фіксації порушення закону,

щоб доказ мав неспростовне значення для адміністративно-юрисдикційного органу, що буде карати перевізника, і для суду. Кожна особа мала права у разі порушення таких норм звернутися до відповідного органу для фіксування такого порушення.

Також, необхідно розробити Єдиний реєстр правопорушників - пасажирів муніципальних транспортів, критерії віднесення до такого реєстру. Тобто, якщо порушення норм транспортного законодавства відбулося з боку пасажирів, не перший раз, його заносять до цього Реєстру. Це призводить до збільшення оплати штрафу, адже це правопорушення відбувається повторно, а також може привести до виклику до суду.

Одним із ключовим для реформування стає цінова доступність і стандарти транспортних послуг муніципального транспорту. Враховуючи рівень цивілізаційного розвитку нашої нації та її інтеграцію до кращих європейських стандартів, рівень якості транспортних послуг на ринку муніципальних перевезень дуже високий, він аж ніяк не може забезпечуватися зношеним рухомим складом електротранспорту. На сьогодні оптимальним та дієвим способом перевезення є шляхом електротранспорту. Наполягаємо на переведення усього муніципального транспорту тільки на електротранспорт, який в себе включає окрім тролейбусів та трамваїв ще великогабаритні, комфортні, енергоефективні екологічні електробуси.

За зразком усіх розвинених країн ЄС, ситуація публічного адміністрування у сфері електротранспортного забезпечення в Україні не покращиться без впровадження єдиної автоматизованої системи оплати вартості проїзду у муніципальному транспорті. Ця система також дозволяє уникнути неконтрольованого обігу невизначеної кількості готівки, отриманої щоденно перевізниками у вигляді плати за проїзд, яка може використовуватися для корупційних схем у галузі муніципального транспорту.

Окремо, слід зазначити, що усі пільги, які встановлені законодавством, на безоплатний проїзд у міському електротранспорті пропонуємо відмінити. Замість цього вирахувати грошову суму, яка буде нараховуватися кожний місяць кожній особі, яка має пільги, у грошовому еквіваленті.

Отже, сформульовані основні напрями вдосконалення публічного адміністрування у вищевказаній сфері: 1) кодифікація та оновлення усіх нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у сфері муніципального електротранспортного забезпечення в Україні; 2) розроблення та впровадження Єдиного реєстру правопорушників - пасажирів муніципального електротранспорту; 3) посилення відповідальності за порушення норм транспортного законодавства; 4) реформування цінової доступності і стандартів транспортних послуг муніципального транспорту відповідно до стандартів ЄС; 5) підвищення рівня екологічності та економічності, безпеки і комфортності пасажирів, захисту їх прав у випадку виникнення надзвичайних подій тощо; 6) впровадження єдиної автоматизованої системи оплати вартості проїзду у муніципальному транспорті; 7) відміна пільг, які встановлені законодавством, на безоплатний проїзд у міському

електротранспорті певним особам, замість цього надавати кожний місяць в грошовому еквіваленті законодавчо-визначену суму.

Література

1. Єсімов С.С., Висоцька Х.А. Окремі аспекти адаптації національного транспортного законодавства до вимог Європейського союзу у транспортній сфері [Електронний ресурс] / С.С. Єсімов, Х.А. Висоцька // Режим доступу: <https://www.hitfm.ua/player/best/>

В.В. Кальчевська,

студентка Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

КІБЕРПРОСТІР ЯК МІСЦЕ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

В теорії кримінального права та кримінального законодавства, поняття місця вчинення злочину тлумачиться по-різному. Зокрема, його визначають як певну територію, на якій вчиняється злочин; певну територію або інше місце, де відбувається суспільно небезпечне діяння і настають його суспільно небезпечні наслідки; певну територію, де було розпочато і закінчено діяння або настав злочинний результат; територію, на якій було почато, закінчено діяння або настав злочинний результат [1, с.104].

Як наслідок, об'єктивна сторона злочину вчиненого за допомогою комп'ютерних системи чи комп'ютерних мереж або мереж електрозв'язку залишається малодослідженою, що перешкоджає встановленню меж дії закону про кримінальну відповідальність за такий вид злочинів.

Незважаючи на високу зацікавленість до зазначеного напрямку, наукові дослідження досі є поодинокими й часто несистемними. Хоча варто зазначити, що проблеми кіберзлочинності та її елементів були предметом дослідження Дж. Льюїса, Дж.Наєма, А. Коларіка, М. Каветлі, В. Повишева. Серед вітчизняних дослідників варто відмітити наукові праці Д. Дубова, О. Манжая, М. Погорецького, Ю. Федорова, В. Фурашева.

На нашу думку, місцем вчинення злочину вчиненого за допомогою комп'ютерних системи є кіберпростір - глобальну інформаційну систему, яка дозволяє користувачам здійснювати обмін інформацією.

Поняття «кіберпростору» досліджується в процесі семантичного сполучення слів «кібер» як скорочення від «кібернетичний», що означає зв'язок із загальними закономірностями зв'язку в організованих системах [4, с. 833] та «простір» — форму співіснування матеріальних об'єктів процесів (характеризує структурність і протяжність систем) [4, с. 920].

У свою чергу В. Фурашев, визначив, що кіберпростір — це форма співіснування сукупності матеріальних та нематеріальних об'єктів і процесів, спрямованих на породження, сприйняття, запам'ятовування, переробку та обмін інформацією [3, с. 164].

Тобто, адаптувавши визначення до понять кримінального права, можна зробити висновок, що «кіберпростір» як місце вчинення злочину - це місце, де відбувається суспільно небезпечне діяння, в якому співіснують матеріальні об'єкти процесів, пов'язаних з інформацією, що реалізуються за допомогою комп'ютерних системи чи комп'ютерних мереж або мереж електрозв'язку.

Д. Дубов стверджує, що як науковий напрям геополітика спроможна більш-менш чітко визначити роль і значення «кіберпростору» в сучасних міжнародних відносинах та за допомогою своєї практичної частини — геостратегії — вказати на необхідні засоби для аналізу поточної політики провідних держав світу щодо політичної практики за умов виникнення й утвердження нової «просторової реальності» [2, с. 15].

При цьому ми вважаємо доречним розглядати Інтернет як втілення кіберпростору. Правовий статус Інтернету у такому випадку буде схожим за статусом космічного простору; території спільного користування.

Аллан Р. Стейн стверджує, що найбільш проблемною характеристикою Інтернету з точки зору юрисдикційної політики є те, що він стирає межу між внутрішньодержавною і міжнародною передачею інформації [5, с. 98].

Здавалося б очевидним застосування норм міжнародного права або використання принципу територіальності як наслідок ідентифікації комп'ютера за певною інтернет-адресою. Проте, інтернет-адреси, які підтримує мережа, нематеріальні, так само і адреси сайтів, які містять URL-індикатори країни походження, наприклад, «uk», «ua» не обов'язково мають бути точними. Інтернет-адреси можуть бути довільними та залишатись незмінними, у той час як сервери переміщуються у фізичному просторі [5, с. 24–31].

Отже, для теорії кримінального права важливо сформулювати єдиний підхід до визначення поняття місця вчинення злочину, в тому числі в мережі Інтернет. Пропонуємо визначення «кіберпростору» як місця, де відбувається суспільно небезпечне діяння, в якому співіснують матеріальні об'єкти процесів, пов'язаних з інформацією, що реалізуються за допомогою комп'ютерних системи чи комп'ютерних мереж або мереж електрозв'язку. При чому Інтернет варто розглядати як втілення кіберпростору та застосовувати норми міжнародного права чи принцип територіальності як наслідок ідентифікації комп'ютера за певною інтернет-адресою.

Література

1. Баулін Ю.В., Борисов В.І. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.М. Кривоченко та інші]; за ред. проф. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — 3-є вид., перероб. і допов. — К.: Юрінком Інтер, 2007. — 496 с.
2. Дубов Д. В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва : монографія / Д. В. Дубов. — К. : НІСД, 2014. — 328 с
3. Фурашев В.М., Кіберпростір та інформаційний простір, кібербезпека та інформаційна безпека: сутність, визначення, відмінності / Фурашев В.М. // Інформація і право. — 2012. — № 2(5). — С. 170–177.

4. Яременко В.В., Сліпушко О.М. Новий тлумачний словник української мови : У 3-х томах 200000 слів / Уклад.: Яременко В.В., Сліпушко О.М. — 2-ге вид., виправл. — Київ : Аконт. — (Нові словники). Т 1 : А- К. — 2006. — 928 с.
5. Stein A.R. Symposium: Personal Jurisdiction and the Internet: Seeing Due Process Through the Lens of Regulator Precision. 98 Nw. U.L.Rev. 411 (2004).

А.П. Коваль,

студентка факультету економіки, менеджменту і права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету
науковий керівник: **І.М. Білоус,**
кандидат юридичних наук, доцент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Корупція завжди була однією із головних проблем в Україні. У 2014 році за результатами глобального Індексу сприйняття корупції Україна зайняла перше місце в Європі [4]. Тому щоб вирішити цю проблему було створено Національне антикорупційне бюро України. Основним завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

Національне антикорупційне бюро України (далі — Національне бюро) є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесення до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

Правовою основою діяльності НАБУ є Основний Закон України, міжнародні договори держави, Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» (Закон), а також прийняті відповідно до них нормативно-правові акти. Основою функціонування зазначеного правоохоронного органу є закріплені у нормах права принципи діяльності НАБУ, які визначають його правову природу та теоретичну спрямованість, а також реалізацію на практиці наданих законом повноважень.

Відповідно до статті 3 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України», основними принципами діяльності Національного бюро є: 1) верховенство права; 2) повага та дотримання прав і свобод людини і громадянина; 3) законність; 4) безсторонність та справедливість; 5) незалежність Національного бюро та його працівників; 6) підконтрольність і підзвітність суспільству та визначеним законом державним органам; 7) відкритість для демократичного цивільного контролю; 8) політична нейтральність і позапартійність; 9) взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями [1].

Контроль за діяльністю Національного бюро здійснюється Комітетом ВРУ з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією. Щороку проводиться незалежна оцінка (аудит) ефективності діяльності НАБУ комісією зовнішнього контролю у складі трьох членів. З метою попередження, виявлення та розслідування правопорушень у діяльності працівників Національного бюро в його складі діють підрозділи внутрішнього контролю, що підпорядковуються безпосередньо Директорові Національного бюро. У разі виявлення інформації про можливе вчинення працівником Національного бюро кримінального правопорушення, підрозділ внутрішнього контролю негайно повідомляє про це Генерального прокурора України чи його заступника [2].

Здійснюючи покладені законом повноваження щодо запобігання і протидії корупції серед вищих посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, НАБУ зобов'язано забезпечувати дотримання Конституції України, законів та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, які закріплюють фундаментальні засади правового статусу людини як біологічної істоти та особистості, гарантії їх дотримання й реалізації [3].

Функціонування спеціалізованого антикорупційного органу окремо від інших державних органів неможливе, оскільки зумовлене необхідністю обміну інформацією про стан запобігання та протидії корупції, виявлені правопорушення, причини й умови, що їм сприяють, а також необхідністю доступу до інформаційних баз даних інших державних органів, що відповідно до закону є одним із прав НАБУ [3].

Погоджуючись із І.М. Білоус, що необхідною умовою ефективної боротьби з корупцією та пов'язаною з нею злочинів є створений спеціально уповноваженого органу у сфері розслідування корупційних діянь — Національного антикорупційного бюро України. Оскільки, однією із проблем, яка може виникнути під час розслідування злочинів з ознаками корупції — тиск посадових осіб різних ланок на слідчого. Суб'єктами злочинів з ознаками корупції є посадові особи, які здійснюють дозвільні, контрольні та інші розпорядчі функції, безпосередньо в яких є тісні зв'язки із працівникам правоохоронних органів та іншими посадовими особами [6].

Найбільшими проблемами у щоденній роботі детектива НАБУ є не міжвідомчі конфлікти, а недосконалість законодавства. Бюро — орган прогресивний, з амбітними, але дуже необхідними суспільству цілями: викорінення корупції серед вищих посадових осіб держави. Але ось інструментарій залишився колишнім. Постійні "клієнти" НАБУ - судді і нардепи - досі прикриваються недоторканністю, що затягує процес розслідування [5]. Недоторканість посадових осіб не дає можливості здійснювати усі завдання і функції НАБУ.

Національне антикорупційне бюро України є новоствореним правоохоронним органом в нашій країні і його основним заданням є боротьба з корупцією.

Аналізуючи окремі положення Закону України "Про Національне антикорупційне бюро України" можна помітити, що він не дає відповіді на запитання, як потрібно протидіяти корупції в нашій країні. Також, необхідно зауважити, що деякі положення цього нормативно-правового акту потребують корегування.

Література

1. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>
2. Електронний ресурс: https://uk.wikipedia.org/wiki/Національне_антикорупційне_бюро_України
3. Скомаров О. Принципи діяльності національного антикорупційного бюро України / О. Скомаров. — К., 2016. — 222 с.
4. Електронний ресурс: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiji-cpi-2014/>
5. Електронний ресурс: <https://nabu.gov.ua/novyny/detektyv-nabu-pro-svoyu-robotu-skladno-dynamichno-ale-ye-misce-dlya-tvorchosti>
6. Білоус І.М. Особливості доказування злочинних діянь з ознаками корупції / І.М. Білоус // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. — Маріупольський державний університет. — 2017. — Випуск № 13. — С. 82—87.

І.В. Коротчук,

студентка обліково-фінансового факультету

Вінницького торговельно-економічного інституту

Київського національного торговельно-економічного університету

науковий керівник: ***А.М. Гаврилюк,***

асистент кафедри права Вінницького торговельно-економічного інституту

Київського національного торговельно-економічного університету

СТАБІЛЬНІСТЬ ТА ЗМІНЮВАНІСТЬ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Із розвитком суспільного життя розвиваються правовідносини, саме вони має регулювати динамічні суспільні відносини у трудовій сфері. Стабільність трудових відносин в першу чергу пов'язана із захистом від незаконного звільнення, що гарантоване статтею 43 Конституції України. Практична реалізація цього принципу пов'язана із зацікавленням працівника і роботодавця у стабільних правовідносинах [1].

Стабільність правового зв'язку між роботодавцем і працівником як властивість трудового правовідношення дозволяє відрізнити його від аналогічних відносин в інших галузях права. Держава, у свою чергу, також зацікавлена в стабільності трудових правовідносин як у запоруці соціальної стабільності в суспільстві та зростання національної економіки. Тому на державному рівні закріплюються норми, покликані сприяти стабільності трудових правовідносин

Принципи правового регулювання трудових відносин — це основоположні вихідні правила, які визначають природу регулювання відносин, які виникають з моменту укладення трудового договору між суб'єктами цих відносин; це ті вихідні ідеї, засади, положення, що обумовлюють прийняття нормативно-правових актів і їх основних положень [2]. Чинний КЗпП України не містить окремої норми про основні принципи правового регулювання трудових відносин. Розуміння основних принципів трудового права у нерозривному зв'язку з правами людини у сфері праці відповідає міжнародним стандартам та сучасним тенденціям розвитку міжнародного трудового права.

За попередніх досліджень, науковцями було стверджено — стабільність трудових правовідносин забезпечується тим, що власник або уповноважений ним орган може змінити умови трудового договору лише за наявності на те згоди працівника, а розірвати трудовий договір — тільки за наявності підстав, передбачених законом. Зокрема, законодавчі акти про працю забороняють вимагати від працівника виконання роботи, не обумовленої трудовим договором (ст. 31 КЗпП); переведення працівника на іншу постійну роботу допускається тільки за його згодою (ст. 32 КЗпП). Будь-яке розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу з підстав, не передбачених законом, є незаконним. При цьому обґрунтованість намагань власника або уповноваженого ним органу розірвати трудовий договір підлягає попередньому контролю з боку профспілкової організації, членом якої є працівник (ст. 43 КЗпП) [3]. Таким чином, питання принципів трудового права також є важливим, адже вони спрямовані на побудову громадянського суспільства, верховенства права, демократії в країні. В умовах ринкових перетворень суспільні відносини у сфері праці наповнюються новим змістом, змінюється їхній характер, з'являються нові відносини, які не знайшли правового регулювання.

Однією з головних гарантій і основою механізму, що сприяє стабільності трудового правовідношення, є обмеження підстав припинення трудових правовідносин з ініціативи роботодавця. Це означає, по-перше, підстави припинення трудових правовідносин не можуть встановлюватися нормативними актами, що мають меншу юридичну силу ніж закон; по-друге, у законах не можуть встановлюватися підстави звільнення з ініціативи роботодавця, в основі яких лежать об'єктивно зумовлені фактори.

Отже, можна сміливо стверджувати, що стабільність та незмінність трудових зв'язків є позитивним явищем. Адже у довгострокових трудових відносинах зацікавлені як самі працівники, так і роботодавці. Для більшості працівників заробітна плата є єдиним фінансовим джерелом для існування, і вони зацікавлені у тривалому характері цих відносин. Крім того, на даний час, у певних регіонах з високим рівнем незайнятого населення зовсім не просто знайти роботу, тому працівники прагнуть незмінності та стабільності трудових правовідносин, а роботодавці зацікавлені у довготривалих відносинах з сумлінними, досвідченими і кваліфікованими працівниками. Тому, законодавство про працю України спрямоване саме на формування стабільних трудових відносин, а відповідно — й на створення стабільних трудових колективів, що формуються з кваліфікованих працівників, які мають досвід роботи саме на даному підприємстві, установі, організації. В Україні на даний час сформовано проект Трудового кодексу України де прослідковується спрощення статей КЗпП і умови, які сприятимуть стабільності правовідносин у нашій країні.

Література

1. Конституція України: зі змінами. — Х.: Право, 2016. — 68 с.
2. Чорна К. П. Принципи правового регулювання трудових відносин, які закріплені в проекті трудового кодексу України [Електронний ресурс] / Науковий вісник Херсонського державного університету, випуск 4, том 2, 2015 — Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2015/pravo04/part_2/12.pdf
3. Кодекс законів про працю України: Кодекс України від 10.12.1971 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

О.В. Кочергіна,

магістрант юридичного факультету

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

науковий керівник: **І.В. Мізіна,**

кандидат наук з державного управління,

доцент кафедри адміністративного і кримінального права

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ІЗ МІСЦЕВИМИ БЮДЖЕТАМИ У ДОНЕЦЬКІЙ ТА ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ НА ПЕРІОД ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

У контексті останніх політичних та економічних змін заслуговують на увагу особливості формування взаємовідносин державного бюджету із бюджетами Автономної Республіки Крим та міста Севастополя та місцевими бюджетами у Донецькій та Луганській областях на період проведення антитерористичної операції.

Зокрема, Законом № 486-VIII від 02.06.2015 Бюджетний кодекс України було доповнено ст. 67-1, 67-2, якими визначається, що у разі припинення діяльності органів місцевого самоврядування Донецької та Луганської областей їх функції в частині бюджетних повноважень здійснюються місцевими державними адміністраціями та виконавчими органами міських рад за окремим рішенням Кабінету Міністрів України, що приймається на підставі звернення відповідної обласної державної адміністрації або військово-цивільними адміністраціями відповідно до Закону України «Про військово-цивільні адміністрації» у разі їх утворення [1].

У зв'язку з появою даної норми, виникає ряд питань, зокрема яким чином у разі припинення діяльності органів місцевого самоврядування їх повноваження можуть бути передані виконавчим органам міських рад, тобто структурним підрозділам цих же органів місцевого самоврядування, які припинилися. Відповідно до ст. 11 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» виконавчими органами сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад є їх виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи. Виконавчі органи сільських, селищних, міських, районних у містах рад є підконтрольними і підзвітними відповідним радам, а з питань здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади - також підкон-

трольними відповідним органам виконавчої влади [3]. Тобто, виходить, що у разі припинення органів місцевого самоврядування, їх виконавчі органи перестають бути підконтрольними будь-якому органу.

Виходячи із цього, вважаємо, у разі припинення органів місцевого самоврядування, їх повноваження не можуть здійснювати виконавчі органи цих органів місцевого самоврядування, а тому пропонуємо внести зміни до ст. 67-2 БК України, виключивши з неї «виконавчі органи міських рад» та виклавши її у наступній редакції: «У разі припинення діяльності органів місцевого самоврядування Донецької та Луганської областей їх функції в частині бюджетних повноважень здійснюються місцевими державними адміністраціями за окремим рішенням Кабінету Міністрів України, що приймається на підставі звернення відповідної обласної державної адміністрації або військово-цивільними адміністраціями відповідно до Закону України «Про військово-цивільні адміністрації» у разі їх утворення».

Іншим є питання, пов'язане із утворенням військово-цивільних адміністрацій. Так, Законом України «Про військово-цивільні адміністрації» передбачається створення двох видів таких адміністрацій — військово-цивільні адміністрації населених пунктів та районні, обласні військово-цивільні адміністрації. Військово-цивільні адміністрації населених пунктів утворюються в одному чи декількох населених пунктах (селах, селищах, містах), в яких сільські, селищні, міські ради та/або їх виконавчі органи не здійснюють покладені на них Конституцією та законами України повноваження, у тому числі внаслідок фактичного саморозпуску або самоусунення від виконання своїх повноважень, або їх фактичного невиконання [2]. У районі, області військово-цивільні адміністрації утворюються у разі нескликання сесії відповідно районної, обласної ради у встановлені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» строки або для здійснення керівництва у сфері забезпечення громадського порядку і безпеки. У разі прийняття рішення про утворення районних, обласних військово-цивільних адміністрацій їх статусу набувають відповідні районні, обласні державні адміністрації, а голови районних, обласних державних адміністрацій набувають статусу керівників відповідних військово-цивільних адміністрацій.

Фінансування діяльності військово-цивільних адміністрацій населених пунктів здійснюється за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів, а районних і обласних військово-цивільних адміністрацій - за рахунок коштів Державного бюджету України та відповідних районних і обласних бюджетів [2]. Так як районні і обласні бюджети є різновидами місцевих бюджетів, то виходить, що законодавцем передбачається одночасне фінансування районних і обласних військово-цивільних адміністрацій державним та місцевим бюджетами. Тобто, до утворення військово-цивільних адміністрацій структуру доходів обласних бюджетів складали тільки місцеві податки, у той час як після їх утворення починає здійснюватися додаткове фінансування з державного бюджету, що є нераціональним та порушенням таких принципів бюджетної системи України як принцип єдності, самостійності (Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними) та справедливості і неупередженості (бюджетна система України будується на засадах

справедливого і неупередженого розподілу суспільного багатства між громадянами і територіальними громадами).

Військово-цивільні адміністрації населених пунктів на відповідній території здійснюють повноваження із: складання та затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього; забезпечення виконання відповідного бюджету; встановлення для підприємств, установ та організацій, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету. Районні, обласні військово-цивільні адміністрації поряд із здійсненням повноважень місцевих державних адміністрацій на відповідній території також здійснюють повноваження із: складання та затвердження відповідно районних, обласних бюджетів, внесення змін до них, затвердження звітів про їх виконання; розподілу переданих з державного бюджету коштів у вигляді дотацій, субвенцій відповідно між районними бюджетами, місцевими бюджетами міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення.

Виходячи із вищенаведеного, існує нагальна потреба у вдосконаленні правового регулювання окремих місцевих доходів. Зокрема, пропонуємо внести зміни до ч. 7 ст. 3 Закону України «Про військово-цивільні адміністрації», виклавши її у наступній редакції: «Фінансування діяльності військово-цивільних адміністрацій населених пунктів здійснюється за рахунок коштів відповідних місцевих бюджетів, а районних і обласних військово-цивільних адміністрацій - за рахунок коштів відповідних районних і обласних бюджетів». Разом з тим, необхідно внести зміни до п. 3 ч. 3 ст. 4 цього Закону, виклавши її у наступній редакції: «складання та затвердження відповідно районних, обласних бюджетів, внесення змін до них, затвердження звітів про їх виконання».

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що сучасний стан правового регулювання державних та місцевих доходів в Україні потребує удосконалення. При цьому, особливу увагу необхідно акцентувати на особливостях формування бюджетів Автономної Республіки Крим та міста Севастополя та місцевих бюджетів у Донецькій та Луганській областях на період проведення антитерористичної операції.

Література

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI // Офіційний вісник України. — 2010 р. — № 59. — стор. 9.
2. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 03.02.2015 № 141-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2015. — № 13. — ст. 87.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1997. — № 24. — ст.170.

ВІК ОСОБИ ЯК ЗАГАЛЬНА ОЗНАКА СУБ'ЄКТУ ЗЛОЧИНУ

На сьогоднішній день в Україні та в усьому світі головним завданням визначено забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Оскільки неповнолітні є однією з найуразливіших верств населення, то їм приділено особливу увагу задля створення необхідних умов для реалізації та забезпечення їхніх прав.

Міжнародна спільнота закріпила норми та принципи особливого статусу неповнолітньої особи, зокрема ст. 3 Конвенції про права дитини визначає: «у всіх діях відносно дітей, незалежно від того, робляться вони державними або приватними установами, питаннями соціального забезпечення, що займаються, судами, адміністративними або законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини» [1, с. 25]. Тому, ставлення законодавства до дитини, у тому числі й до тої, яка порушила закон, повинно бути більш лояльним, у порівнянні з дорослими.

Чинне законодавство закріплює норму в ст. 22 Кримінального Кодексу України, в якій зазначає, що кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років, а за окремі види злочинів (законом прямо зазначено їх вичерпний перелік) вік відповідальності та покарання знижується до чотирнадцяти років [2]. За деякі злочини в Україні відповідальність настає лише після настання вісімнадцятирічного віку, бо за характером цих злочинів їх фактично не можуть вчинити неповнолітні. До таких злочинів слід віднести, наприклад, втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (ст. 304 КК), ухилення від призову на строкову військову службу (ст. 335 КК), розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК).

Оскільки останнім часом, спостерігається тенденція зростання злочинності серед неповнолітніх, то постає питання про необхідність як зниження, так і розширення меж віку кримінальної відповідальності. Деякі вчені-юристи пропонують переглянути положення кримінального законодавства України щодо віку кримінальної відповідальності. Так, В.Г. Павлов пропонує знизити вікову межу кримінальної відповідальності до тринадцяти років осіб, які вчинили вбивство, умисне заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю, крадіжку, грабіж, розбій, хуліганство при обтяжувальних обставинах [3, с. 35]. У свою чергу, В. М. Бурдін пропонує розподілити віковий поріг кримінальної відповідальності на чотири групи: діти до 11 років (тому що вони перебувають поза сферою кримінально-правового впливу і не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності); підлітки 11–14 років (можуть притягуватися до кримінальної відповідальності лише за вичерпний перелік злочинів, за умови підтвердження висновком експертизи відповідальності фактичного рівня розвитку їх хронологічному віку, достатнього для винної відповідальності); підлітки 14–16 років та неповнолітні 16–18 років [4, с. 10].

На мій погляд, позиція чинного законодавства стосовно віку кримінальної відповідальності, є досить обґрунтованою, оскільки малолітні особи не здатні про-

гнозувати суспільний небезпечний характер свого діяння, тому знижений віковий поріг є цілком виправданим. Проте з метою виконання принципу індивідуалізації кримінального покарання, урахуванням вікових особливостей неповнолітніх, законодавство потребує більшої деталізації у закріпленні цього питання.

Література

1. Конвенція про права дитини 1989 р.: зб. міжнар. док. та норм. — прав, актів України з питань соціально-правового захисту дітей. — К.: Логос, 2001. — Ч. 1. — С. 42—63.
2. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-14 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25—26, ст.131.
3. Павлов В. Г. Субъект преступления и уголовная ответственность / В. Г. Павлов. — СПб. : Лань; Фонд “Университет”, 2000. — 192 с.
4. Бурдін В. М. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / В. М. Бурдін. — К., 2002. — 18 с.

Н.А. Макаренко,

студентка Полтавського юридичного коледжу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОДВІЙНЕ ГРОМАДЯНСТВО В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Проблема подвійного громадянства є актуальною, оскільки це питання гостро стоїть як перед світовою спільнотою, так і перед українським народом. Законодавство України про громадянство виходить з невизнання одночасної належності громадянина України до громадянства іншої держави. Та, незважаючи на це, останнім часом проблема подвійного громадянства набула для України особливої гостроти. Кількість осіб, які використовують два і більше паспортів, з кожним роком збільшується та сьогодні обчислюється тисячами.

Статтею 2 Закону України «Про громадянство України» передбачено, що законодавство України про громадянство ґрунтується на принципі єдиного громадянства — громадянства держави Україна, що виключає можливість існування адміністративно-територіальних одиниць України. Якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України [1].

Разом з тим добровільне набуття громадянином України громадянства іншої держави, згідно з ч. 1 ст. 19 цього Закону, є підставою для припинення громадянства України. Проте навіть цей факт можна не розцінювати як заборону подвійного громадянства, оскільки втрата громадянства України відбувається не автоматично з набуттям громадянства іншої держави, а виключно з дня видачі Указу Президента України про припинення громадянства щодо певної особи. Законом

не встановлено, як саме громадяни України мають декларувати друге громадянство, адже в Україні немає форм фіксації подвійного громадянства. Факт наявності подвійного громадянства довести практично неможливо. Отже, в українському законодавстві наявні прогалини щодо вирішення питань подвійного громадянства.

На сьогодні інститут подвійного або множинного громадянства визнається у понад третині країн світу. Множинне громадянство має як переваги (сприяння спрощенню ведення бізнесу, право на проживання у двох державах тощо), так і недоліки (подвійне громадянство здатне створити для індивіда додаткові обов'язки, наприклад зобов'язання нести військову службу у двох або більше державах).

Якщо ж говорити про Європу, то в Європейському Союзі немає чіткого підходу до питання про подвійне громадянство. Одні європейські країни відкидають його, натомість інші дозволяють. У Німеччині необхідно виконати особливі умови. У Голландії та Італії органи влади на подвійне громадянство заплющують очі — закон не дозволяє, але й не забороняє. А от у Туреччині та Греції подвійне громадянство законом дозволено, тоді як у Норвегії та Швеції — ні. В Іспанії дозволено мати «додаткове» громадянство лише деяких країн.

До Верховної Ради України було внесено законопроект № 6175 від 13.03.2017, який встановлює покарання за наявність другого громадянства. Санкція — примусове позбавлення українського паспорта. «Громадянин України, який добровільно набув громадянство іншої держави, вважається таким, що виявив намір змінити громадянство та надав згоду на припинення громадянства України» [2].

В разі прийняття цього закону питання подвійного громадянства буде вирішено остаточно, адже буде чітко визначена заборона та послідовність притягнення до відповідальності біпатридів. Та, на мою думку, сьогодні заборона подвійного громадянства є недоречною, бо:

- ігноруються інтереси представників етнічних меншин, що проживають на території України, деякі з них хотіли б мати громадянство тих країн, до яких вони етнічно належать (болгари, румуни, угорці, євреї);

- 5 млн українських заробітчан працюють за кордоном. Більша їх частина працює нелегально, а в разі дозволу множинного громадянства вони зможуть отримати друге громадянство і працювати, отримуючи офіційну зарплату в іншій державі;

- не враховуються взаємовідносини України і діаспорних груп. Етнічні українці пов'язують себе з Україною в різних країнах, і їхня ідентифікація проходить складно. І ця ідентифікація визначається в тому числі і наявністю паспорта. Діаспоряни багато допомагають зараз, а в перспективі можуть бути інвесторами і тими, хто колись захоче повернутися в Україну. І якщо у них буде паспорт України — це зробити їм буде набагато легше.

Буде доречним при вирішенні питання заборони подвійного громадянства врахувати думку населення. За даними дослідження Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова, 49,4 відсотка громадян нашої

держави хотіли б мати громадянство ще однієї країни при збереженні українського громадянства [3].

До того ж ст. 14 Європейської конвенції про громадянство, яку Україна ратифікувала у 2003 р., передбачає можливість автоматичного існування множинного громадянства. Вже сам факт підписання Конвенції має юридичне значення, бо відповідно до ст. 18 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., якщо держава підписала договір з умовою ратифікації, вона зобов'язана утримуватись від дій, які б позбавили договір його об'єкта і мети [4].

Отже, питання подвійного громадянства ще не має достатньої регламентації в українському законодавстві, адже довести факт множинного громадянства практично неможливо, та й відповідальності у разі доведення цього факту не передбачено. Єдиної думки щодо питання подвійного громадянства немає ні в Україні, ні у світі, але воно потребує негайного вирішення.

Література

1. Закон України «Про громадянство України» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 13, ст. 65 — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.
2. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про громадянство України" щодо реалізації права змінити громадянство № 6175 від 13.03.2017 [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61320.
3. Український центр економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова. Українці зліва направо [Електронний ресурс] / Український центр економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова — Режим доступу до ресурсу: <http://razumkov.org.ua/statti-ta-interviu/ukraintsi-zliva-napravo>.
4. Бараніченко О. В. Подвійне громадянство в Україні: проблеми та перспективи / О. В. Бараніченко. // Вісник університету "Україна". — 2010. — №1. — С. 39.

Л.А. Муцураєва,

студентка юридичного факультету
Запорізького національного університету

ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО МЕДІАТОРА ЗА НОВИМ КОДЕКСОМ ЕТИКИ МЕДІАТОРА

Вітчизняний та міжнародний досвід свідчить, що запровадження альтернативних методів врегулювання спорів поряд із системою правосуддя є найефективнішою передумовою вирішення правових конфліктів та спорів. Більше того, на сьогодні система правосуддя в Україні має низку істотних недоліків: велика завантаженість судів, тривалість і складність судового процесу, значні судові витрати, недостатня розвиненість механізмів змагальності та рівності сторін у процесі, гласність судового розгляду, що призводить до розголошення конфіденційної інформації, брак загальноприйнятних критеріїв справедливості. З огляду на це, рішення суду породжують негативну реакцію у сторін, як наслідок, спір припиняють силовим шляхом або в інший спосіб, але не вирішують

Згідно результатів Національного опитування громадян щодо демократичних змін у політичній та суспільній сферах, судової реформи та процесу очищення влади в Україні, яке було виконано компанією GfK Ukraine за фінансової підтримки Проекту USAID «Справедливе правосуддя» рівень довіри населення до суспільних інститутів залишається досить низьким. Зокрема, 69 % громадян не довіряють органам правосуддя [1].

Закономірно виникає потреба у пошуку нових альтернатив у сфері захисту прав і свобод людини. Оновлення судової влади має відбуватися в комплексі, із врахуванням судово-правової і конституційної реформи та національно-ментальних основ громадянського суспільства. Одним з механізмів у комплексі видозмін процедур захисту є медіація. Виходячи з саморегулюючої орієнтації правового регулювання відносин медіації та ознаку професіоналізму медіатора, до особи, яка бажає стати медіатором, висуваються етичні вимоги. Мораль виступає надзвичайно важливим елементом людської життєдіяльності. Будь-яка професійна діяльність містить моральні вимоги до осіб, котрі виступають представниками певної професії, а сама фахова спроможність спеціаліста багато в чому залежить від його моральних якостей. Спираючись на загальні принципи моралі створюються кодекси честі, професійної поведінки у яких формулюються конкретні норми та практичні правила, котрі є актуальними для певного виду людської діяльності.

До проблеми етичних вимог до медіатора зверталися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Л. І. Бурова, А. Г. Бортнікова, І. Г. Гусев, Н. М. Грень, О. М. Демидович, С. І. Калашнікова, Т. Є. Крисань, О. В. Тихонова, І. Г. Ясиновський.

У ракурсі етичних засад медіації варто розглядати базові принципи відновного правосуддя, якими на думку В. Землянської, можуть бути наступні положення: по-перше, пріоритетність надання підтримки; по-друге, відповідальність, що реалізується в усвідомленні наслідків поведінки; по-третє, реінтеграція (відновлення), сприяє попередженню вчинення аморальної дії; по-четверте, розв'язання конфліктної ситуації, тобто оцінки наслідків та впливу аморального вчинку на життя людини. Також науковці виділяють і такі принципи медіації, як: запобігання повторного вчинення злочину та добровільність участі у процесі відновного правосуддя усіх сторін [2, с. 19]. Саме конструктивне обговорення конфліктної ситуації (за участю медіатора як нейтральної особи) створює умови для повернення людини до суспільства.

Щодо етичних норм медіації, то варто сфокусувати увагу на міжнародних нормативних приписах. Так, в ухваленому документі Європейською комісією з ефективності правосуддя 7 грудня 2007 р. «Керівні принципи № 14 для кращого виконання наявних Рекомендацій щодо медіації в сімейних справах і щодо медіації в цивільних справах» [2], зазначаються наступні Рекомендації, що сприятимуть поліпшенню імплементації викладених у них принципів медіації: Рекомендація Rec (98) 1 щодо медіації в сімейних справах, Рекомендація Rec (2002) 10 щодо медіації в цивільних справах, Рекомендація Rec (99) 19 щодо медіації в кримінальних справах, Рекомендація Rec (2001) 9 щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами-приватними осо-

бами. У зазначених документах зафіксовані загальні етичні норми, яким підпорядковується медіатор, зокрема: «Державам-членам належить вживати заходів для забезпечення однаковості концепцій, сфер застосування і гарантій додержання основних принципів медіації (таких, як конфіденційність та інші) на територіях цих держав шляхом прийняття дотичних нормативних актів і/або розроблення кодексів професійної поведінки медіаторів» [2].

Відповідно до Європейського кодексу поведінки для медіаторів, який був розроблений ініціативною групою практикуючих посередників, при підтримці Європейської Комісії, та прийнятий на конференції в Брюсселі 02 червня 2004 року: «медіатор повинен бути компетентним та мати необхідні знання в сфері медіації. Важливими факторами є належне навчання та постійне вдосконалення їх теоретичних та практичних навиків у сфері медіації з обліком усіх стандартів та вимог пов'язаних з їх акредитацією» [3]. У документі зафіксовано наступні принципи медіатора: компетентність, незалежність, справедливість.

Щодо України, то 7 грудня 2017 року на Загальних зборах Громадської організації «Національна асоціація медіаторів України» було прийнято Кодекс етики медіатора, в якому висловлюється наступна точка зору: «Кодекс покликаний слугувати для медіатора етичним орієнтиром в його діяльності, сприяти поінформованості та кращому розумінню процедури медіації її учасниками і підвищенню довіри суспільства до медіації як ефективного способу альтернативного вирішення конфліктів (спорів)». У Розділі 2 до медіатора висуваються такі етичні вимоги: Незалежність і нейтральність, неупередженість, толерантність, конфіденційність, чесність і щирість намірів, добровільність та самовизначення, навчання та підвищення кваліфікації, супервізія та інтервізія, етика відносин між медіаторами [5].

В ч. 1 ст. 16 проекту Закону «Про медіацію» № 3665 визначається, що медіатором може бути фізична особа, яка досягла двадцяти п'яти років, має вищу або професійно-технічну освіту та пройшла професійне навчання медіації, що має включати 90 академічних годин початкового навчання, в тому числі не менше 45 академічних годин навчання практичним навичкам [6].

Однак, добросовістність та компетентність роботи медіаторів контролює сьогодні в нашій державі Національна асоціація медіаторів медіації. Вищевказані етичні принципи постають універсальними критеріями, загальними стандартами та нормами при вирішенні конфлікту. У сучасних умовах вимоги суспільства до фахової діяльності є доволі високими, а формування кодексів професійної етики є додатковим інструментом забезпечення належного рівня виконання спеціалістами своєї соціальної ролі.

Література

1. Всеукраїнське опитування громадян щодо демократичних змін у політичних та суспільних сферах, судової реформи та процесу очищення влади в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/FAIR_LustrSurvey_Summary_2016_UKR.pdf
2. Бринцева, Л. В. Адміністративно-правовий спір: сутність, поняття, ознаки: монографія / Л. В. Бринцева. — Х. : ФІНН, 2010. — 112 с.

3. Керівні принципи № 14 для кращого виконання наявних Рекомендацій щодо медіації в сімейних справах і щодо медіації в цивільних справах [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf>
4. Європейський кодекс поведінки для медіаторів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.pdf
5. Кодекс етики медіатора [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.namu.com.ua/ua/downloads/organisationdocs/NAMU_CodeOfEthicsOfMediator.pdf
6. Про медіацію: проект Закону № 3665 від 17.12.2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463

Л.А. Муцураєва,
студентка юридичного факультету
Запорізького національного університету

МЕДІАЦІЯ У ПОДАТКОВИХ СПОРАХ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ

На тлі сучасних процесів, які відбуваються в Україні вирішального значення набувають інноваційні інструменти, які допоможуть вирішити велику кількість проблем в системі права та правосуддя.

Один із таких інструментів є медіація, як позасудовий (альтернативний) спосіб вирішення публічно-правових спорів. Ця процедура допоможе отримати найоптимальніший результат як для платників податку, так і для фіскальних органів та одночасно зменшити нагромадження податкових спорів у судах.

До проблем такого явища як медіація торкалися такі вчені-правознавці, як: В. Авер'янов, В. Бевзенко, Ю. Битяк, Р. Мельник, О. Пасенюк, П. Рабинович, В. Тимошук, Ю. Тихомиров [1]. Однак їхні дослідження стосувалися загальних питань позасудового вирішення спорів. Аналіз сучасного законодавства також свідчить про неврегульованість цієї сфери.

Взагалі під медіацією (посередництвом) розуміють добровільний і конфіденційний процес розв'язання будь-якого спору, в якому нейтральна третя особа допомагає сторонам досягнути домовленості (згоди) в їх суперечці шляхом переговорів [2, с. 30].

Існують докази про ефективність медіації у міжнародній практиці. Генеральною Асамблеєю ООН усім державам рекомендовано Типовий закон про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру, прийнятий Комісією ООН з права міжнародної торгівлі, з тим, щоб вони розглянули можливість його прийняття в цілях забезпечення уніфікованості законодавства про процедури врегулювання суперечок у міжнародній комерційній погоджувальній практиці [3].

Чи можливо це застосувати в Україні? Однозначно, так. Медіація буде мати позитивні наслідки як для фіскальних органів (збільшення сплати донарахованих податків без оскарження і свою чергу — надходжень до бюджету), так і для платників податку (економія ресурсів та часу) [4]. Це позбавить апарат фіскальних органів від навали скарг, а суди — від нескінчених позовів на рішення податкових органів [3].

Для імплементації інституту медіації у податкових спорах необхідно створити ефективні передумови:

1. Вибір суб'єкта з боку держави, який відповідатиме за наповнення державного бюджету
2. Добровільність та можливість її застосування на всіх етапах (до суду — під час суду — після суду).
3. Створення неупередженого апарату медіаторів, прозорість та незалежність у їх обранні та призначенні. Тобто, можливе залучення громадськості та усунення причин, які б впливали на нейтральність медіаторів.
4. Справедливий розподіл між сторонами витрат на оплату медіаторських послуг [5].

Всі ці питання потребують законодавчого врегулювання шляхом прийняття відповідних законів та внесення змін до Податкового Кодексу.

Отже, впровадження медіації в Україні має перспективу. Державна система розв'язання фіскальних спорів належним чином не справляється із завданням відновлення порушених чи оспорюваних прав громадян у сфері податкових спорів. Цей інструмент — реальний шанс вирішити спір швидко і ефективно з економією часу і витрат.

Література

1. Присяжнюк І. Запровадження медіації як форми відновного правосуддя / І. Присяжнюк // Вісник Національної академії прокуратури України. — 2012. — № 2. — С. 65—69.
2. Способи вирішення публічно-правових спорів з органами влади : практичний посібник / [Сало Л. Б., Сенюта І. Я., Хлібороб Н. Є., Школик А. М.]. — Дрогобич : Коло, 2009. — 112 с.
3. Церетелі Л. Медіація як альтернативне вирішення податкових спорів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/90003283>
4. Семенюк О. Медіація як інструмент вирішення податкових спорів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://kise.ua/golovna/idnews.html?id=20>
5. Єрьоменко Г., Заїченко А. Податкова медіація: досвід і перспективи впровадження [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ukrmediation.com.ua/files/Eremenko_Zaichenko_U&Z.pdf

Л.А. Муцураєва,

студентка юридичного факультету
Запорізького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЙНОЇ ПРОЦЕДУРИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

На сьогодні викликає неабияку заінтересованість українського суспільства, у тому числі й науковців. Як свідчить практика європейських країн, більшість процедур медіації завершуються успішно, і конфліктуючі сторони надалі не повертаються на шлях судового розв'язання спору [1, с. 42]. Власне, це легко пояснити тим, що медіація має низку переваг порівняно зі звичайним судовим розглядом справи: це розвантаження судів, скорочення часу, що витрачається на вирішення спору, еко-

номія коштів, конфіденційність, незалежність та неупередженість медіатора та багато інших. Крім того, одне із основних завдань медіації — віднайти рішення, що задовольнить обидві сторони і угоди, досягнуті в результаті медіації, виконуються набагато сумлінніше, ніж судові рішення. Зважаючи на викладені вище аргументи, слід відзначити, що широке застосування в Україні медіації є важливим кроком на шляху до забезпечення якісної охорони прав та законних інтересів громадян [2].

Процедурні питання реалізації інституту медіації досліджувалися у працях таких вітчизняних і зарубіжних вчених: О. В. Аллахвердової, Д. Л. Давиденка, І. Ю. Захар'ящевої, С. І. Калашнікової, Є. І. Носиревої., Х. Бесемера, Л. Боуля, М. Брөгана, І. Керолла, К. Макі, М. Несік, Д. Спенсера, А. фон Хертель, К. Г. фон Шліффела.

Британські медіатори І. Керолл та К. Макі вважають, що структура медіації включає три стадії: 1) підготовчу; 2) стадію обміну інформацією; 3) стадію ведення переговорів.

Завданнями підготовчої стадії є вирішення організаційних і фінансових питань, підготовка та оформлення договору про проведення примирної процедури, встановлення первісного контакту медіатора та сторін. На другій стадії відбувається обмін документами, а також представлення позицій в усній формі. Стадія переговорів є основною, в ході якої медіатор організовує низку спільних та індивідуальних зустрічей з метою виявлення інтересів усіх учасників, зближення їх позицій та в підсумку розробки угоди [3, с. 66].

У свою чергу, Д. Спенсер та М. Брөган виокремлюють дев'ять компонентів класичної медіації: підготовка до медіації, вступне слово медіатора; вступне слово сторін; визначення проблеми та інтересів; визначення спільних підстав і можливих варіантів урегулювання спору; індивідуальні сесії; фінальна спільна зустріч; підготовка письмової угоди [4, с. 49].

Л. Боуль та М. Несік розглядають дві фази медіації: фазу визначення проблеми та фазу вирішення проблеми, в які входять декілька стадій. Фаза визначення проблеми включає неформальну попередню стадію, офіційне відкриття медіації, презентацію конфлікту сторонами, виявлення «точок дотику», визначення тем для обговорення. Друга фаза починається з переговорів і напрацювання варіантів рішення. До неї також входять стадії індивідуальної роботи, напрацювання остаточного рішення, заключне слово медіатора, завершення процедури. До початку першої фази автори виділяють у якості самостійного та обов'язкового етапу підготовку до медіації, а після завершення процедури — постмедіаційні дії медіатора [5, с. 128].

Професор К. Г. фон Шліффен розглядає чотири стадії медіації: 1) попередню стадію (за якої відбувається звернення однієї або обох сторін до медіатора, оцінка медіатором конфлікту, звернення до учасників, вирішення організаційних питань); 2) засновницьку стадію, за якої медіатор надає інформацію про процес, отримує згоду на проведення медіації, знайомить із правилами процедури, а також у межах даної стадії вирішуються фінансові питання та укладається договір про медіацію; 3) основну стадію, в ході якої здійснюється спільний опис проблем і збір інформації, напрацювання та оцінка тем для обговорення, визначення інтересів, пошук умов вирішення проблеми; 4) заключну стадію, за якої сторонами складається та підпи-

сується угода, а також визначаються правила про контроль за дотриманням угоди [6, с. 10].

Анна фон Хертель, розглядаючи прикладні аспекти медіації, пропонує ALPHA-структуру медіації: 1) «Auftragsklärung» — конкретизація завдань; 2) «Liste der Themen» — напрацювання переліку тем для обговорення; 3) «Positionen — Interessen» — визначення позицій та інтересів; 4) «Heureka: das Erfolgserlebnis» — пошук рішення; 5) «Abschlussvereinbarung» — укладення угоди [7, с. 33].

Російські дослідники при виокремленні стадій медіації багато в чому засновуються на напрацюваннях зарубіжних колег. Наприклад, О. В. Аллахвердова називає шість стадій медіації (вступне слово, презентація сторін, дискусія з напрацювання питань для обговорення, дискусія з рішення проблем, підготовка проекту угоди, вихід із медіації) [8, с. 65].

Є. І. Носирева, досліджуючи американський досвід проведення медіації, розглядає стадію початку процедури та призначення посередника, підготовку справи до примирення, слухання справи, оформлення угоди [9, с. 89]. Подібної точки зору дотримується й І. Ю. Захар'яцева з тією лише відмінністю, що вона розділяє «початок посередницької процедури» та «вибір та призначення посередника» на дві самостійні стадії [10, с. 323]. В цілому, такий підхід заслуговує на увагу, оскільки вона охоплює всі процедурні дії, які виконуються учасниками медіації в процесі примирення.

Як бачимо, у вітчизняній та зарубіжній правовій науці відсутній єдиний підхід до виокремлення стадій медіації. Він є умовним, тому не можна сказати про якийсь універсальний підхід.

Література

1. I. Orłowska Czy tylko mediacja między sprawcą a ofiarą // «Mediator» — nr. 20, 1/2202. — s. 42
2. Поліщук, М. Я. Становлення медіації як альтернативного способу вирішення спорів: досвід Польщі / М. Я. Поліщук // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право / гол. ред. Ю.М. Бисага. — Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2013. — Вип. 23. Ч. 1. Т. 1. — С. 255–258. — Бібліогр.: с. 257–258.
3. Carroll E., Mackie K. International mediation — the art of business diplomacy. — 2nd ed. Kluwer Law International, Tottel, 2006.
4. Spencer D., Brogan M. Mediation law and practice. — Cambridge University Press, 2006
5. Boule L., Nesic M. Mediation: principles, process, practice. London; Dublin; Edinburgh, 2001. № 27.
6. Шлиффен К.Г. фон. Медиация в системе внесудебных форм разрешения споров // Медиация в нотариальной практике (альтернативные способы разрешения конфликтов). — С. 10–19.
7. Хертель А. фон. Профессиональное разрешение конфликтов: медиативная компетенция в вашей жизни / пер. с нем. Н. Бабицовой. — СПб.: Вернера Регена, 2007. — 272 с.
8. Аллахвердова О.В. Этапы развития медиации (из опыта работы Санкт-Петербургского Центра развития конфликтологии) // Третейский суд. — 2007. — № 3. — С. 146–152.
9. Носырева Е.И. Альтернативное разрешение споров в США. — М.: Городец, 2005. — 320 с.
10. Альтернативное разрешение споров: учебно-методический комплекс / А.И. Зайцева, И.Ю. Захарьяева, И.Н. Балашова, А.Н. Балашов / Под ред. А.И. Зайцева - М.: Экзамен, 2007. - 573 с.

Л.А. Муцураєва,
студентка юридичного факультету
Запорізького національного університету

ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ ДЛЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

1 вересня після тривалого процесу ратифікації Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності в повному обсязі. Укладення цієї угоди показало справжнє прагнення нашої держави до повноправного членства в міжнародній європейській спільноті та підкреслило спрямованість до європейських цінностей та правових стандартів суспільства. Спрямованість України до європейських стандартів правосуддя (у тому числі в частині використання альтернативних способів вирішення спорів) знайшла своє втілення в Указі Президента України «Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до Європейських стандартів» [1].

До проблеми запровадження медіації у національне законодавство звертали-ся Б. Леко, Г. Чуйко, М. Костицький, В. Маляренко, Н. Бондаренко-Зелінська, В. Баранова, Ю. Бошицький, Г. Єрьоменко, О. Спектор, Є. Носирєва, Г. Севастьянова, Д. Давиденко та ін.

Публічно-правові спори, які вирішуються в порядку адміністративного судочинства, часто називають немедіабельними, тобто такими, які не можуть бути вирішені шляхом застосування медіації. Насамперед, це зумовлено особливостями суб'єктного складу адміністративно-процесуальних правовідносин, а саме, тим фактом, що однією зі сторін завжди виступає орган публічної адміністрації [2].

Однак, 28 квітня 2009 року було підписано Угоду про співробітництво на виконання програми «Прозорість та ефективність системи правосуддя в Україні» (2008–2011), якою була започаткована масштабна робота із запровадження медіації в системі адміністративних судів. Метою компоненту медіації в рамках цих проектів був експорт європейської моделі судової медіації, яку пропагували експерти з Нідерландів та Німеччини. Фрідріх-Йоахім Мемель та Франц Ван Арем, Судові обмеження та комерційна медіація. Пілотний проект в Україні: Історія успіху (Рада Європи 2011). Вони проводили тренінги із суддями чотирьох українських судів в містах Біла Церква, Вінниця, Донецьк та Івано-Франківськ, які здійснили спроби медіації в справах протягом Тижнів медіації, що проводилися в травні 2010 року і до кінця 2011 року. Результатом цих намагань були 50 справ медіації, де показник розв'язання спорів склав 72% [3].

У період з 2013 до 2016 року ще один проект «Освіта суддів для економічного зростання» за підтримки Канадського національного судового Інституту віддав перевагу іншій моделі, а саме — процедурі врегулювання спору за участі судді, у двох пілотних адміністративних судах та одному суді загальної юрисдикції в Одесі та Івано-Франківську [4]. 16 жовтня 2015 року відбулося засідання Робочої групи з питань впровадження процедури досудового врегулювання спорів за участі судді в рамках цього ж проекту та було погоджено подальше впровадження нового

п'ятирічного українсько-канадського проекту з питань ефективності, прозорості та відповідальності в судовій системі України. У деяких судах, де впроваджується проведення процедур досудового врегулювання спорів розроблені відповідні процесуальні документи [5].

Крім того, сьогодні активно проводяться тренінги щодо поширення медіації у діяльності й інших українських суддів, наприклад 2 березня 2015 року була реалізована програма «Підтримка розвитку медіації у восьми судах Волинської області як альтернативного способу вирішення конфлікту» [6].

У рамках усіх цих проектів з судової медіації сторонам пропонували послуги з медіації на безкоштовних засадах. Також, в усіх пілотних проектах використовували переваги наявного процесуального законодавства, яке дозволяє примирення на будь-якому етапі судового процесу, навіть на етапі виконання судових рішень. З огляду на відсутність у законодавстві положень, які б безпосередньо дозволяли проводити медіацію під час судового провадження, усі пілотні проекти відчутно опирались на особисту підтримку голів відповідних судів.

Хоча на даний час Україна знаходиться лише на етапі формування вітчизняної моделі примирних процедур вже з впевненістю можна констатувати, що необхідність запровадження інституту медіації у вітчизняній системі права підтримується широким колом фахівців. Така підтримка ґрунтується, насамперед, на позитивних результатах практики застосування інституту примирення у багатьох країнах світу, які свідчать про його ефективність. До того ж, це відповідатиме загальній позиції України щодо гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу.

Література

1. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до Європейських стандартів : Указ Президента України від 10.05.2006 р. № 361/2006. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/361/2006
2. Лиско А. Проблеми впровадження та проведення медіації в адміністративному судочинстві України / А. Лиско. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.gromada.lviv.ua/analytic/587
3. Зарецька І., Шлях до порозуміння або переговори без поразки / І. Зарецька. — [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://jurliga.ligazakon.ua/yurtv_detail/211.
4. «Судді адміністративних судів беруть участь у заходах українсько-канадського проекту «Освіта суддів — для економічного розвитку» від 16 березня 2015 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.vasu.gov.ua/123378/>
5. Підписано угоду про співробітництво щодо впровадження медіації — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.voas.gov.ua/work/med-ats-ya/med-ats-ya-efektivne-vir-shennya-konfl-kt-v/>— Назва з екрану.
6. «Підтримка розвитку медіації у восьми судах Волинської області як альтернативного способу вирішення конфлікту». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://legalaid.in.ua/news_5_345_Pidvischennya_profesiynoi_maysternosti_mediatoriv_zaradimi_mnogovregulyuvannyakonfliktiv.html— Назва з екрану.

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ У СПОРАХ МІЖ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ГРОМАДЯНАМИ

На тлі сучасних процесів, які відбуваються в Україні вирішального значення набувають інноваційні інструменти, які допоможуть вирішити велику кількість проблем в системі права та правосуддя. Один із таких інструментів є медіація, як позасудовий (альтернативний) спосіб вирішення публічно-правових спорів.

До проблем такого явища як медіація торкалися такі вчені-правознавці, як: В. Авер'янов, В. Бевзенко, Ю. Битяк, Р. Мельник, О. Пасенюк, П. Рабинович, В. Тимошук, Ю. Тихомиров [1]. Однак їхні дослідження стосувалися загальних питань позасудового вирішення спорів. Аналіз сучасного законодавства також свідчить про неврегульованість цієї сфери.

Взагалі під медіацією (посередництвом) розуміють добровільний і конфіденційний процес розв'язання будь-якого спору, в якому нейтральна третя особа допомагає сторонам досягнути домовленості (згоди) в їх суперечці шляхом переговорів [2, с. 30].

Оскільки у Конституції України існує положення про те, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Проте, відповідно до статті 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [3]. Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування» передбачені такі принципи здійснення державної служби як служіння народу України, гуманізму і соціальної справедливості, а також пріоритету прав людини і громадянина [4]. Аналізуючи ці принципи, можна зробити висновок, що досягнення компромісу між муніципальними органами та громадянином є одним із пріоритетів діяльності держави та місцевого самоврядування. Що стосується ініціативності, як одного із принципів медіації, то мабуть важко буде дочекатися ініціативи вирішення спору у позасудовий спосіб від органу місцевого самоврядування, однак останній повинен прийняти таку пропозицію, в разі, якщо її зробить інша сторона.

Головною проблемою впровадження медіації в адміністративне судочинство є відсутність належного правового регулювання. Проте, впровадження в адміністративне судочинство медіації як діяльності окремих працівників судової гілки влади не суперечить положенням КАС України. Проведення медіації у такий спосіб може реалізовуватись наступним чином: відповідно до статті 111 КАС України на попередньому судовому засіданні суддя роз'яснює сторонам можливості щодо мирного врегулювання спору. Отже, поступове впровадження медіації

у сферу адміністративного судочинства можливе без внесення змін до законодавства України [5].

Постановою Верховної Ради України від 03.11.2016 № 1725-VIII прийнято проект Закону України про медіацію (реєстр. № 3665) за основу та доручено Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя доопрацювати зазначений законопроект з урахуванням зауважень і пропозицій суб'єктів права законодавчої ініціативи та внести його на розгляд Верховної Ради України у другому читанні. Проект широко визначає сферу застосування медіації. Відповідно до статті 3 проекту медіація може застосовуватися у будь-яких конфліктах (спорах), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у кримінальних провадженнях та справах щодо адміністративних правопорушень [6]. Поряд з цим українські юристи та іноземні колеги пропонують не чекати на законодавче врегулювання процедури медіації та застосовувати процедуру примирення вже сьогодні.

Отже, впровадження медіації в Україні має перспективу. Прийняття закону про медіацію сприятиме підвищенню довіри громадян до цього інституту. Нормативне закріплення сфери застосування процедури медіації в Україні, статусу медіатора, засад проведення процедури медіації дасть можливість становлення та розвитку національної практики застосування інституту медіації. Впровадження медіації сприятиме не тільки ефективному вирішенню спорів між органами місцевого самоврядування та громадянами, а й зменшенню завантаженості судової системи в цілому, наближенню адміністративних органів до громадськості, що є надзвичайно актуальним у сучасних умовах розвитку держави.

Література

1. Присяжнюк І. Запровадження медіації як форми відновного правосуддя / І. Присяжнюк // Вісник Національної академії прокуратури України. — 2012. — № 2. — С. 65—69.
2. Способи вирішення публічно-правових спорів з органами влади : практичний посібник / [Сало Л. Б., Сенюта І. Я., Хлібороб Н. Є., Школик А. М.]. — Дрогобич : Коло, 2009. — 112 с.
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р., № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96>.
4. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 р. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>
6. Проект Закону про медіацію від 23 березня 2015 р. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2480&skl=9

ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ПРИНЦИПИ МЕДІАЦІЇ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОГО СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

На тлі динамічних змін та розвитку громадянського суспільства на теренах нашої держави суб'єкти правових відносин вступають у взаємодію для задоволення своїх інтересів. Класичні способи вирішення спорів іноді не приносять бажаного результату для сторін. Все більшої актуальності набувають альтернативні шляхи подолання протиріч між ними. Медіація являється одним із альтернативних способів вирішення спорів. Запровадження цього інституту у законодавчу систему дозволить вирішити проблему завантаженості судових органів від великого обсягу справ. Злободенність цієї проблеми викликана також наміром України увійти до європейської спільноти. Це закономірно викликає потребу у адаптації законодавства держави до європейських стандартів.

Метою даної статі являється дослідження теоретичного аспекту медіації, визначення сутності інституту медіації за допомогою виокремлення його характерних ознак, виокремлення головних принципів медіації.

Дослідженням медіації як альтернативного способу вирішення спорів займалися такі вітчизняні вчені, як: Н. Бондаренко-Зелінська, С. Васильєв, С. Задорожня, В. Землянська, Н. Дарагонова, С. Калашнікова, Т. Кисельов, В. Комаров, С. Кравцов, Ю. Притика, В. Резнікова, Ю. Скворцов, О. Спектор та інші. Та зарубіжні дослідники: К. Мур, С. Пеппіт, Л. Райскін, А. Роу, Дж. Фолберг та інші.

Саме слово «медіація» походить з латинської *mediatio* і означає «посередництво»; аналогічне значення мають слова «*mediation*» (англ.), «*médiation*» (фр.) З практичного погляду медіацію можна розуміти у широкому та вузькому сенсі: як самостійний спосіб альтернативного вирішення спорів та як безпосередній процес, фактичні дії, спрямовані на сприяння сторонам у вирішенні спору.

Першим, хто почав досліджувати явище інституту медіації, в 70-х рр. ХХ ст. був Л. Фуллер. І при цьому предметом його вивчення була медіація в приватних спорах, де сторони незалежні у виборі посередника і правил процесу, які застосовуються [1, с. 166]. Пізніше в Америці сформується різновид медіації — інституту публічно-процесуального права, який значно відрізнятиметься від початкового вигляду.

Дефініція медіації у її формальному вигляді міститься у ст. 1 Типового закону ЮНСІТРАЛ (Комісії ООН з міжнародного торгового права) за 2002 р. щодо міжнародних комерційних арбітражних процедур, згідно з якою медіацію можна визначити як «процес ..., коли сторони залучають третю особу або осіб ... з метою надання ними допомоги у мирному врегулюванні спорів, що виникають із приводу контрактних чи інших правових відносин, або пов'язані з ними. Мировий посередник не має права нав'язувати сторонам способи врегулювання спору» [2]. Тобто, це розуміння вміщує в собі головні ознаки медіації: за рішенням сторін спору залу-

чається третя сторона, таке залучення має за мету мирне врегулювання спору, спосіб, який пропонується третьою стороною, не є обов'язковим для сторін.

Необхідно наголосити, що в дослідженнях українських вчених поняття і природа «медіації» не є відпрацьованим в достатній мірі. Досить часто для позначення процесу вирішення спору за допомогою посередника застосовують як синоніми поняття «посередництво» і «медіація». Це не є правильним, тут необхідно звернутися до думки Т. В. Худойкіної [5, с. 111], яка визначає, що явище посередництва — більш багатобічна процедура, що включає в себе як переговори між сторонами за участі посередника, так і їх консультування, з кожним окремо. Медіація, в свою чергу, є одним із видів посередництва і являє собою процес переговорів конфліктуючими суб'єктами за участі посередника (медіатора), який може допомогти сторонам спору врегулювати свої розбіжності і знайти рішення, яке б задовольнило обидві сторони.

Основна сутність медіації в тому, що за допомогою посередника сторони можуть провести переговори і дійти до згоди, при цьому не звертаючись до органу правосуддя, тобто суду. Медіація допомагає уникнути складних судових процедур та може бути пристосована до будь-яких обставин. Медіатор виступає у ролі судді-арбітра, який допомагає дійти компромісу, шляхом пошуку взаєморозуміння

Налічується безліч видів і моделей медіації. Критеріями поділу виступають і специфіка політичної та економічної організації країни, і традиції, що склалися у конкретного народу, і сфера, в якій застосовують зазначену процедуру тощо.

Під час співвідношення судової процедури та медіації виділяють три види медіації:

- приватна — повністю незалежна від судового розгляду і застосовується без подальшого судового процесу;
- супутня судовому розгляду — ініціюється самим судом, але протікає без подальшої судової участі у вирішенні конфлікту;
- судове посередництво — проводиться під час судового розгляду і включає консультації та допомогу юрисконсультів і адвокатів, проте виключає участь судді, наділеного правовими судовими повноваженнями [4].

Російська дослідниця С.І. Калашнікова поділяє альтернативні способи вирішення спорів на приватні і публічні. На її думку, приватна медіація є самостійною процедурою врегулювання правових суперечок, яка існує поряд з юрисдикційними способами їх вирішення. Публічна медіація є наслідком інтегрування приватної медіації в формі процедури або технології в діяльність юрисдикційних органів [5].

Дослідники та медіатори Західної Європи розглядають медіацію, не лише як спосіб альтернативного вирішення спору, який виник, але і як спосіб, превентивного характеру.

Так, британський науковець Д. Річбелл поділяє медіацію на «медіацію спору» та «медіацію угоди». Перший вид застосовується у випадку, якщо спір уже виник. Другий — задля його уникнення в майбутньому [4].

В свою чергу медіатор із Франції Ж.-Ф. Сікс класифікує медіацію на: творчу (створення нових взаємовигідних відносин), оновлюючу (покращення вже існуючих

відносин, які з якихось причин були перервані чи охолоджені), превентивну (попередження конфлікту, який починається), лікувальну (вирішення конфлікту чи спору)[4].

Перелік розглянутих видів медіації не є вичерпним. Розмежування видів медіації призводить до усвідомлення специфіки певних сфер в рамках існуючого правового поля і вибору найбільш оптимального шляху вирішення конфліктної ситуації.

Медіація як одна із форм вирішення спорів має підкорятися основним правовим принципам з врахуванням її особливостей. Тому, у законодавстві більшості країн та у текстах міжнародно-правових документів зафіксовано конкретно-правові принципи цього інституту.

Основоположним міжнародно-правовим документом у сфері медіації є Типовий закон «Про міжнародну комерційну узгоджувальну процедуру» [2], що прийнятий Комісією ООН по праву міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) у 2002 році. Одночасно із Типовим законом було прийнято і Керівництво по прийняттю та застосуванню цього Типового закону. Окремої статті у цьому документі, яка б мала перелік принципів немає, але за текстом виокремлені основоположні засади, які є принципами. Наприклад, ст. 8 «Розкриття інформації» і ст. 9 «Конфіденційність» розкривають принцип конфіденційності, ст. 10 «Допустимість доказів у інших розглядах» закріплює принцип належності і допустимості доказів для медіаційної процедури. У статті 7 Погоджувального регламенту ЮНСІТРАЛ, передбачено, що посередник керується принципами об'єктивності, неупередженості і справедливості, враховуючи, права і обов'язки сторін, відповідні торгові звичаї і пов'язані з даним спором обставини, включаючи ділову практику, що склалася між сторонами.

У загальному вигляді принципи медіації визначені у Європейському кодексі поведінки медіаторів (European Code Of Conduct For Mediators), який був прийнятий 2 червня 2004 р. [6] ініціативною групою фахових медіаторів з-понад 30 країн при підтримці Європейської комісії у Брюсселі. У ньому зазначаються такі принципи, як: рівність, неупередженість, добровільність, конфіденційність, компетентність медіатора, незалежність і нейтралітет медіатора, справедливості процесу медіації. Аналіз цих принципів дає змогу з'ясувати доцільність використання цієї процедури, її переваги та недоліки.

Отже, медіація — це процедура позасудового (альтернативного) вирішення правових спорів їх сторонами із залученням медіатора на засадах гнучкості, добровільності і рівності сторін, конфіденційності, незалежності та неупередженості, що спрямована на самостійне досягнення сторонами рішень щодо позасудового врегулювання конфлікту (спору) з дотриманням вимог законодавства. Існує декілька класифікацій видів медіації. Критеріями поділу виступають і специфіка політичної та економічної організації країни, і традиції, що склалися у конкретного народу, і сфера, в якій застосовують зазначену процедуру тощо. Як відомо, на даний момент інститут медіації в Україні ще не було регламентовано на рівні законодавчих актів. Теоретичне дослідження медіації може стати основою для подальшого законодавчого оформлення цієї юридичної конструкції у вітчизняній юриспруденції.

Література

1. Леко Б., Чуйко Г. Медіація: підручник. — Чернівці: книги — XXI, 2011. — 464 с.
2. ЮНСИТРАЛ Типовой закон о международной коммерческой согласительной процедуре и Руководство по принятию и применению 2002 год [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.uncitral.org/pdf/russian/texts/arbitration/ml-conc/03-90955_Ebook.pdf
3. Худойкина Т.В. Юридическая конфликтология: от исходных позиций теории до практики разрешения и предупреждения юридического конфликта / Т.В. Худойкина. — Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 2001. — 392 с.
4. Mediacija v derzhavah Jevropejs'kogo Sojuzu [Elektronnyj resurs]. — Rezhym dostupu: http://ukrainepravo.com/international_law/european_union_law/mediatsiya-v-derzhavakhevropeyskogo-soyuzu/
5. Калашникова С.И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции. — М.: Инфотропик Медиа, 2011. — 304 с.
6. Європейський кодекс поведінки для медіаторів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.pdf

УДК 342.922

А.М. Околовський,
студент юридичного факультету
Херсонського державного університету

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Анотація. Статтю присвячено аналізу положень адміністративно-правової охорони в сучасному інформаційному суспільстві та пошуку шляхів її вдосконалення. Адміністративно-правова охорона інформаційного суспільства — це система впорядкованої адміністративно-правовими нормами діяльності публічної адміністрації, яка направлена на попередження правопорушень та відновлення порушеного права в сучасній Інтернет-мережі, що здійснюється засобами адміністративного права з можливістю застосування заходів адміністративного примусу та притягнення винних до адміністративної відповідальності.

Ключові слова: інформаційне суспільство, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), інформаційна безпека, Іномовна телерадіокомпанія України (ІНТУ), кібератака.

Постановка проблеми. Україна, будучи однією із найдавніших держав Європи існувала в архаїчному, аграрному, індустріальному та зараз переходить до засад постіндустріального (інформаційного) суспільства, характерними рисами якого є збільшення ролі інформації та знань у житті суспільства; зростання кількості людей, зайнятих інформаційними технологіями, комунікаціями й виробництвом інформаційних продуктів і послуг; зростання їх частки у валовому внутрішньому продукті; зростання інформатизації та ролі інформаційних технологій в суспільних і господарських відносинах, створення глобального інформаційного простору, який забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей, їх доступ до світових інформаційних ресурсів і задоволення їхніх потреб щодо інформаційних продуктів і послуг. Іншими словами, інформаційне суспільство несе українському народу

позитивні блага, значно покращує комфортність життя в побуті, праці й відпочинку. Динаміка розвитку інформаційного суспільства значною мірою залежить від обґрунтованості відповідної державної політики та забезпечення публічного управління в цій сфері. Хоча адміністративно-правові аспекти охорони інформаційного суспільства знайшли своє закріплення у Конституції України та в спеціальних Законах України, які забезпечують захист інформаційних прав у державі, проте законодавча база України потребує свого вдосконалення шляхом зміни або введення нових пунктів у вже існуючі Закони та прийняття нових нормативно-правових актів, які б дозволили вийти Україні на новий рівень розвитку інформаційного суспільства.

Стан дослідження. Певна аспекти, які так чи інакше стосується шляхів вдосконалення адміністративно-правової охорони інформаційного суспільства чи дещо суміжні з цією проблематикою моменти, були предметом дослідження таких вчених, як В. Богуш, Н. Волошиної, О. Єщук, В. Цимбалюка, Л. Николайчука, П. Петрика, О. Крюкової, О. Ющіна, та ін. Окрему проблематику в цій сфері розглядали також такі вчені, як О. Баранов, В. Брижко, Т. Галіч, А. Галунько, Б. Гоголь, В. Горобцова, Л. Городенко, М. Іншин, Г. Красноступ, Ю. Пічугіна, Р. Саунін, О. Смоляк та ін.

У своїх працях вони зробили певний внесок у дослідження правового регулювання організації діяльності інтернет-середовища, інформаційного суспільства, захисту інформації, а також шляхів вдосконалення адміністративно-правової охорони інформаційного суспільства. Однак дана тематика є дуже актуальною та потребує подальших розробок, особливо зараз в часи інформаційної війни, яка ведеться проти нас зі сторони Російської Федерації.

Виклад основного матеріалу. Одним із головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними, щоб отримати можливість повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя [1].

Законом України від 9 січня 2007 р. № 537-V було затверджено Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки, які є актуальними й в умовах сьогодення. Порівнюючи ступінь розбудови інформаційного суспільства України зі світовими тенденціями, ми бачимо, що він є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України, оскільки: відсутня координація зусиль державного і приватного секторів економіки з метою ефективного використання наявних ресурсів; ефективність використання фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів, спрямованих на інформатизацію, впровадження ІКТ у соціально-економічну сферу, зокрема в сільське господарство, є низькою; наявне відставання у впровадженні технологій електронного бізнесу, електронних бірж та аукціонів, електронних депозитаріїв, у використанні безготівкових розрахунків за товари і послуги тощо; рівень інформатизації окремих галузей економіки, деяких регіонів держави є низьким; розвиток нормативно-правової бази інформаційної

сфери — недостатнім; створення інфраструктури для надання органами державної влади та місцевого самоврядування юридичним і фізичним особам інформаційних послуг з використанням мережі Інтернет відбувається повільно; рівень комп'ютерної та інформаційної грамотності населення є недостатнім, упровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних ІКТ — повільним; рівень інформаційної представленості України в Інтернет-просторі є низьким, а присутність україномовних інформаційних ресурсів — недостатньою; рівень державної підтримки виробництва засобів інформатизації, програмних засобів і впровадження ІКТ є недостатнім, що не забезпечує всіх потреб економіки й суспільного життя [1].

Відзначаючи позитивні чинники аналізованого Закону, необхідно зазначити, що більшість його положень залишилися нереалізованими тією чи іншою мірою, а деякі — взагалі. Тим самим законодавство у цій сфері вимагає подальшого розвитку шляхом прийняття нового Закону України «Про забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні».

В умовах сьогодення прогалини в законодавстві намагаються усунути за рахунок змін і доповнень до чинних законів. Так, відповідно до проекту Закону України від 2 лютого 2015 р. № 1908 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту прав громадян на безпечний інформаційний простір» пропонується, що з метою захисту інформаційної безпеки спеціально уповноважений орган виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України має право своїм рішенням вводити обмеження щодо осіб, діяльність яких загрожує національним інтересам, територіальній цілісності та безпеці України. З моменту прийняття рішення про введення обмежень трансляція, ретрансляція, будь-яке інше публічне сповіщення аудіовізуальних творів за участю осіб, щодо яких введено такі обмеження, забороняється. Спеціально уповноважений орган виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України щомісячно розміщує інформацію щодо осіб, стосовно яких введено обмеження, на своєму сайті й у офіційних виданнях Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України. Національна рада може застосовувати до телерадіоорганізацій та провайдерів програмної послуги такі санкції: оголошення попередження; стягнення штрафу; подання до суду справи про анулювання ліцензії [2].

Дуже важливою для українського народу в умовах російсько-терористичної агресії є інформаційна безпека. Україна зазнає все більше кібератак зі сторони країни-агресора. Тому Міністерством інформаційної політики України розроблено проект концепції інформаційної безпеки України, яка спрямована на створення передумов для розвитку такого потенціалу інформаційної сфери України, за якого забезпечується її випереджальний розвиток, а зовнішні негативні впливи не створюють реальних небезпек національній інформаційній безпеці держави [3].

Ключове завдання системи інформаційної безпеки — забезпечити сталість такого розвитку, не припускаючи негативних впливів з боку сторонніх суб'єктів. Реалізація на практиці такого підходу до інформаційної безпеки держави може здійснюватися виключно за участі всіх внутрішніх суб'єктів інформаційних відносин та за умов ефективної взаємодії держави з громадянським суспільством, при-

ватним сектором та окремими громадянами в інтересах ефективного розвитку інформаційної сфери і спільного захисту такого розвитку від зовнішніх загроз [3].

Що стосується зовнішнього інформаційного простору, то з метою його опанування 8 грудня 2015 р. Верховна Рада України прийняла у другому читанні і в цілому проект Закону від 13 липня 2015 р. № 2334 «Про систему іномовлення України». Він прийнятий з метою задоволення інформаційних потреб іноземної аудиторії, зокрема зарубіжних українців, захисту національних інтересів за межами України, формування та підтримання позитивного іміджу України у світі шляхом оперативного, об'єктивного інформування про події в Україні, офіційної внутрішньої та зовнішньої політики та позиції держави, діяльності державних органів. Утворюється державне підприємство «Іномовна телерадіокомпанія України «Ukraine Tomorrow» (ІНТУ) за рішенням Кабінету Міністрів України. ІНТУ утворюється у формі державного підприємства на базі державної телерадіокомпанії «Всесвітня служба «Українське телебачення і радіомовлення» та товариства з обмеженою відповідальністю «Банківське телебачення» і підпорядковується центральному органу виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України. ІНТУ визначає свою структуру, формує принципи кадрової політики, визначає програмну концепцію, порядок взаємовідносин з партнерами на підставі Статуту. ІНТУ є об'єктом загальнодержавного значення: відчуження, передання (крім короткострокової оренди), приватизація нерухомого майна, об'єктів незавершеного будівництва і земельних ділянок, на яких вони розташовані, забороняються [4].

На нашу думку, необхідність англізації всього вітчизняного суспільства є першочерговим завданням публічної адміністрації та всього українського суспільства. Без цього годі говорити про будь-які інші напрямки розвитку інформаційного суспільства в Україні. До того часу, поки більшість населення України не буде розуміти і говорити англійською мовою та документообіг у вітчизняних юридичних осіб не буде паралельно здійснюватися цією мовою, вітчизняне суспільство не стане інформаційним.

Висновки. Головним пріоритетом України є побудова орієнтованого на інтереси людей, відкритого для всіх інформаційного суспільства, в якому кожен міг би створювати й накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними, щоб отримати можливість повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя. Знаходячись в умовах російсько-терористичної агресії Україні потрібна концепція інформаційної безпеки, метою якої є протидія кібератакам зі сторони Російської Федерації.

Необхідність англізації вітчизняного суспільства є першочерговим завданням публічної адміністрації та всього українського суспільства. Без цього годі говорити про будь-які інші напрямки розвитку інформаційного суспільства в Україні. До того часу, поки більшість населення України не буде розуміти і говорити англійською мовою, а документообіг у вітчизняних юридичних особах не буде паралельно здійснюватися цією мовою, вітчизняне суспільство не стане інформаційним.

Література

1. Закон України від 9 січня 2007 № 537-V «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 12. — Ст. 102.
2. Проект закону України від 2 лютого 2015 р. № 1908 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту прав громадян на безпечний інформаційний простір» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2017. — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53779
3. Проект концепції інформаційної безпеки України. — К.: Міністерство інформаційної політики України, 2015. — 16 с.
4. Проект закону України від 13 липня 2015 р. № 2334а «Про систему іномовлення України» [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2017 — Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2334a&skl=9
5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун; [пер. з рос.]. — Харків : Консул, 2001. — 656 с.

А.М. Околовський,

студент юридичного факультету

Херсонського державного університету

науковий керівник: **О.М. Єщук,**

доктор юридичних наук, доцент кафедри адміністративного та господарського права
і правоохоронної діяльності Херсонського державного університету

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасне суспільство називають постіндустріальним, інформаційним, а інколи — суспільством знань. Останні терміни деякими вченими розглядаються як синоніми. [1]. Інформація як об'єкт адміністративно-правових відносин — це продукт, який є відображенням світу у свідомості людини, що існує в реальній дійсності та здатний для сприйняття, коли його зберігання, створення, знищення та використання регулюються нормами адміністративного права.

Характерними рисами, які визначають вплив інформаційного суспільства на сучасний розвиток держави є збільшення ролі інформації у житті суспільства; зростання кількості людей, які займаються інформаційними технологіями, комунікаціями й виробництвом інформаційних продуктів і послуг, зростання їх частки у валовому внутрішньому продукті; зростання інформатизації та ролі інформаційних технологій в суспільних і господарських відносинах.

Нам важко зараз уявити наше існування, наше життя без сучасних інформаційних технологій, існування Інтернет-простору, соціальних мереж тощо. Потoki інформації «спускаються» на людей з від усюди — радіо, телебачення, засоби масової інформації тощо. Іноді чи то навіть часто, інформацію інтерпретують та подають у потрібному світлі певні політичні сили, блоки тощо.

Об'єктом інформаційних відносин є інформація, що відображає стан, властивості, ознаки об'єктів, фактів, явищ і процесів у суспільстві, державі, природі [2,

с. 18]. Виходячи з цього, ми вважаємо, що об'єктом інформаційно-правових відносин є інформація як нематеріальні результати інтелектуальної (розумової) діяльності людини, що існують у доступній людині формі, збір, зберігання, використання та знищення якої регулюються юридичними нормами. Що стосується інформаційного суспільства як об'єкта адміністративно-правових відносин — це різноманітні блага у формі ефективного виявлення, фіксації та переробки інформації, технологій, виробництва знань, публічних технологій, інформаційної економіки, культури інформаційного суспільства, які становлять публічну цінність для споживачів інформаційних ресурсів, а також діяння суб'єктів публічної адміністрації стосовно забезпечення права фізичних та юридичних осіб на інформацію, свободи інформації та законних інтересів фізичних і юридичних осіб в інформаційному суспільстві, що здійснюється на основі адміністративно-правових норм.

Сам термін «інформаційне суспільство» пов'язується з іменами японських вчених Ю. Хаяші та Й. Масуди і датується початком 60-х років XX століття. Також зустрічаються версії, що цей термін було уведено в науковий обіг одночасно і в США, і Японії авторами Ф. Махлупом і Т. Умесао, що займалися дослідженнями динаміки розвитку наукоємних виробництв [3].

Основоположним джерелом адміністративного права є Конституція України, яка в свою чергу закріплює правові норми охорони інформаційного суспільства: кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34), кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також права на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням і поширенням такої недостовірної інформації (ст. 33).

Вагомими адміністративно-правовими нормами, які забезпечують адміністративно-правове регулювання інформаційного суспільства, містяться в спеціальних законах України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII «Про інформацію», від 13 січня 2011 р. № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації», від 1 червня 2010 р. № 2297-VI «Про захист персональних даних». Метою цих законів є забезпечення реалізації норм Конституції України в інформаційного просторі та захист прав та законних інтересів суб'єктів інформаційного суспільства.

Отже, інформаційне суспільство є однією із складових норм розвитку сучасної держави та суспільства в цілому. Правові норми охорони інформаційного суспільства знайшли своє закріплення у головному нормативному акті України-Конституції, а також у ряді спеціальних законів України, які регулюють захист прав та законних інтересів та діяльність суб'єктів інформаційного суспільства.

Література

1. Боголіб Т. М. Роль науки у забезпеченні нової індустріалізації України / Т.Т. Боголіб // Підприємництво, господарство, право. — 2006. — №10. — С. 170—176.
2. Гоголь Б. М. Право на інформацію в цивільному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Богдан Миколайович Гоголь. — К., 2010. — 18 с.
3. Токаренко Н. М. Становлення інформаційного суспільства: проблеми, суперечності та перспективи / Філософія: конспект лекцій. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-12012.html>
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2013 р. № 958 «Про затвердження Положення про Державну інформаційну систему електронних звернень громадян» [Електронний ресурс] // Офіційний веб- портал Верховної Ради України. — 2012. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/a#Find>

М.І. Пупяк,

кандидат юридичних наук, асистент кафедри права факультету менеджменту та права
Вінницького національного аграрного університету

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТИМУЛІВ РОЗВИТКУ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

Сьогодні в Україні накопичилося багато причин які створюють необхідність для більш швидкого розвитку відновлювальної енергетики. По-перше — це міжнародні зобов'язання які взяла на себе Україна в рамках низки угод, зокрема Паризької угоди 2015 року [1]. По-друге — це необхідність зменшення імпорту іноземних енергоносіїв та досягнення енергетичної незалежності. Також до причин які спонукають законодавців шукати способи для стимулювання більш активного розвитку відновлювальної енергетики в Україні відносяться: необхідність створення нових робочих місць, активізація економічного росту, покращення екології в цілому та боротьба зі змінами клімату і так далі.

Ситуація, у якій перебуває Україна, з її значною потребою імпортування енергоносіїв, відсутністю достатніх можливостей альтернативного отримання деяких джерел енергії, вимагає якнайшвидшого вирішення шляхом державного регулювання розвитку альтернативних джерел енергії. Слід зазначити, що Україна має значний потенціал щодо використання альтернативних джерел енергії для стимулювання розвитку економіки в період важких кризових ситуацій та значної залежності від імпорту енергоносіїв. Державну стратегію у сфері розвитку альтернативних джерел енергії повинно бути спрямовано на вирішення основних проблемних питань щодо збільшення частки енергії з відновлюваних джерел у структурі загального первинного постачання енергії. Крім того, враховуючи необхідність залучення значних інвестиційних ресурсів у розвиток альтернативних джерел енергії, доцільним є використання в зазначеній сфері потенціалу державно-приватного партнерства (ДПП) [2, с. 127].

В цілому, Європейський Союз розглядає можливість інвестицій в сектор відновлюваної енергетики України в обсязі близько € 17,5 млрд. [3].

Однак проблема полягає у відсутності зацікавленості міжнародних фінансових організацій до інвестування в альтернативну енергетику України, подальший розвиток якої значною мірою залежить від співпраці у тому числі з міжнародними фондами та банками. Широке залучення міжнародного фінансування можливо тільки у тому випадку, коли в Україні буде створено привабливе інвестиційне середовище і бізнес-проекти у сфері альтернативної енергетики стануть прибутковими, що, у тому числі, залежить від розміру встановлених Національною комісією регулювання електроенергетики і комунальних послуг (НКРЕКУ) тарифів на вироблену енергію з альтернативних джерел [4, с. 130].

Зокрема, інвестиції Китайської Національної Групи Корпорацій за будівельними Матеріалами (CNBM) в «зелену енергетику» України, зокрема, в сонячні електростанції, складають близько 1 млрд. дол. США. Збитки від зниження розміру «зеленого тарифу» можуть понести не тільки підприємства альтернативної енергетики, але і іноземні банки, у тому числі ЄБРР, які прокредитували ці проекти, покладаючись на гарантований Законом «Про електроенергетику» незмінний рівень «зеленого тарифу» до 2029 р. [5].

Проте всупереч законодавчим гарантіям про стабільність умов роботи в галузі, «зелені тарифи» в Україні, на жаль, можуть зменшуватись, що і викликає стурбованість іноземних інвесторів та кредиторів, за оцінками яких існуючий розмір українського «зеленого тарифу» для об'єктів генерації в сонячній енергетиці не є завищеним, а відповідає тим інвестиційним умовам ведення бізнесу, які склалися в Україні. Слід зазначити, що аналітики і учасники ринку неодноразово відзначали, що рішення НКРЕКУ приймаються кулуарно, без обговорення і відповідних економічних розрахунків [5], тому існуючу практику необхідно кардинально змінювати, в тому числі шляхом налагодження відповідного переговорного процесу на міжнародному рівні [4, с. 130–131].

Перед Україною сьогодні стоїть чимало викликів у політичній та економічній сферах. Запровадження європейських стандартів у всіх сферах діяльності нашої держави стане величезним стимулом розвитку у тому числі і відновлювальної енергетики. Зокрема, судова реформа та прогрес у подоланні корупції — сприятимуть зростанню інвестиційної привабливості України та стануть рушійною силою величезного притоку іноземних інвестицій у сектор відновлювальної енергетики. До стимулів розвитку відносяться зменшення податкового навантаження на сектор відновлювальної енергетики, поширення практики державно-приватного партнерства, дерегуляція та дотації для вітчизняних виробників техніки та обладнання у галузі відновлювальної енергетики.

Література

1. Паризька угода (від 12.12.2015 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_161.
2. Розвиток альтернативної енергетики з використанням механізмів державно-приватного партнерства / В. В. Круглов // Теорія та практика державного управління. — 2015. — Вип. 3. — С. 127–131.
3. Маслянюк О. Электричество из воздуха / О. Маслянюк. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ekonomika.eizvestia.com/full/665-elektrichestvo-iz-vozduha>.

4. Волошин О. Л. Механізми державного регулювання розвитку альтернативної енергетики в Україні: дис. канд. юрид. наук: 25.00.02 / О. Л. Волошин. — Харків, 2015. — 197 с.
5. Китайские инвесторы обращают внимание на необоснованность пересмотра зеленого тарифа. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://news.eizvestia.com/news_economy/full/622-kitajskie-investory-brashhayut-vnimanie-na-neobosnovannost-peresmotra-zelenogo-tarifa.

К.В. Підченко,

студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **О.Ю. Бруслик,**
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінального та адміністративного права і процесу
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗАСТОСУВАННЯ КОНТРЗАХОДІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Найважливішими проявами примусу в міждержавних відносинах виступають міжнародно-правові санкції та контрзаходи, які відіграють безпосередню роль в охороні міжнародного правопорядку, оскільки за допомогою їх суб'єкти міжнародного права реагують на міжнародні правопорушення [2].

Проблема застосування контрзаходів є однією з найбільш важливих і складних проблем міжнародного права. На це неодноразово звертається увага у доктрині міжнародного права.

Традиційно санкції та контрзаходи прийнято розглядати окремо, тобто як різні категорії, що виконують різні завдання. Однак у доктрині міжнародного права існує і інша думка. Так, зокрема, С. Ю. Марочкін ототожнює поняття санкцій і контрзаходів, визначаючи їх як: «цілісний комплекс примусових заходів, що виконують функцію захисту безпеки держави» [3, с. 241]. З даною думкою можна погодитись, якщо враховувати кінцеву мету застосування санкцій і контрзаходів, яка полягає в захисті інтересів держави.

Разом з тим, в науці міжнародного права існує й інша позиція, яка розділяє ці поняття. М. В. Кешнер зазначає, що особливістю механізму функціонування міжнародного права полягає у відсутності централізованого апарату примусу. В силу цього, примус у разі потреби здійснюється децентралізовано (індивідуально) державами, використовуючи механізм контрзаходів, і централізовано (колективно) — за допомогою міжнародно-правових санкцій [2]. Таким чином, термін контрзаходи можна визначити як право потерпілої держави застосовувати певні заходи проти держави-порушниці з метою спонукати цю державу виконати свої зобов'язання, які випливають з відповідальності за міжнародно-протиправне діяння [4, с. 466].

Важливо зазначити, що контрзаходи не слід розглядати в якості форм відповідальності держави-порушниці або відносити їх до наслідків правопорушення. Контрзаходи не зводяться до міжнародної відповідальності, а являють собою засіб забезпечення реалізації правовідносин відповідальності. Потерпіла

держава має право приймати контрзаходи тільки з метою спонукати державу-правопорушницю виконати її зобов'язання, що випливають з правовідносини відповідальності, тобто припинити міжнародно-протиправне діяння і надати повне відшкодування шкоди [1].

Контрзаходи стосуються двосторонніх відносин між потерпілою державою та державою-порушницею і є односторонніми діями, які здійснює потерпіла держава. При цьому можливість застосовувати контрзаходи третьою державою, ніж потерпіла держава, виключається. Види контрзаходів виробляються практикою держав і можуть залежати від того, які міжнародні зобов'язання порушуються в результаті міжнародно-протиправного діяння [1]. Необхідним елементом застосування контрзаходів є їх обґрунтованість, яка полягає в тому, що вони є адекватним засобом реагування на правопорушення та містять пропорційну дію на вчинене раніше діяння відповідальною державою.

У рішенні по справі «Габчіково-Надьмарош» Міжнародний Суд визнав, що: «відведення вод Дунаю, зроблене Чехословаччиною, не є законним контрзаходом, оскільки він не був пропорційним». Також Міжнародний Суд визначив, що контрзаходи можуть виправдовувати протиправні дії: «прийняті у відповідь на попереднє міжнародно-протиправне діяння іншої держави ... » [5].

На жаль, Міжнародний Суд не виробив критерії правомірності застосування контрзаходів, однак в доктрині міжнародного права з даного приводу зазначається наступне. Для того щоб вважати правомірними контрзаходи, прийняті потерпілою державою, вони повинні відповідати таким умовам: 1) потерпіла держава до прийняття контрзаходів зобов'язана зажадати від відповідальної держави виконання зобов'язань по припиненню протиправної поведінки і відшкодування матеріальної і (або) моральної шкоди; 2) контрзаходи можуть бути застосовані тільки після того, як потерпіла держава повідомить державу-правопорушника про свій намір вжити контрзаходів і запропонує їй провести переговори з метою добровільного врегулювання питання; 3) контрзаходи допустимі тільки в разі фактично вчиненого міжнародно-протиправного діяння, інакше постає питання про їх протиправність; 4) контрзаходи повинні бути відповідні заподіяній шкоді з урахуванням тяжкості міжнародно-протиправного діяння і порушених прав; 5) у разі якщо відповідальна держава припинила протиправну поведінку і суперечність знаходиться на розгляді компетентного суду або трибуналу, контрзаходи не можуть застосовуватися, а в разі їх прийняття повинні бути припинені [1].

Таким чином, санкції та контрзаходи, які застосовуються стосовно держав-правопорушниць норм міжнародного права, покликані виконувати загальну функцію захисту прав та інтересів держав, а також для забезпечення міжнародного правопорядку і законності в цілому. Слід зазначити, що ці поняття мають різну юридичну природу. Контрзаходи не є формою відповідальності держави-порушниці та повинні застосовуватися з урахуванням принципу пропорційності.

Література

1. Батршин Р. Р. Ответственность государства и применение контрмер в современном международном праве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — Казань, 2005. — 28 с.
2. Кешнер М. В. Применение мер принуждения в международном праве. URL: <http://www.tisbi.ru/assets/Site/Science/Documents/KESHNER-ADMINISTRATION-OF-COERCIVE-MEASURES-IN-INTERNATIONAL-LAW.pdf>
3. Кононенко Д. Ф. Понятие и виды экономических санкций и механизм их применения в международном частном праве. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. — 2016. — Вип. 1. — С. 239—251. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2016_1_27
4. Медведева М. О. Застосування контрзаходів і санкцій у міжнародному праві навколишнього середовища. Держава і право. — 2012. — Вип. 57. — С. 475—481. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/58765/22Medvedyeva.pdf?sequence=1>
5. Бассейн реки Дунай: пример судебного разбирательства. URL: http://www.cawater-info.net/bk/water_law/4_2_1.htm

К.В. Підченко,

студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

науковий керівник: **М.М. Грекова,**

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального та адміністративного права і процесу
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ ПРАЦІВНИКАМИ ТРУДОВИХ ОBOB'ЯЗКІВ

Роботодавці щодня стикаються з необхідністю здійснення контролю над виконанням своїми працівниками трудових обов'язків з метою захисту конфіденційної інформації і комерційної таємниці, а також підтримки ефективності праці. При цьому для роботодавців дуже важливо не переходити допустимому законодавством межу, за якою починається втручання в особисте життя працівника.

Чинним трудовим законодавством питання контролю за виконанням працівниками трудових обов'язків (особливо з використанням технічних засобів) фактично не врегульовано.

Відповідно до ст. 31 Конституції України, кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. Також згідно ст. 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України; не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [1].

Ситуацію, в деякій мірі, може виправити новий Трудовий кодекс, проект якого підготовлено до другого читання. У тексті міститься стаття 29, яка називається «Контроль над виконанням працівниками трудових обов'язків». У ній зазначено, що роботодавець має право контролювати виконання працівниками трудових обов'язків, у тому числі з використанням технічних засобів, якщо це зумовлено особливостями виробництва, на умовах, визначених колективним договором, з обов'язковим письмовим попередженням працівників до початку застосування таких засобів. Під час здійснення контролю не допускаються дії, що принижують честь і гідність або порушують інші права працівників. За невиконання вимог, передбачених частиною першою цієї статті, роботодавець несе відповідальність згідно із законом [2].

Використовувані статті 29 формулювання не можна назвати дуже вдалимими. Крім недостатньої детальності і чіткості, дивує, що контроль можливий лише «якщо це обумовлено особливостями виробництва». Зокрема, виникає питання, чи означає це, що роботодавці, які не займаються виробництвом (а, наприклад, надають послуги), не зможуть здійснювати контроль. Крім того, дана стаття говорить лише про колективний договір, як документ, в якому можуть бути визначені умови контролю над працівниками. При цьому в даний момент такі умови, фактично, можуть міститися і у внутрішніх нормативних актах підприємства, а також в індивідуальних трудових договорах.

Цікаво також, що ст. 8 Конвенції не захищається зміст кореспонденції. Він не має значення для встановлення порушення права на повагу до кореспонденції. Європейський суд вважає, що при встановленні права «кожного» на повагу до його кореспонденції ст. 8 Конвенції захищає конфіденційність «особистих повідомлень», незважаючи на зміст та форму кореспонденції. ЄСПЛ вже неодноразово розглядав справи щодо правомірності перевірки роботодавцем телефонних дзвінків з приміщень, в яких ведеться комерційна діяльність, електронної переписки та інформації про використання Інтернету, зокрема аналізу переглянутих веб-сайтів, дат та тривалості їх перегляду [3].

Так, у справі «Копленд проти Сполученого Королівства» Суд постановив, що Сполучене Королівство допустило втручання у приватне життя заявниці, оскільки вона не була попереджена про те, що її дзвінки та переписка можуть контролюватися роботодавцем [4]. Крім того, у момент перевірки було відсутнє законодавство чи внутрішнє регулювання коледжу (працівником якого була заявниця), яке б регулювало перевірку використання працівником телефону, електронної пошти або Інтернету на роботі. Тому Суд встановив, що втручання не було здійснене «згідно з законом».

5 вересня 2017 року Велика палата (орган оскарження) Європейського суду з прав людини прийняла рішення в справі № 61496 «Барбулеску проти Румунії», ухваливши, що румунські суди, аналізуючи рішення роботодавця пана Барбулеску про звільнення останнього в результаті моніторингу його електронних повідомлень, не змогли встановити баланс між правом пана Барбулеску на повагу до свого приватного життя і кореспонденції, з одного боку, і правом його роботодавця вживати заходів для нормальної діяльності компанії, з іншого [5].

У своєму рішенні Велика палата проаналізувала ряд попередніх рішень за схожими питаннями і виділила кілька критеріїв, якими необхідно керуватися при здійсненні моніторингу: працівник повинен бути чітко і заздалегідь повідомлений про можливість моніторингу і його формі; необхідно встановити обсяг моніторингу і рівень втручання в приватне життя працівника (такі повинні бути обґрунтованими і доцільними); у роботодавця повинні бути правомірні підстави для моніторингу; необхідно довести неможливість використання замість безпосередньої перевірки повідомлень працівника системи моніторингу, яка базувалася б на методах з меншим ступенем втручання в «особистий простір» працівника; необхідно вивчити наслідки моніторингу та використання його результатів роботодавцем (зокрема, результати повинні використовуватися для досягнення декларованої мети моніторингу); повинні бути встановлені достатні засоби захисту працівника. Зокрема, роботодавець не повинен мати можливості отримання доступу до фактичного вмісту листування, якщо працівник заздалегідь не попереджений про таку можливість.

Хоча вказана вище справа стосувалася електронного листування працівника, описані вище критерії доцільно застосовувати і до інших форм моніторингу, особливо з огляду на мізерність законодавчого регулювання практично всіх таких форм в Україні.

Незважаючи на те, що практика Європейського суду з прав людини в значній мірі дає відповідь на питання, яким чином може бути організований контроль над працівниками, для повноцінного захисту прав і інтересів як працівників, так і роботодавців, вкрай бажано, щоб відповідні норми (що відповідають сучасному європейському підходу і досить детальні) можна було знайти і в законодавстві України. Залишається сподіватися, що фінальна редакція Трудового кодексу запропонує більш вдалі норми про контроль над працівниками, ніж ті, які містяться в існуючому проекті, або після прийняття Трудового кодексу такі норми з'являться в інших (можливо, спеціальних) нормативно-правових актах.

Література

1. Конституція України : зі змінами. — Х. : Право, 2016. — 68 с.
2. Проект Трудового кодексу України: законопроект № 2149-VIII від 03.10.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221
3. Рішення Європейського суду з прав людини від 22.10.2002 р. у справі «Тейлор-Саборі проти Сполученого Королівства», заява № 47114/99, п. 19. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60696>
4. Рішення Європейського суду з прав людини від 03.07.2007 р. у справі «Копленд проти Сполученого Королівства», заява № 62617/00, п. 41. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\"itemid\":\[\"001-79996\"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{\)
5. Рішення Великої палати Європейського суду з прав людини у справі від 05.09.2017 р. у справі «Барбулеску проти Румунії», заява № 61496. URL: http://www.echr.coe.int/Documents/Press_Q_A_Barbulescu_ENG.PDF

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО

Досить давно щодо питання введення медіації як альтернативної форми вирішення спорів дискусії тривають в Україні. Найбільше суперечностей виникає саме щодо запровадження медіації в адміністративному судочинстві. Спроби прийняти закон про медіацію здійснювались не раз, проте жоден із запропонованих законопроектів не був прийнятий.

Дане питання досліджувалось такими науковцями як: В.А. Сьоміна, О.В. Белінська, Л.Б. Сало, А.В. Гайдук, А.Є. Санченко та ін. і є актуальними для подальшого вивчення.

Медіація — це процедура позасудового вирішення спорів під час якої сторони спору звертаються за допомогою до третьої сторони (медіатора) з метою досягнення угоди про позасудове вирішення спору, незалежно від того, чи був цей процес ініційований сторонами або запропонований судом.

Серед основних принципів медіації можна виділити конфіденційність, ініціативність, рівноправність сторін, прозорість процедури, неупередженість медіатора [1].

Взагалі медіація має добровільний і може бути припинена у будь-який час, при цьому сторони самостійно можуть впливати на результати. Медіації притаманні такі особливості: її проводить медіатор — третя особа, що володіє спеціальними знаннями та підготовкою, процедура має особливу структуру, яка дає можливість спільного вирішення конфлікту, медіація не обмежується процесуальним предметом спору, як у класичному судовому розгляді.

Так як в Україні не вистачає кваліфікованих медіаторів, то допустимою формою медіації є судова медіація — тобто дана процедура здійснюється суддею чи науковим працівником цього ж суду, які мають відповідну підготовку медіатора у межах розпочатого в суді провадження по справі. Така форма найкраще сприятиме запровадження медіації як альтернативного способу розв'язання конфлікту до винесення судового рішення.

Наприклад в Голландії із запровадженої судової медіації перетворилась згодом на власну культуру медіації. Ця країна з 16 мільйонами населення налічує понад 10 000 кваліфікованих медіаторів з різних напрямків та різних професій [2].

15 грудня 2017 року набула чинності нова редакція Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України), що запровадила у статті 184 КАС України врегулювання спору за участі судді-медіатора [3]. У свою чергу це дає можливість для дослідження перспектив впровадження даного інституту в національне законодавство.

Відповідно до статті 186 КАС України під час підготовчого засідання суддя повинен запропонувати вирішити сторонам спір за участі судді. Після надходжен-

ня заяв від сторін суддя зупиняє провадження у справі. Врегулювання спору здійснюється у формі спільних та (або) закритих нарад. Закриті наради проводяться з кожною із сторін окремо за ініціативою суду [3].

Значна кількість вчених вважає, що медіація не може існувати в адміністративному судочинстві. Так, в адміністративних справах однієї зі сторін процесу є орган державної влади або органи місцевого самоврядування, з якими важко в спорах досягти якогось компромісу.

Якщо розглядати принцип ініціативності, то складно уявити, що орган державної влади перший запропонує вирішити спір за допомогою процедури медіації. Оскільки відповідно до статті 10 Закону України «Про державну службу» державні службовці діють виключно в рамках своїх повноважень і відповідно до Конституції та законодавства України [5]. Державний службовець зобов'язаний діяти лише в межах, дозволених законом, тому обмежений у прийнятті рішень. Тобто ініціатором медіації може бути зобов'язана особа, а не державний орган.

Інші науковці вважають, що медіацію можна запровадити лише в деяких адміністративних спорах, а саме щодо оскарження рішень органів влади чи місцевого самоврядування, дій чи бездіяльності державних службовців, спорах, що виникають в процесі прийняття громадян на державну службу, її проходження, звільнення з посади та інші. Таким чином, медіацію не можна застосувати в спорах щодо порядку проведення та оскарження результатів виборів, референдуму, а також правовідносин, де спір не може передбачати поняття «компроміс» [1].

Судова медіація не вимагає додаткових фінансових витрат і не суперечить положенням Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до якого: «Судді не можуть обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої» [4]. Медіація здійснюється у робочий час і без мети отримання прибутку. Подібна практика існує у Республіці Польща. Медіацію в адміністративних справах виконує суддя або інший працівник суду, який має необхідні знання.

Серед позитивних моментів слід визначити те, що при врегулюванні спору з участі судді позивачу повертається 50% сплаченого судового збору. Таке положення стимулює сторони вирішити спір з допомогою інституту медіації.

На сьогодні медіація в адміністративному судочинстві застосовується в США, Австралії, деяких країнах Європи, серед яких Німеччина та Голландія. Німеччина досягла у цій процедурі значного успіху, там медіація є частиною судового процесу — примирення сторін починається після надходження позову до суду, медіатором виступає професійний суддя, а саме вирішення спору ведеться за правилами медіації [1].

Отже, на нашу думку, запровадження медіації в адміністративний процес є позитивний досвідом зарубіжних країн. Вона знизить кількість невиконаних судових рішень, що зменшить кількість звернень до Європейського суду з прав людини та штрафних санкцій з бюджету країни. А також розвантажить суди та дасть змогу сторонам швидко вирішити свій конфлікт. Позитивне розв'язання конфлікту між органом державної влади та суспільством сприятиме підвищенню їх правосвідомості та правової культури.

Література

1. <http://www.urisc.com.ua/2012/11/05/%D0%B2%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82/>
2. Медіація в адміністративному судочинстві України. Фрідріх-Йоакім Мемель [Електронний ресурс]: http://www.voas.gov.ua/upload/337_mediac2.pdf
3. Кодекс адміністративного судочинства України. — Відомості Верховної Ради України, 2005. — № 35—36, № 37. — Ст. 446.
4. Закон України «Про судоустрій України». — Відомості Верховної Ради України, 2002, № 27—28. — Ст. 180.
5. Закон України «Про державну службу». — Відомості Верховної Ради України, 1993. — № 52. — Ст. 490.

К.В. Підченко,

студентка Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОНЯТТЯ ВІДМОВИ ПРОКУРОРА ВІД ПІДТРИМАННЯ ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАННЯ В СУДІ

Актуальність даної теми полягає в тому, що на сьогодні в Україні відбувається велика кількість законодавчих змін, які сприяють розбудові правової держави та зміцненню демократії. Дані зміни стосуються і діяльності прокурора у кримінальному провадженні, а саме підтримання державного обвинувачення в суді. Найбільш суперечливою темою у цій сфері є відмова прокурора від підтримання обвинувачення в суді першої інстанції. Інститут обвинувачення є базовим інститутом, основою всього кримінального процесу. Саме рівень демократії, життя, здоров'я, честі і гідність людини у державі залежить від майстерності правильного підтримання державного обвинувачення.

Серед науковців, що досліджували дане питання потрібно виділити В. Г. Гончаренка, М. І. Бажанова, В. С. Зеленецького, О. Р. Михайленка, В. Т. Маляренка, О. Я. Баєва, О. В. Капліної, І. В. Вернидубова та інших.

Кримінальний процесуальний кодекс України не зазначає поняття відмови прокурора від державного обвинувачення. Це ускладнює розуміння природи даного явища. У статті 340 КПК України зазначається, що якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він після виконання вимог ст. 341 цього Кодексу повинен відмовитися від підтримання державного обвинувачення і викласти мотиви відмови у своїй постанові, яка долучається до матеріалів кримінального провадження [1]. Тобто характеризує лише процесуальних механізм.

Науковці розглядають його з різних позицій, а саме як інститут кримінального процесуального права, як процесуальне повноваження прокурора, як кримінально-процесуальний акт, як елемент функції підтримання державного обви-

нування в суді. Тому кожен дослідник визначає свою дефініцію даного явища, вказуючи на найбільш важливі ознаки відмови від обвинувачення.

Так І. В. Вернидубов, В. Т. Маляренко відмову від обвинувачення розуміють як можливий елемент у структурі обвинувальної діяльності, як виявлення незгоди з обвинуваченням, інкримінованим конкретній особі, шляхом заперечення його законності й обґрунтованості, а також негативне ставлення прокурора до обвинувачення, його заперечення в суді, що може бути наслідком виправлення помилки стосовно притягнення особи до кримінальної відповідальності.

В. П. Лакизюк, В. В. Сухонос під відмовою прокурора від державного обвинувачення розуміють заяву прокурора, в якій він повністю або частково заперечує обґрунтованість обвинувачення і мотивує неможливість його підтримання щодо обвинуваченого, фактично припиняючи в цілому чи в якійсь частині продовження обвинувальної діяльності проти даної особи [3, с. 132].

А. В. Землянхін вважає, що відмова від державного обвинувачення є різновидом кримінально-процесуальних актів і виражається у відміні посадової особи. Яка здійснює кримінальне переслідування по відношенню до обвинуваченого (підсудного), від обвинувальної тези і обвинувальної діяльності, коли вона доходить висновку про неспроможність такої тези і такої діяльності і неможливості подальшого продовження кримінального переслідування повністю у визначеній частині.

А. В. Лапкін вказує, що відмова прокурора від державного обвинувачення — це повне або часткове заперечення прокурором обґрунтованості державного обвинувачення, оформлене у вигляді мотивованої постанови, звернення до суду в результаті якого прокурор припиняє обвинувальну діяльність проти підсудного, а суд — закриває справу, якщо проти цього не заперечує потерпілий [2, с. 101].

Щоб більш повно розкрити зміст даного поняття, потрібно детально розглянути його ознаки, серед яких виділяємо наступні: суб'єктом відмови є прокурор — державний обвинувач, який користується процесуальною самостійністю; погодження прокурора з обвинуваченням; активна діяльність прокурора; висновки щодо відмови повинні ґрунтуватися на вимогах закону; рішення прокурора про відмову від обвинувачення має не лише морально-етичний характер, а й професійно-психологічне значення фактичне припинення прокурором здійснюваної ним раніше обвинувальної діяльності; відмова має особливі правові наслідки — закриття справи судом за ч. 2 ст. 284 КПК України на основі підстав, передбачених у ст. 6 КПК України, за умови, що потерпілий не вимагає продовження розгляду справи і не бажає підтримувати обвинувачення [1].

Також слід з'ясувати чи відмова від обвинувачення є правом чи обов'язком прокурора. Так ч. 1 ст. 340 КПК України зазначає, що прокурор «повинен відмовитися від підтримання державного обвинувачення» [1]. З цього можна зробити висновок, що дане явище є обов'язком. Але на практиці державні обвинувачі доволі рідко здійснюють даний обов'язок, а отже систематично не виконують його. На практиці прокурори продовжують підтримувати обвинувачення аж винесення судом свого рішення. Для того щоб уникнути такої ситуації необхідно підвищувати

рівень правосвідомості прокурорів та дотримуватися їм професійної етики прокурорів.

Отже, відмова прокурора від обвинувачення — це активна діяльність (заява) прокурора, яка в подальшому виражається у формі вмотивованої постанови (де зазначаються причини та мотиви неможливості підтримання державного обвинувачення), адресованої суду, в якій прокурор повністю або частково не погоджується з обвинуваченням, інкримінованим конкретній особі, фактично припиняючи в цілому чи в якійсь частині продовження обвинувальної діяльності проти даної особи.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 1 вересня 2017 року. — Харків: Право, 2017. — 386 с.
2. Грушевська І. М. Поняття та загальна характеристика відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення / І. М. Грушевська // Науковий вісник Херсонського державного університету. — Сер.: Юридичні науки. — 2016. — Випуск 3. — Том 2. — С. 100—103.
3. Колодчин В. В. Відмова прокурора від обвинувачення / В. В. Колодчин // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. — Сер.: Юриспруденція. — 2014. — № 10-1. — Том 2. — С. 132—134.

В.В. Пророченко,

студент юридичного факультету

Навчально-наукового інституту права та соціальних технологій

Чернігівського національного технологічного університету

науковий керівник: ***В.Ф. Пузирний,***

доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри трудового права,

адміністративного права та процесу

Навчально-наукового інституту права та соціальних технологій

Чернігівського національного технологічного університету

ПРАВО ЛЮДИНИ НА ПРАЦЮ, ЙОГО ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ В СИСТЕМІ ПРАВ ЛЮДИНИ

Праця — це необхідна умова існування всього суспільства. Людина, як елемент останнього, виконує вагомий роль не тільки у його існуванні, а й у наявності таких соціальних конструкцій, як держава і право зокрема. І відігравати значущу роль особа може лише реалізуючи надане їй право на працю. Саме право на працю, його сутність і зміст завжди привертало увагу вчених-правознавців.

Вивчення питань пов'язаних з правом людини на працю здійснювали такі вчені як О.І. Процевський, Н.Б.Болотіна, М.М. Пурей, В.М. Андрійв, О.В. Селецький та інші. Вони розглядали право людини на працю як таке, що є основним, здебільшого активним та індивідуальним правом, оскільки має безпосереднє значення для забезпечення життя людини та громадянина, невідчужуваною, природною можливістю особи, закріпленою в національному законодавстві.

Конституція України визнаючи людину її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю, встановила широкий перелік прав людини і громадянина. Особливе місце в системі цих прав займають трудові права, головним з яких є право на працю, яке включає можливість кожної людини заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується [1].

Дослідження сутності права на працю не вичерпує своїх меж, оскільки зрозуміти, усвідомити, пояснити й теоретично обґрунтувати його - надскладне завдання, виконання якого можливе лише шляхом комплексного наукового вивчення. Праця — основа життя і багатства суспільства, джерело внутрішнього зростання духовних якостей людини, діяльність людини, що потребує витрат фізичної або розумової енергії і має своїм призначенням створення матеріальних і духовних цінностей. Праця є найважливішою умовою існування суспільства, його розвитку і вдосконалення.

Суттєві соціально-економічні й політичні зміни в Україні, спрямовані на побудову суверенної, незалежної, демократичної, соціальної і правової держави, досягатимуться передусім, наполегливою, сумлінною, творчою працею її громадян. Мета побудови України як цивілізованої держави — забезпечення добробуту людини, її права на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї.

Право на працю й умови його реалізації, за словами О. Процевського, визначають зміст усіх норм трудового права як правової галузі [2, с. 101]. Для більшості жителів України трудова діяльність є основним джерелом доходу і головним способом особистої самореалізації в суспільстві. Рівень та якість життя людини безпосередньо залежать від того, як організований ринок праці і як він функціонує, а також від створених державою економічних і соціальних умов, спрямованих на безпосереднє забезпечення конституційного права громадян на працю.

Визначення змісту права на працю неможливе без пізнання мети, яка повинна бути досягнута в процесі його реалізації. Тому, виконуючи важливу соціальну функцію, праця сприяє не тільки визначенню місця людини у суспільстві, її соціальної ролі та статусу, а й її самовизначенню. Право на працю можна розглядати у двох значеннях. У широкому розумінні суть його полягає у віднесенні до нього права на роботу та всіх трудових прав людини, а у вузькому — це право на роботу, реалізація якого здійснюється лише у трудових правовідносинах. Змістове наповнення даних прав буде відмінним як і їхня природа. Право на працю — природне, невідчужуване не залежить від віку, статі, громадянства тощо. Право на роботу — надане державою право, яке набувається із досягненням людиною певного віку, і його реалізація залежить від громадянства, статі, стану здоров'я та інших чинників, обумовлених законодавством.

Стаття 23 Загальної декларації прав людини [3] передбачає, що кожна людина має право на працю, вільний вибір роботи, справедливі й сприятливі умови праці й захист від безробіття. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права [4] (ратифікований Президією Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки 19 жовтня 1973 р. [5]) уточнює, що держави,

які беруть у ньому участь, визнають право на працю, що включає право кожної людини мати можливість заробляти собі на життя працею, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується, і зроблять належні кроки до забезпечення цього права.

Існують різні підходи щодо визначення права на працю у науковій юридичній літературі. Зокрема, М.М. Пурей визначає право на працю як встановлену Конституцією України й іншими нормативно-правовими актами держави рівну можливість кожної людини, яка має фізичну і розумову здатність працювати, заробляти собі на життя, при цьому за наявності конкретної ситуації вільно, на свій вибір виконувати правомірні дії, спрямовані на реалізацію своєї здатності до праці [6, с. 43].

Н.В. Болотіна зазначає, що право на працю є одним із фундаментальних прав людини, яке належить до групи соціально-економічних прав і в загальному значенні відображає потребу людей створювати та досягати джерела існування для себе й своєї родини, реалізувати свій творчий потенціал, виражати свою індивідуальність [7, с. 30].

І. Козуб пише, що право на працю — це природне, невідчужуване, невід'ємне право людини, яке від віку, статі, громадянства, стану здоров'я не залежить, тобто є безумовним правом [8, с. 125].

Право на працю реалізується через трудову діяльність особи. Історично склалося, що переважною формою здійснення трудової діяльності є наймана праця. Більшість громадян влаштовуються на роботу через укладення трудового договору [9, с. 154].

На практиці досить часто трапляються випадки, коли особам відмовляють у прийнятті на роботу у супереччя гарантіям, передбаченим ст. 22 Кодексу законів про працю України [10]. Забороняється необґрунтована відмова у прийнятті на роботу. Відповідно до Кодексу законів про працю і Конституції України будь-яке пряме або непряме обмеження прав чи встановлення прямих або непрямих переваг при укладенні, зміні та припиненні трудового договору залежно від походження, соціального і майнового стану, расової та національної приналежності, статі, мови, політичних поглядів, релігійних переконань, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, роду і характеру занять, місця проживання не допускається.

Необґрунтованою за наявності вакантного робочого місця є відмова у прийнятті на роботу, чи мотивована посиланням на обставини, що не належать до ділових якостей працівників, але практика ще не знайшла шляхів забезпечення послідовної реалізації заборони необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу, оскільки довести необґрунтованість відмови досить складно.

Необхідно відзначити, що для України дискримінація на ринку праці та випадки необґрунтованої відмови у прийнятті на роботу є досить поширеними явищами, хоч такі факти на сьогодні часто заперечуються. Як не прикро це визнавати, але на разі в Україні відсутній ефективний механізм захисту трудових прав найманих працівників через систему судочинства та профспілок та недосконала система штрафів для роботодавців [9, с. 156—157].

Таким чином, право на працю є одним з найважливіших соціально-економічних прав людини, воно слугує основою для інших трудових прав, визначає можливість людей займатися працею для забезпечення як свого матеріального добробуту, так і власне духовного розвитку. Конституційно закріплене право на працю має подвійну природу, оскільки полягає у наданні людині права на працю загалом і права на роботу зокрема. Воно є суб'єктивним, оскільки існування людини без реалії цього права не можливе. Обов'язок із реалізації й право на його реалізацію покладається, в першу чергу на суб'єкта цього права, а вже потім на суспільство загалом. Невиконання такого обов'язку призведе до загибелі людини, як істоти біологічної, так і істоти соціальної.

Література

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Документ 254к/96-вр. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Процевський О. І. Новий зміст права на працю — основа реформування трудового законодавства України // Право України. — 1999. — № 6. — С. 101–105.
3. Загальна декларація прав людини : прийнята Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // Документи ООН А/RES/217А: Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / упоряд. Ю. К. Качуренко. — 2-ге вид. — К., 1992.
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : Пакт ООН від 16 грудня 1966 р. // Вісник Конституційного Суду України. — 2006. — № 4.
5. Про ратифікацію Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права : Указ Президії Верховної Ради УРСР від 19 жовтня 1973 р. № 2148 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
6. Пурей М.М. Право на працю в Україні в умовах ринкової економіки: дис....канд. юрид. наук: 12.00.05 / М.М. Пурей ; Національний ун-т внутрішніх справ . — Х., 2003. — 173 с.
7. Болотіна Н.Б. Трудове право України: підручник / Н.Б. Болотіна. — 4-те вид., стер. — К. : Вікар, 2006. — 725 с.
8. Козуб І. Природа права на працю осіб із зниженою працездатністю / І. Козуб // Підприємництво, господарство і право. — 2009. — № 10. — С. 122–125.
9. Селецький О. В. Право на працю та проблеми його реалізації в сучасних умовах [Текст] / О. В. Селецький // Соціальне право України : науковий збірник. — 2012. — № 1(1). — С. 151–159.
10. Кодекс законів про працю України // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1971. — Додаток до № 50. — ст. 375.

А.О. Семеняка,
студентка Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **О.О. Головашевич,**
кандидат юридичних наук, асистент кафедри фінансового процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

НЕОБАНКИ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

Протягом останніх років у світі спостерігається стійка тенденція до зростання рівня використання сучасних інформаційних технологій у реалізації фінансових послуг. Глобальна доступність до Інтернету, підвищена цікавість до соціальних мереж, он-лайн магазинів та універсальних пошукових систем, формування покоління смартфонів та мобільних додатків сприяла змінам у функціонуванні банківських систем, зокрема появи так званих необанків, що по суті означають, молоді банки і передбачає повний перехід на роботу через мобільні програми та інтернет-портали.

Якщо звернемось до етимології поняття, то з'ясуємо, що слово було утворено додавання до слова банк префіксу “нео”, що перекладі з грецького означає «молодий» і «новий». Тобто необанкі — це, по суті, ті ж банки, тільки оновлені і модернізовані. А оскільки в реаліях 21-го століття майже будь-яка модернізація означає оцифровку і роботу в інтернеті, то необанки — це, власне, звичайні банки, але без фізичних відділень, які для надання послуг використовують мобільні додатки і сайти [1].

Особливістю необанків є те, що окрім традиційних банківських послуг вони прагнуть використовувати й новітні інструменти, наприклад, краудфандінгові платформи, криптовалюту [2, с. 203].

Можна виділити такі переваги необанку:

- Вони не мають відділень та весь документообіг у них виключно в електронному вигляді, що значно економить кошти установи та дозволяє знизити тарифи на свої послуги. Переваги для клієнта — економія і зручність, так як вартість послуг знижується. При цьому банк постачає своє рішення якоїсь корисної фішкою, наприклад, для юридичних осіб — можливістю здавати звітність в податкову службу, для фізичних осіб це може бути PFM — управління особистими фінансами, “домашня бухгалтерія” або управління пенсійними накопиченнями.

- Необанки, як правило, пропонують вищі процентні ставки, більш низький рівень комісій (або взагалі їх відсутність) і вищий клас обслуговування та підтримки. Звичайні банки не можуть надто знизити свою комісійну винагороду, так як за рахунок даних доходів вони покривають свої високі операційні витрати з утримання мережі відділень та підтримки ІТ.

- Завдяки роботі в он-лайн режимі підвищується швидкість обслуговування клієнтів [3, с. 35].

Взагалом майбутнє необанків у світі видається експертам досить перспективним, що підтверджується даними компанії Accenture і фонду Partnership Fund for New York City, їх обсяг за підсумками 2014 року збільшилися в три рази і досяг

12,2 млрд доларів США [4, с. 5]. Зокрема, за звітом компанії Burnmark станом на жовтень 2016 року згідно якого у світі нараховується 70 таких фінансово-кредитних установ. При цьому переважна більшість таких фінансових посередників розташована у Великобританії.

Якщо ж говорити про найбільш популярні сьогодні необанки, то варто назвати Monzo, Starling, Tandem, ING Direct, Fidor Bank та інші. На особливу увагу заслуговують Atom Bank та Number26, оскільки їх стрімке піднесення якнайкраще свідчить про потенціал розвитку необанків [5].

Отже, попри позитивні тенденції, пов'язані зі стрімким ростом необанків в останні декілька років, сьогодні ці новітні фінансово-кредитні установи усе частіше стикаються із рядом труднощів: високий рівень витрат на залучення нових клієнтів, високий рівень конкуренції на ринку з такими споживчим брендам, як Google, Apple, WeChat та Uber, які мають доступ до широкої бази даних клієнтів та можливість конвертувати великий асортимент фінансових інструментів. Необхідно не просто створити мобільну програму, яка дозволить виконувати певні банківські функції, а цілу систему, яка буде водночас зручною та простою до розуміння й охопить всі аспекти банківської діяльності.

На нашу думку, на сучасному етапі розвитку український банківський ринок ще не готовий до технологій такого рівня, оскільки функціонування банківських установ насамперед залежить від економічного та технологічного розвитку країни, наявності зрілої банківської сфери.

Література

1. Що таке необанк? Переваги та перспективи необанків [Електронний ресурс] / FINIQ. — 2017. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.finiq.xyz/shho-take-neobank-perevagita-perspektivi-neobankiv/>
2. Кваша А. А. Необанк як новий рівень розвитку банківського бізнесу / Перспективи розвитку ринку фінансових послуг: Всеукр. конф. студ. науки (Київ, 6—7 квітня 2016 р.): тез доп. / відп. ред. Н.П. Шульга — К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. — С. 202—204
3. Петренко І. П. Світові тенденції розвитку необанку / Майбутнє банкінгу: сучасні виклики та перспективи розвитку: зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції; 15 червня 2017 року, м. Київ. — К.: КНЕУ, 2017. — С. 35—38.
4. ChallengerBanking [Електронний ресурс] / Burnmark. — October 2016. — Режим доступу до ресурсу: <http://burnmark.com/wpcontent/uploads/2016/10/Burnmark%20Report%20Oct2016.pdf>
5. Пять самых известных небанков Европы / Елена Филатова [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://psm7.com/5-samyx-izvestnyxneobankov-evropy.html>

Д.І. Федченко,
студентка Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **О.Г. Середа,**
кандидат юридичних наук, доцент кафедри трудового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВО НА СТРАЙК ТА ЙОГО ЗАКРІПЛЕННЯ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Ст. 44 Конституції України закріплює право на страйк. Дана норма визначає можливість лише працівників здійснювати колективний захист своїх прав та інтересів під час вирішення колективних трудових спорів. За сучасних умов коло прав та обов'язків усіх суб'єктів правових відносин, зокрема і трудових, має реалізовуватись на однаковому рівні та бути збалансованим, тому доцільно розширити обсяг прав роботодавця шляхом надання йому права на локаут. Лише в цьому разі право на страйк буде доступним, раціональним та справедливим засобом захисту порушених колективних прав працівників.

Законодавство України не містить відповідних положень щодо роботодавця і в цьому аспекті не відповідає міжнародним стандартам у сфері трудового права. Проблеми визначення поняття «локаут», його правомірності, обґрунтування необхідності його запровадження або заборони є дискусійними протягом довгого часу. Їх дослідженням займалися Л.В. Беззубко, Н.Б. Болотіна, В.Я. Бурак, В.С. Венедиктов, Ю.М. Гриценко, М.І. Іншин, С.І. Запара, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, Н.М. Швець, І. М. Якушев, А. В. Ярецько та інші.

Поняття «страйк» визначається і на міжнародному, і на національному рівнях. Воно надається у Законі України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів(конфліктів)» від 3 березня 1998 р. Із закріпленням у законодавстві права працівників на страйк, також можливе застосування аналогічної форми захисту своїх прав роботодавцями, а саме — так званих локаутів («lockout» з англ. мови означає «бути поза або без місця»), тому що ні в Кодексі законів про працю України, ні в Законі України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» відсутнє визначення локауту та ніяк не врегульовує його. Тому на теперішній час поняття локауту в чинному трудовому законодавстві України не визначено і поряд з цим застосування його не заборонено [1, с. 41].

Першим міжнародно-правовим актом, який закріпив право на страйк, стала Європейська соціальна хартія, щодо актів ЄС, то в Хартії Співтовариства про основні соціальні права трудящих 1989 р. передбачається право на проведення колективних дій у разі виникнення конфлікту інтересів, включаючи право на страйк з урахуванням зобов'язань і обмежень, які впливають з національних законів та колективних договорів. Наступним актом, який встановлює можливість проведення страйку є Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, а також Хартія основних прав ЄС, прийнята у грудні 2000 р., яка у ст. 28 визнає таке право за працівниками та роботодавцями, особливо наголошуючи, що це право стосується саме страйку, не говорячи про локаут [2]. Проте, на практиці дане

визначення, яке до речі відповідає ст. 6 Європейської соціальної хартії, ніяк не обмежує право на локаут.

Виходячи з вищенаведеного можна зробити висновок, що на міжнародному рівні право роботодавця на локаут є давно визнаним, що відобразилося в національному законодавстві певного ряду держав. Наприклад, у ч. 1 ст. 284 Трудового Кодексу Азербайджанської Республіки закріплено, що роботодавець має право оголосити локаут про майбутнє закриття ним підприємства, письмово попередивши про це працівників, профспілкову організацію і відповідний орган виконавчої влади не пізніше, ніж за 10 днів [3, с. 117].

Законодавство Німеччини, крім страйку, також дозволяє використовувати таку форму боротьби як «локаут». Локаути використовуються роботодавцями як спосіб встановлення рівноваги у боротьбі за владу. Як соціальне явище локаут являє собою тимчасове закриття якого-небудь підприємства чи установи його власником під приводом економічних труднощів, але частіше - це відповідь на страйковий рух персоналу. Локаут супроводжується звільненням усіх найманих працівників. При цьому усі працівники підприємства, установи, включаючи й тих, хто не брав особистої участі у страйку (особи, які перебувають у відпустці, хворі та ін.) позбавляються заробітної плати та пільг [4, с. 72].

Розрізняють декілька форм локаутів, серед них: «жорстка» - та, що запроваджена в Німеччині — закриття підприємства, безумовне звільнення всіх працівників, позбавлення будь-яких пільг і виплат; «м'яка» - закріплена в законодавстві Азербайджану, Турції - тимчасове припинення діяльності підприємства з можливістю повернення працівників на роботу після припинення трудового спору. Також виділяють прихований локаут, наприклад, ліквідація юридичної особи, скорочення штату працівників тощо, та «квазілокаут» - заміна працівників штрейкбрехерами.

Деякі вчені вважають, що ненадання підприємцям права на локаут являє собою свідоме встановлення переваги для працівників, з тим, щоб врівноважити економічну перевагу підприємців у сфері трудових відносин. Підприємці, в силу своєї економічної могутності, мають у своєму розпорядженні численні засоби тиску, які відсутні у працівників, саме тому немає необхідності гарантувати підприємцям право на локаут як протипагу працівників на страйк. З цією думкою не можна погодитись, оскільки під час страйку роботодавцю може бути завдана непомірна майнова шкода, тому йому також повинні належати права щодо захисту своїх інтересів.

Отже, відсутність регламентації поняття локауту та його законодавчого обмеження у вітчизняному трудовому праві є досить негативним явищем, адже воно дає можливість роботодавцям вдаватися до відкритого економічного тиску на працівників, оскільки локаут офіційно не заборонений та відповідно немає обмежень, а з іншого боку - в певних випадках, відсутність його нормативного регулювання призводить до неможливості роботодавця повною мірою захистити свої права та інтереси. Тому потрібно заповнити цю прогалину в національному праві, закріпивши чітко визначення локауту, з дотриманням тлумачення положень Європейської соціальної хартії (переглянутої), встановити законні обмеження його

використання та визначити правила залучення так званих «штрейкбрехерів» під час проведення страйку чи локауту, нормативно закріпити процедуру його реалізації та відповідальність роботодавців за зловживання цим правом або його здійснення всупереч закону.

Література

1. Ізюта П.О. Поняття локауту як правового явища при врегулюванні колективних трудових спорів / П. О. Ізюта // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія юридичні науки, випуск 2. — Херсон. — 2013. — С. 40—41.
2. Волохов О. С. Забезпечення права на страйк у міжнародно-правових актах, ратифікованих Україною / О. С. Волохов // Альманах права. — Вип. № 3. — 2012. — С. 348—352.
3. Джафаров, З. И. Коллективные трудовые споры как юридическая категория (понятие, стороны, предмет и виды коллективных трудовых споров) / З. И. Джафаров // Государство и право. — 2011. — С. 116—120.
4. Пазенок А. С. Право на страйк: вітчизняний та світовий досвід / А. С. Пазенок // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. — Вип. № 2. — 2009. — С. 70—73.

К.Р. Хохлова,

студентка Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

науковий керівник: **О.Д. Новак,**

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри кримінального та адміністративного права і процесу

Полтавського юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗМІН В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Кодекс адміністративного судочинства, був прийнятий ще в 2005 році, останні роки до нього вносились зміни, які пов'язані з порядком розгляду спорів із суб'єктами владних повноважень. Але, часті зміни більше ускладнювали, ніж полегшували захист громадянами своїх прав, які були порушені органами державної влади.

Всі перетворення в правовій сфері, що наразі відбуваються в нашій державі спрямовані на глибоку реалізацію основного принципу за європейським законодавством — верховенства права, та має на меті подальшу правову відбудову України для підняття в ній демократичності. Перш за все відбувається модернізація судової системи, але її модернізація не може обійтись без проведення реформи та оновлення процесуального законодавства, серед якого є й адміністративне судочинство. Це питання постало давно, але вирішенню воно піддалось 23 березня 2017, коли Президент України Петро Порошенко зареєстрував як невідкладний законопроект про внесення змін до низки процесуальних актів. На сьогодні є прийнятими процесуальні зміни, якими фактично прийнято нові редакції Кодексів, зокрема і КАС України.

Тема стосовно ефективності змін в адміністративному процесуальному законодавстві хоча є новою та актуальною, однак є науковці та юристи-практики, які її досліджували, серед них: О. Пасенюк, Д. Шпенюк, Д. Лук'янець, А. Руденко, І. Завальнюк, С. Войнолович та інші.

Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів" вказує, що прийняття таких змін дає змогу подолати процесуальні проблеми, які наразі перешкоджають ефективному судовому захисту в Україні, зокрема:

- формальне ставлення суддів до дотримання конституційних принципів судочинства, в тому числі змагальності сторін;
- недостатній рівень єдності та послідовності правозастосовної практики;
- відсутність ефективних процесуальних інструментів для захисту прав та інтересів осіб, які звертаються до суду;
- недосконалість правил стосовно розмежування юрисдикції судів;
- надмірна тривалість розгляду справ та відсутність правової визначеності через практично необмежені можливості перегляду рішення суду по суті спору;
- мала кількість інструментів, що є альтернативним способом вирішення спору;
- учасники процесу мають досить низький рівень правової культури, що часто призводить до зловживання процесуальними правами та невиконання процесуальних обов'язків [1].

Основною зміною, яка присутня в усіх процесуальних кодексах — це ефективний захист прав осіб, які звертаються до суду, як превалюючого завдання судочинства.

Крім цього, буде запроваджено «електронний суд», що є новелою для України, бо в розвинених країнах, таких як США він існує з 80-х років XX століття. З впровадженням цього особи матимуть змогу вчиняти всі свої процесуальні дії через засоби електронного зв'язку. Даний механізм буде реалізовуватись через відеоконференцію не покидаючи свого місця проживання чи перебування.

Якщо по Україні буде подано до суду близько десяти справ, які є досить ідентичними за предметом, доказами та деякими іншими аспектами, то вони будуть автоматично призупинені та надіслані до Верховного Суду і матимуть розглядатись в ньому. Після винесення рішення в призупинених справах буде поновлено розгляд і рішення буде прийматись згідно того, що прийняв Верховний Суд. Може діяти як у складі колегії, так і палати, об'єднаної палати касаційного суду та Великої палати Верховного Суду. Законопроект був прийнятий за досить короткий термін, зроблено це з метою, щоб Верховний Суд мав змогу працювати за новим процесуальним законодавством та правилами, які там присутні [2].

Щоб зменшити юрисдикційні спори та подібність між цивільними і адміністративними справами, буде введена низка «похідних вимог», котрі матимуть змогу об'єднуватись з основними, навіть тоді, коли вони повинні були розглядатись за різними правилами судочинства.

В новому Кодексі адміністративного судочинства будуть запроваджені новітні механізми, які покликані на запобігання зловживанню процесуальними правами. За такі зловживання будуть застосовуватись деякі негативні наслідки, такі як: залишення справи без розгляду, штраф [3].

Перелічені не всі процесуальні зміни, які передбачає даний законопроект, але вже з цього списку впливає те, що зміни мають характер ефективності набагато більший ніж ті, котрі застосовувалися раніше. Ефективність звісно є, але з деякими змінами можуть виникнути проблеми реалізації, наприклад, впровадження «електронного суду». Щоб його задіяти, слід належно підтримувати механізм ідентифікації та конфіденційності, а з сучасними кіберзлочинцями, це може мати певні ускладнення. Крім цього, судам слід залучати для цього спеціалістів з галузі кібернетики, яких нині не досить велика кількість, також потрібно велике фінансування, щоб забезпечити кожний суд належними комп'ютерними технологіями.

Звісно, що провівши одну об'ємну та суттєву реформу позбутися всіх проблем, недоліків, прогалин та колізій неможливо. Тому слід продовжувати плідну роботу над удосконаленням сучасного адміністративного процесуального законодавства.

Література

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=62637&pf35401=435204>
2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 3 жовтня 2017 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2147%D0%B0-19/page>
3. Проект Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
4. <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=61415&pf35401=419014>

Є.А. Шелудько,
студентка Інституту прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
науковий керівник: **І.І. Дахова,**
кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВО НА ДОНОРСТВО ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ СОМАТИЧНИХ ПРАВ

Швидкий розвиток науково-технічного прогресу став поштовхом для нових відкриттів, які, адаптуючись у суспільстві, потребують правового врегулювання з боку держави. Такий обов'язок повинен реалізовуватись шляхом встановлення системи суспільних відносин, за якої права людини будуть гарантовані. Це надасть змогу розширити діапазон можливостей щодо ефективного використання та захисту своїх прав від порушень.

Сьогодні актуалізується проблема соматичних прав людини, під якими прийнято розуміти групу прав, що пов'язані з можливостями людини самостійно розпоряджатися своїм тілом, здійснювати його «модернізацію» та «реставрацію», змінювати функціональні можливості організму медикаментозними та іншими засобами. До таких прав відносять, зокрема, і право на донорство [1].

Конституційною основою регламентації донорства в Україні є ст. 28 Основного Закону, яка визначає право на особисту недоторканність в аспекті згоди чи відмови від будь-якого медичного втручання. Зміст цієї норми деталізується в законодавстві України, де передбачено право на донорство або окремі його структурні елементи, зокрема, у Цивільному кодексі України від 16.01.2003 р. (ст. 290, п. 7 ст. 281), Основах законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 р. (ст. 46, 47, 48) в Законі України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16.07.1999 р., Законі України «Про донорство крові та її компонентів» від 23.06.1995 р., а також інших підзаконних нормативно-правових актах, що визначають окремі питання у сфері донорства.

Згідно статті 2 ЗУ «Про донорство крові та її компонентів» Донорство крові та її компонентів — добровільний акт волевиявлення людини, що полягає у даванні крові або її компонентів для подальшого безпосереднього використання їх для лікування, виготовлення відповідних лікарських препаратів або використання у наукових дослідженнях.

Донором відповідно до ст. 290 ЦК є повнолітня дієздатна фізична особа, яка має право бути донором крові, її компонентів, а також органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин, а також фізична особа, яка може дати письмову згоду на донорство її органів та інших анатомічних матеріалів на випадок своєї смерті чи заборонити його.

Можемо визначити, що закон допускає реалізацію права на донорство тільки у встановленому порядку за наявності згоди донора і реципієнта чи їхніх законних представників, а тому відповідно до статті 144 КК, насильницьке донорство або шляхом обману вилучення крові у людини з метою використання її донора є кримінально - караним діянням.

Поняття донорства охоплюється не лише даванням крові, але й полягає у трансплантації органів і тканин з тіла людини, яке регулюється Законом України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» від 16.07.1999 р. Проте в ньому, як вказує Лебідь В. І., існують прогалини, зокрема стаття 3 цього закону не поширюється на:

- трансплантацію статевих залоз, репродуктивних клітин та живих ембріонів;
- аутоотрансплантацію — пересадку людині взятого у неї анатомічного матеріалу;
- імплантацію — пересадку біоімплантатів і штучно виготовлених замінників органів;
- взяття анатомічних матеріалів для діагностичних досліджень.

На думку автора ці напрямки слід або закріпити в даному законі, або розробити і створити під них окремі закони [6].

Варто зазначити, що кількість хворих, які потребують донора органів та інших анатомічних матеріалів є достатньо великою, проте охочих допомогти майже немає. Такими донорами зазвичай стають близькі родичі хворого і то не завжди, адже оперативне втручання покладає на особу великий ризик погіршення здоров'я. А тому важливо закріпити на законодавчому рівні норми про підтримання здоров'я людини після оперативного втручання. Міщук І.В. пропонує забезпечити організаційно-правовий механізм, при якому донор, — особа, яка добровільно дала згоду на віддачу свого органу, його частини чи біологічної тканини, матиме змогу не отримувати від цього комерційну вигоду (це забороняється переважною більшістю міжнародно-правових документів), проте отримуватиме компенсацію за шкоду для свого здоров'я.

Компенсація включатиме в себе : — лікування у разі виникнення ускладнень, включаючи медикаментозне забезпечення; — витрати на санаторно-курортне лікування протягом як мінімум 5 років після проведення трансплантації органів і тканин людини; — покриття витрат на повне діагностичне обстеження організму донора не рідше 2-х разів на рік протягом як мінімум 5 років після проведення трансплантації органів і тканин людини. А тому частину із таких витрат має нести держава, частину — реципієнт чи його представники [7, с. 2].

Однак, варто зазначити, що донором може бути не лише жива людина, а й та в якій констатується смерть мозку. Процедура трансплантації від такого донора регулюється затвердженою МОЗ від 25.09.2000 р. № 226 «Інструкцією щодо вилучення органів людини в донора-трупа» відповідно до якої утворюється бригада вилучення донорських органів - група фахівців, яка створюється відповідно до наказу керівника Закладу і оформлюється таке вилучення актом про вилучення органів у донора-трупа.

Особливістю такого донорства є те, що при пересадці від живого донора йдеться про вилучення у донора тільки тих органів або тканин, без яких він в змозі продовжувати повноцінне життя, а от при використанні органів від померлих донорів стає можливим тільки в разі необоротних втрат функції головного мозку (смерті мозку), зафіксованих консилиумом лікарів.

Через застаріле законодавство операції з назвою «трупне донорство» в Україні майже не проводяться. Адже такий вид оперативного втручання відповідно до чинного законодавства можливе лише за згодою подружжя або родичів, які проживали з нею до смерті. У померлих неповнолітніх, обмежено дієздатних або недієздатних осіб анатомічні матеріали можуть бути взяті за згодою їх законних представників. Зазвичай, через важкий психологічний стан родичів померлого отримання такої згоди є майже неможливим. Наразі в Україні існує лише проект закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони здоров'я та трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині» (№ 2386а-1), який передбачає презумпцію незгоди, тобто особа має документально оформити свою згоду стати донором після смерті.

Отже, виходячи з вище зазначеного я дійшла висновку проте, що право донорства є одним із провідних соматичних прав, яке хоча більш-менш закріплено законодавчо, проте потребує вдосконалення.

З кожним днем в Україні нагальна потреба в донорах невинно зростає, тому усвідомлення кожним можливості врятувати життя іншої людини є надзвичайно важливим. З однієї сторони, щодо донорства крові, то держава намагається сприяти реалізації даного права, шляхом надання певних пільг, які включають в себе такі як збереження середнього заробітку в дні здачі крові, право отримати студенту премію у розмірі 25% від стипендії, якщо він протягом року безкоштовно здасть кров або її компоненти, що дорівнюватиме двом разовим максимальним дозам, а також присвоєння донору статусу «Почесного донора України» та отримання відповідного посвідчення нагрудного знаку «Почесний донор України» в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. З іншої сторони питання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів майже законодавчо не врегульоване і потребує низки доповнень і змін. Наразі, Україна значно відстає від країн Європи за темпами розвитку трансплантації. Так, за статистичними даними Міністерства охорони здоров'я України протягом багатьох років щорічна загальна кількість проведених органних трансплантацій в Україні не перевищує 130-140 на рік. Тому прийняття законопроекту, на мій погляд, є важливим, що дозволить врятувати багато життів.

Література

1. Дахова І.І. «Нормативне регулювання соматичних прав людини України» // Конституція України в контексті сучасних конституційних парадигм (Х Тодиківські читання): збірка тез наукових доповідей і повідомлень Міжнародної наукової конференції . — м. Харків 2017 р. — С. 117—118.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — №30. — ст. 141.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40—44, ст. 356.
4. Кримінальний кодекс України. Прийнятий 5 квітня 2001р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — №25—26. — Ст. 131.
5. Закон України «Про донорство крові та її компонентів» від 23 червня 1995р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, №23, ст. 183.

6. Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, №41, ст. 377 від 16 липня 1999 р.
7. Лебідь В.І., Юшкова В.В. «Стратегія розвитку донорства і трансплантології як складова державної політики (структурно-правовий аналіз)» // Науково-практичний журнал. Європейські перспективи. — №9. — 2014.
8. Міщук І.В. Характеристика адміністративно-правового регулювання донорства живих людей / І.В. Міщук // Часопис академії адвокатури України. — 2013. — №4. — [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/e-journals/>.
9. Інструкція № 226 від 25.09.2000 р. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11 жовтня 2000 р. за № 698/4919. Затверджено Наказ Міністерства охорони здоров'я України 25.09.2000 р. № 226 (з0697-00). «Інструкція щодо вилучення органів людини в донора-трупа».

В.В. Шпілярович,

кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінального права,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ВИДІВ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

В умовах побудови в Україні правової держави, розвитку громадянського суспільства та реформування сучасної доктрини кримінального права особливої актуальності набувають проблеми, що стосуються сфери протидії злочинності, зокрема, інституту звільнення від кримінальної відповідальності.

Зазначений вище інститут регламентований КК і КПК України. Так, відповідно до ч. 1 ст. 285 КПК України особа звільняється від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених законом України про кримінальну відповідальність [1, ч. 1 ст. 285]. Зокрема, КК України регламентує загальні та спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності. Загальні види звільнення від кримінальної відповідальності встановлені Загальною частиною КК [2, ст. ст. 45—49] і можуть застосовуватись до осіб, які вчинили різні за ступенем тяжкості злочини, а спеціальні види закріплені в Особливій частині КК і стосуються складів конкретних злочинів [2, ст. ст. 110-2, 111, 114, 175, 212, 212-1, 255, 258, 258-3, 258-5, 260, 263, 289, 307, 309, 311, 321, 321-1, 354].

В основу звільнення від кримінальної відповідальності на підставі Особливої частини КК України покладені не лише загальновизнані фундаментальні ідеї кримінального права, а й відносно нове для юридичної науки положення про допустимість компромісу у сфері протидії злочинності.

Умови звільнення від кримінальної відповідальності, згідно положень Особливої частини КК, є різними і це обумовлено специфікою того чи іншого злочину та конкретної мети, якої прагне досягти держава. Наприклад, згідно ч. 5 ст. 110-2 КК України (“Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України”) особа, крім керівника організованої групи,

звільняється від кримінальної відповідальності за дії, передбачені цією статтею, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні нею злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру, про відповідну незаконну діяльність або іншим чином сприяла її припиненню або запобіганню злочину, який вона фінансувала або вчиненню якого сприяла, за умови, що в її діях немає складу іншого злочину., згідно ч. 2 ст. 111 КК України (“Державна зрада”) звільняється від кримінальної відповідальності громадянин України, якщо він на виконання злочинного завдання іноземної держави, іноземної організації або їх представників ніяких дій не вчинив і добровільно заявив органам державної влади про свій зв’язок з ними та про отримане завдання; згідно ч. 2 ст. 114 КК України (“Шпигунство”) звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка припинила діяльність, передбачену частиною першою цієї статті, та добровільно повідомила органи державної влади про вчинене, якщо внаслідок цього і вжитих заходів було відвернуто заподіяння шкоди інтересам України.

Всього у чинному КК України передбачено 19 складів злочинів, за вчинення яких та наявності відповідних умов особа звільняється від кримінальної відповідальності на підставі положень Особливої частини КК України: ч. 5 ст. 110-2 “Фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України”; ч. 2 ст. 111 КК “Державна зрада”; ч. 2 ст. 114 “Шпигунство”; ч. 3 ст. 175 “Невиплата заробітної плати, стипендії, пенсії чи інших установлених законом виплат”; ч. 4 ст. 212 “Ухилення від сплати податків, зборів (обов’язкових платежів)”; ч. 4 ст. 212-1 “Ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов’язкове державне пенсійне страхування”; ч. 2 ст. 255 “Створення злочинної організації”; ч. 6 ст. 258 “Терористичний акт”; ч. 2 ст. 258-3 “Створення терористичної групи чи терористичної організації”; ч. 4 ст. 258-5 “Фінансування тероризму”; ч. 6 ст. 260 “Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань”; ч. 3 ст. 263 “Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами”; ч. 4 ст. 289 “Незаконне заволодіння транспортним засобом”; ч. 4 ст. 307 “Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів”; ч. 4 ст. 309 “Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту”; ч. 4 ст. 311 “Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів”; ч. 5 ст. 321 “Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів”; ч. 4 ст. 321-1 “Фальсифікація лікарських засобів або обіг фальсифікованих лікарських засобів”; ч. 5 ст. 354 “Підкуп працівника підприємства, установи чи організації”.

Варто відмітити, що законодавець у КК України 2001 року, визнавши спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності, передбачені Особливою частиною КК, перспективною формою депеналізації, істотно збільшив кількість відповідних заохочувальних приписів (наприклад, ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114 тощо). Саме таке значне розширення кількості спеціальних підстав звільнення від кримінальної відповідальності є однією із особливостей чинного закону України про кримінальну відповідальність [3, с. 60; 4, с. 49].

Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності мають спільні ознаки із загальними видами звільнення. Зокрема, як дослідила О. Ф. Ковітіді, такими ознаками є [5, с. 10]:

1) як загальні, так і спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності здійснюються судом від імені держави;

2) зазначені вище види звільнення від кримінальної відповідальності застосовуються до особи, яка вчинила злочин;

3) вони полягають у відмові від осуду особи, яка вчинила злочин, та застосуванні до неї установлених законом обмежень певних прав і свобод.

Однак окрім спільних ознак спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності мають власні, особливі (відмінні від загальних) ознаки, які дають підстави називати зазначені види звільнення спеціальними.

По-перше, до спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності доктрина кримінального права відносить ті види звільнення, які передбачені в Особливій частині КК України, тоді як загальні види звільнення містяться в Загальній частині КК України [6, с. 433].

По-друге, спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності стосуються лише конкретних складів злочинів, тобто можуть застосовуватися лише стосовно осіб, які вчинили злочини, що точно вказані у відповідних статтях Особливої частини КК України [6, с. 434]. При цьому аналіз спеціальних видів звільнення свідчить, що це можуть бути злочини будь-якого ступеня тяжкості, значну частину яких становлять тяжкі та особливо тяжкі злочини (ст. ст. 111, 114, 255, 258-3, 258-5, 263, 307 КК тощо) [7, с. 391; 8, с. 147; 9, с. 241–242]. Натомість загальні види звільнення від кримінальної відповідальності, як уже раніше зазначалося, можуть застосовуватися до осіб, які вчинили різні за ступенем тяжкості злочини. Як правило, це злочини невеликої або середньої тяжкості [7, с. 391; 8, с. 147; 9, с. 241–242].

По-третє, підстави спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності завжди пов'язані з позитивною посткримінальною поведінкою особи, яка вчинила злочин (добровільне повідомлення про вчинення злочину, активне сприяння його розкриттю, добровільна здача заборонених законом предметів тощо), тоді як підстави загальних видів звільнення можуть залежати й від обставин об'єктивного характеру (зміна обстановки, закінчення строків давності) [10, с. 11].

По-четверте, за наявності комплексу позитивної посткримінальної поведінки особи, встановленої у відповідній статті Особливої частини КК України, яка передбачає звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення конкретного

злочину, суд зобов'язаний звільнити особу від кримінальної відповідальності за цією нормою [7, с. 391; 8, с. 149; 9, с. 241–242; 11, с. 11–12].

Що стосується загальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, то вони у своїй сукупності носять диспозитивно-імперативний характер. Так, наприклад, звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею її на поруки (ст. 47 КК) покладається на розсуд суду, а звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК) — це обов'язок суду.

По-п'яте, звільнення від кримінальної відповідальності є юридичним фактом, з набуттям чинності якого припиняються всі кримінально-правові відносини між державою, в особі правоохоронних та судових органів, та особою, яка вчинила злочин, але після цього здійснила позитивну посткримінальну поведінку, передбачену у спеціальному приписі Особливої частини КК України [7, с. 391; 9, с. 241–242].

Таким чином, спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності загалом відповідають світовим стандартам практики протидії злочинності, узгоджуються з гуманістичними тенденціями розвитку кримінального права та широко застосовується на практиці, оскільки, як констатує П. В. Хряпінський, сприяють виконанню основного соціального завдання кримінального права, яким є захист найбільш важливих соціальних цінностей від злочинних посягань [11, с. 28].

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — № 9–10, 11–12, 13. — Ст. 88.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341 — III // Відомості Верховної Ради України. — № 25 — 26. — 2001. — ст. 131.
3. Навроцький В. О. Наступність кримінального законодавства України (порівняльний аналіз КК України 1960 р. та 2001 р.) / В. О. Навроцький. — К. : Атіка, 2001. — 272 с.
4. Тихий В. П. Питання звільнення від кримінальної відповідальності при вчиненні злочинів у сфері господарської діяльності / В. П. Тихий // Проблеми запобігання службовим злочинам у сфері господарської діяльності [матеріали науково-практичного семінару 9 листопада 2004 року]. — Київ-Харків, 2005. — С. 48–51.
5. Ковітіді О. Ф. Звільнення від кримінальної відповідальності за нормами Загальної частини КК України : навч. посіб / О. Ф. Ковітіді. — Сімферополь: Квадранал. — 2005. — 224 с.
6. Ковітіді О. Ф. Класифікація видів звільнення від кримінальної відповідальності / О. Ф. Ковітіді // Держава і право. — 2004. — Вип. 23. — С. 433–439.
7. Навроцький В. О. Про співвідношення положень кримінального та кримінально-процесуального законодавства, які регулюють підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності / В. О. Навроцький // Альманах кримінального права : збірник статей. — Вип. 1 / Відповід. ред. П. П. Андрушко, П. С. Берзін. — К. : Правова єдність, 2009. — С. 391–400.
8. Нікіфорова Т. І. Юридична природа спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності / Т. І. Нікіфорова // Університетські наукові записки. — 2014. — № 1 (49). — С. 144–150.

9. Письменний Д. П. Підстави звільнення від кримінальної відповідальності та проблеми їх процесуального застосування / Д. П. Письменний // Новий Кримінальний кодекс України: питання застосування і вивчення [матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 25–26 жовтня 2001 року]. — Київ-Харків : Юрінком Інтер, 2002. — С. 240–242.
10. Вознюк А. А. Ознаки спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності / А. А. Вознюк // Сучасна юридична наукова думка [матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 09 грудня 2008 року]. — Ч. 2. — Тернопіль, 2008. — С. 9–12.
11. Хряпінський П. В. Спеціальне звільнення від відповідальності у кримінальному праві та законодавстві України : навч. посібник / П. В. Хряпінський. — Запоріжжя : КСК-Альянс, 2010. — 270 с.

МАТЕМАТИКА ТА СТАТИСТИКА

УДК [373.5.016:51]:004

К.В. Назаренко,

студентка фізико-математичного факультету
Криворізького педагогічного університету

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ТЕМ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ФУНКЦІЇ»

Анотація. В статті розглянуто основні вимоги до процесу формування дослідницьких компетентностей старшокласників у процесі навчання тем змістової лінії «Функції», пропонується для оптимізації процесу навчання використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій, в якості необхідного інструменту для формування інформаційної складової дослідницької компетентності. Висвітлено сутність та основні етапи наукового дослідження учнів старшої школи. Акцентується увага на можливостях формування дослідницької компетентності старшокласників у процесі розв'язування математичних завдань. Також демонструється висока ефективність використання програмного засобу GeoGebra для активізації навчально-пізнавальної діяльності школярів, розвитку їх творчих здібностей, уяви, просторового та логічного мислення, описуються основні функції системи динамічної математики GeoGebra, її функціональний потенціал загалом. Розглянуто переваги використання на уроках математики комп'ютерних математичних моделей, створених з використанням системи GeoGebra у процесі навчання тем змістової лінії «Функції». Продемонстровано алгоритм розв'язування дослідницьких задач, які сприяють творчому та науковому зростанню дітей, стимулюють активне включення учнів в науково-дослідницьку діяльність, а також наведено завдання, розв'язане з використанням системи динамічної математики GeoGebra.

Ключові слова: компетентність, дослідницька компетентність, наукове дослідження, система динамічної математики GeoGebra, науково-дослідницька діяльність, інформаційно-комунікаційні технології, комп'ютерна математична модель, дослідницькі задачі.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві наразі наголошують на необхідності реалізації завдань дослідницького характеру, розробці новітніх педагогічних технологій на основі застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), формування самостійної навчальної діяльності учнів задля підготовки їх до ритмів сучасного інформаційного простору. «Національна стратегія розвитку освіти на період до 2021 року» одним з ключових напрямів Державної освітньої політики називає модернізацію структури, змісту й організації освіти на засадах компетентнісного підходу; також стратегія передбачає оновлення змісту,

форм і методів навчання шляхом широкого впровадження у навчально-виховний процес сучасних комп'ютерних технологій; створення, видання та забезпечення навчальних закладів електронними засобами навчального призначення [6]. «Державна цільова соціальна програма підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року» передбачає створення інформаційно-методичних комплексів з природничо-математичних предметів та забезпечення умов їх використання в школі; впровадження у навчальний процес сучасних ІКТ [2, с. 72]. Вказані вище завдання відображають сучасні тенденції розвитку освіти в Україні, ІКТ та засобів навчання, зумовлюючи доцільність та необхідність модернізації природничо-математичної освіти загалом.

Обдарована дитини, яка займається дослідженням, вміло користується засобами ІКТ, здатна переносити дослідницький підхід на різні сфери діяльності та застосовувати у різних ситуаціях, що підтверджує багатофункціональність, вміло користується засобами ІКТ, універсальність та предметність дослідницької компетентності. Разом з тим, дослідницька компетентність залишається недостатньо вивченим питанням, а при різноманітності підходів відсутнє єдине розуміння її сутності та процесу розвитку. Навчально-дослідницька діяльність спрямована на формування дослідницьких умінь та навичок.

Отже, **проблемою** є те, що на практиці досить часто можливості ІКТ при формуванні дослідницької компетентності учнів при вивченні математики використовуються не в повному обсязі, часто через об'єктивний дефіцит навчального часу на вивчення математики в школі.

Аналіз актуальних досліджень. Структура, зміст та особливості реалізації дослідницької діяльності старшокласників у профільному навчанні математики досліджувались, зокрема в роботах В. Ю. Бикова, І. В. Гириловської, Т. В. Гончарук, О. А. Дубасенюк, Г. Г. Колінець, С. М. Скарбич. Технологічним і методичним аспектам використання та впровадження ІКТ в освітній простір присвячені праці: О. М. Маркова, З. С. Сейдаметова, А. М. Стрюк. Вивченням питань присвячених використанню системи динамічної математики GeoGebra займаються Р. Зіатдінов, О. Гриб'юк, В. Пікалова, В. Ракута. Проте питання щодо створення методичного та дидактичного забезпечення системи динамічної математики GeoGebra у процесі навчання математичних дисциплін створенню та використанню даної системи для розвитку дослідницької компетентності учнів є недостатньо вивченим в освітній сфері.

Мета статті. Таким чином, метою дослідження є використання системи динамічної математики GeoGebra для формування дослідницької компетентності учнів старшої школи в процесі навчання тем змістової лінії «Функції».

Виклад основного матеріалу. Розв'язування задач, зокрема при вивченні тем змістової лінії «Функції», яка відкриває значні можливості щодо формування дослідницької компетентності школярів, є складним процесом розумової діяльності людини, який спрямований на перетворення об'єкта, що описаний у змісті задачі, на вирішення суперечності між умовою та вимогою задачі. Цей процес потребує чималих інтелектуальних здібностей а також зацікавленості учня. Використання засобів ІКТ у процесі навчально-пізнавальної діяльності сприяє розвитку

логічного мислення, інтелектуальних здібностей, посилення інтересу до навчання та способу одержання нових знань, стимулює прагнення до дослідницької діяльності.

Основою творчої дослідницької діяльності людини є творче мислення, яке характеризується високою ступінню новизни продукту, що отримується на його основі, оригінальністю. Дослідницький метод передбачає, що процес навчання будується так само, як наукове дослідження, «відтворюються основні етапи дослідницькою процесу, але в спрощеній, доступній для учнів формі: виявлення невідомих фактів, які потрібно дослідити, уточнення та формування проблеми, висунення гіпотез, складання плану дослідження, його реалізація, зв'язок фактів з іншими, перевірка гіпотез, формулювання результату, аналіз та оцінка отриманих результатів, можливості їх застосування» [4, с. 4].

Доцільність формування дослідницьких компетентностей учнів, згідно С. М. Скарбич, обумовлена такими положеннями:

- формування дослідницьких компетентностей в учнів є своєрідною пропедевтикою науково-дослідницької діяльності;
- вікові особливості підлітків (прагнення до самовизначення, самовдосконалення, оцінювання своїх особистісних рис; вольові риси характеру: завзятість при досягненні цілей, уміння долати перешкоди та труднощі; здатність до абстрактного мислення, що зростає з кожним роком, функціонує за допомогою гіпотез і дедукції та ін.) сприяють найбільш ефективному формуванню даних компетентностей [7, с. 8].

М. В. Золочевська розглядає модель дослідницької компетентності, виділяючи в ній групи компетентностей, які відповідають етапам дослідницької діяльності:

- проектувальному етапу відповідає група компетентностей «Визначення і ідентифікація (проблеми, об'єкта, предмета, гіпотез, понять)»;
- інформаційному етапу відповідає група компетентностей «Пошук і доступ до даних і відомостей»;
- аналітичному етапу відповідає група компетентностей «Інтеграція інформації, перевірка гіпотез»;
- практичному (представницькому) етапу відповідає група компетентностей «Створення, передача, впровадження нового знання» [3, с. 90–91].

Становлення дослідницької компетентності учнів В. В. Вербицький визначає як «процес цілеспрямованого, закономірного розвитку навичок і вмінь визначення мети, цілевиконання в дослідницькій діяльності. Дослідницька діяльність виступає як форма організації освітнього процесу, як мотивована, самоорганізована діяльність, обумовлена логікою наукового дослідження та особистісним ставленням до розглянутої проблеми і спрямована на отримання нового знання» [1, с. 46].

У процесі навчання дисциплін природничо-математичного циклу система динамічної математики GeoGebra використовується як засіб для візуалізації досліджуваних математичних об'єктів, виразів, ілюстрації методів побудови. Зокрема при розв'язуванні задач з тем змістової лінії «Функції» об'єктом дослідження учнів може стати безпосередньо функція.

Використання системи GeoGebra сприяє візуалізації об'єкта дослідження, демонстрації його властивостей; представлення навчального матеріалу статичними і динамічними зображеннями, графіками, схемами.

Залучення учнів на уроках до виконання завдань з використанням середовища GeoGebra сприяє розширенню кола навчальних завдань, включаючи в нього як стандартних, так і нестандартні завдання дослідницького характеру.

Нижче пропонується приклад використання системи динамічної математики GeoGebra для розв'язання однієї з типових задач дослідницького характеру.

Приклад. Дві вершини прямокутника належать графіку функції $y = 12 - x^2$, $D(y) = [-2\sqrt{3}; 2\sqrt{3}]$, а дві інші — осі абсцис. Яку найбільшу площу може мати такий прямокутник? [5, с. 129]

Розв'язання. Розв'язування цієї задачі з використанням системи динамічної математики GeoGebra реалізується через побудову динамічної конструкції та візуальне спостереження за значенням площі, яке буде змінюватися при переміщенні базової точки: оскільки прямокутник вписано у параболу, яка симетрична відносно осі ОУ, то заданий прямокутник також буде симетричним відносно цієї осі, тому взявши на параболі довільну точку, однозначно формується прямокутник, площу якого потрібно досліджувати учням.

Алгоритм розв'язання

1. Задаємо функцію через рядок вводу: $f(x) = 12 - x^2$

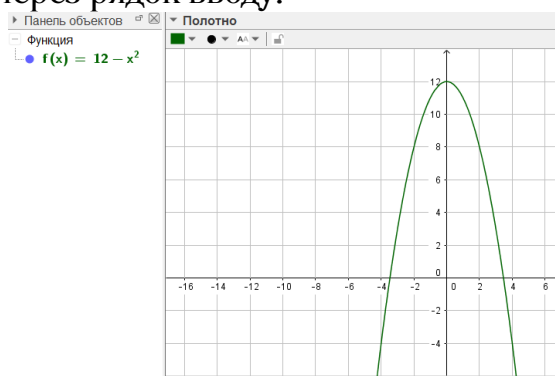

Рис. 1. Побудова графіка функції.

2. Візьмемо на графіку довільну точку А:

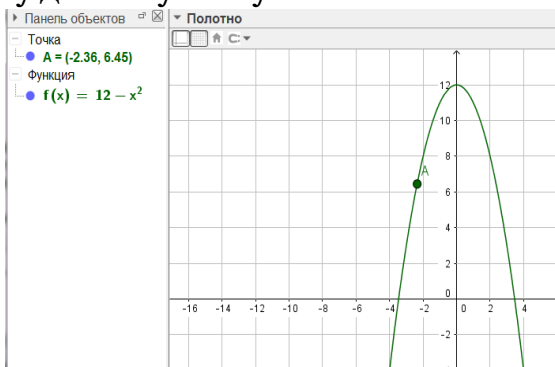

Рис. 2. Побудова точки А.

3. Проведемо через точку А пряму а, перпендикулярну до вісі абсцис, та зафіксуємо точку В:

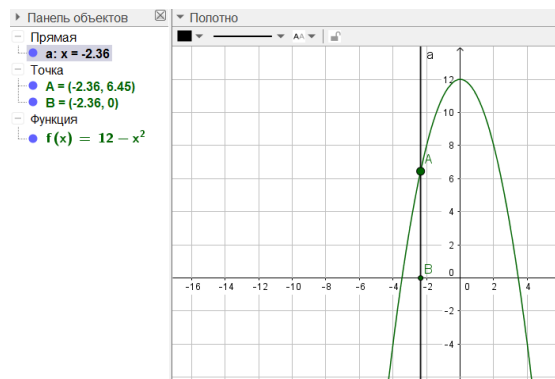

Рис. 3. Побудова прямої a та точки B .

4. Проведемо через точку A пряму b , перпендикулярну прямій a та зафіксуємо точку перетину C прямої b та графіка функції:

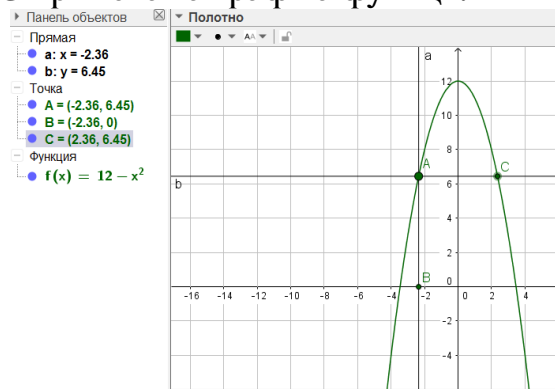

Рис. 4. Побудова прямої b та точки C .

5. Проведемо через точку C пряму c , перпендикулярну до вісі абсцис та зафіксуємо точку перетину D :

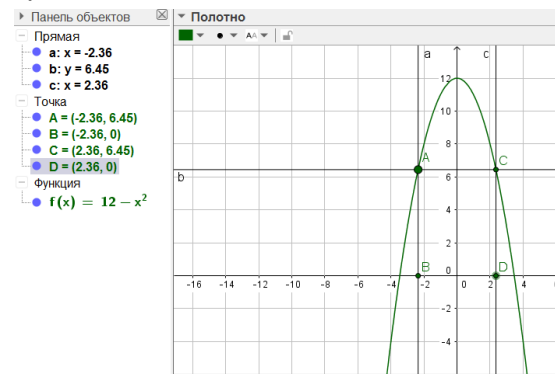

Рис. 5. Побудова прямої c та точки D .

6. З'єднаємо, користуючись інструментом багатокутник, чотири одержані точки у прямокутник $ACDB$ та обчислимо його площу:

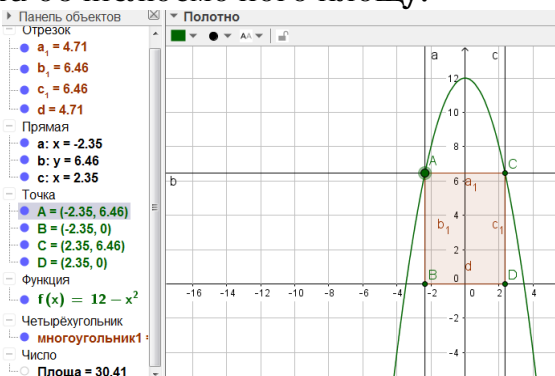

Рис. 6. Побудова прямокутника $ACDB$ та обчислення його площі.

7. Змінюючи положення точки A як базової точки досліджуваного прямокутника $ACDB$, спостерігаємо за значенням його площі. Доходимо висновку, що найбільше значення площі прямокутника $ACDB$ дорівнює 32.

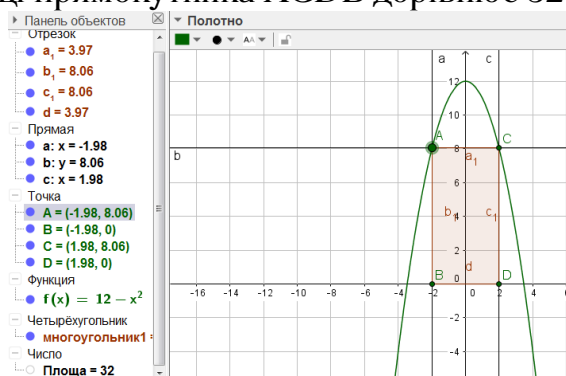

Рис. 7. Найбільше значення площі прямокутника $ACDB$.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, метою математичної освіти сьогодні є не лише завдання ввести до світогляду учнів поняття функції, а у більшій мірі створити дослідників, здатних аналізувати, вирішувати задачі практичного змісту, привносити щось нове, тому варто у навчальний процес залучати такі засоби, які спростують та візуалізують розрахунки та побудови і при цьому надають змогу динамічно варіювати змінні для усвідомлення між ними істотного зв'язку. До таких засобів можна віднести систему динамічної математики GeoGebra. Використання цього програмного засобу дає учням змогу опанувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології і отримати потужний інструмент для розв'язування прикладних задач. Процес розв'язування таких задач стимулює учнів до активної розумової діяльності та сприяє розвитку дослідницького потенціалу сучасних дітей.

Назаренко Е.В. Использование средств информационно-коммуникационных технологий для формирования исследовательской компетентности старшеклассников в процессе обучения тем содержательной линии «Функции».

Аннотация. В статье рассмотрены основные требования к процессу формирования исследовательских компетенций старшеклассников в процессе обучения тем содержательной линии «Функции», предлагается для оптимизации процесса обучения использовать средства информационно-коммуникационных технологий, в качестве необходимого инструмента для формирования информационной составляющей исследовательской компетентности. Освещены сущность и основные этапы научного исследования учащихся старших классов. Акцентируется внимание на возможностях формирования исследовательской компетентности старшеклассников в процессе решения математических задач. Также демонстрируется высокая эффективность использования программного средства GeoGebra для активизации учебно-познавательной деятельности школьников, развития их творческих способностей, воображения, пространственного и логического мышления, описываются основные функции системы динамической математики GeoGebra, ее функциональный потенциал в целом. Рассмотрены преимущества использования на уроках математики компьютерных математических моделей, созданных с использованием системы GeoGebra в процессе обучения тем содержательной линии «Функции». Продемонстрировано алгоритм решения исследовательских задач, которые способствуют творческому и научному росту детей, стимулируют активное включение учащихся в научно-исследовательскую деятельность, а также привада задача, решенная с использованием системы динамической математики GeoGebra.

Ключевые слова: компетентность, исследовательская компетентность, научное исследование, система динамической математики GeoGebra, научно-исследовательская деятельность, информационно-коммуникационные технологии, компьютерная математическая модель, исследовательские задачи.

Nazarenko K.V. The use of information and communication technology to form research competence of high school students in the process of training the so-called «Functions» line.

Abstract. In the article the main requirements to the process of forming the research competencies of high school students in the process of learning the themes of the content line «Functions» are considered. It is proposed to use the means of information and communication technologies to optimize the learning process as an essential tool for the formation of the information component of research competence. The essence and main stages of scientific research of students of the senior classes are covered. Attention is focused on the possibilities of forming the research competence of high school students in the process of solving mathematical problems. The high efficiency of using the GeoGebra software to activate the educational and cognitive activity of schoolchildren, the development of their creative abilities, imagination, spatial and logical thinking, highlights the main functions of the GeoGebra dynamic mathematics system and its functional potential in general. The advantages of using computer mathematical models created using the GeoGebra system in the process of learning the themes of the content line «Functions» are considered at mathematics lessons. The algorithm for solving research problems that contribute to the creative and scientific growth of children is demonstrated, stimulates the active inclusion of students in research activities, and also the problem solved using the system of dynamic mathematics GeoGebra.

Keywords: competence research competence, scientific research, system of dynamic mathematics GeoGebra, research activity, information and communication technologies, computer mathematical model, research tasks.

Література

1. Вербицький В. В. Дослідницька компетентність старшокласників як засіб формування особистості / В. В. Вербицький // Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2011 рік / [За ред. О. В. Сухомлинської, І. Д. Бега, Г. П. Пустовіта, О. В. Мельника ; літ. ред. І. П. Білоцерківцев]. — Івано-Франківськ : Типовіт, 2012. — Вип. 2. — С. 43–47.
2. Державна цільова соціальна програма підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти на період до 2015 року: Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. №561. // Офіційний вісник України. — 10.06.2011. — №41. Стаття 1675, код акту 56810/2011.
3. Золочевська М. В. Формування дослідницької компетентності учнів при вивченні інформатики: методичний посібник/ М. В. Золочевська; Харківський гуманітарно-педагогічний інститут. — Харків, 2009. — 92 с.
4. Крамаренко А. В. Проблеми творчого розвитку учнів / А. В. Крамаренко // Математика. — 2004. — № 27–28. — С. 1–6.
5. Мерзляк А. Г. Алгебра: підруч. для 11 кл. з поглибленим вивченням математики / А. Г. Мерзляк, Н. А. Номіровський, В. Б. Полонський, М. С. Якір. — Х.: Гімназія, 2011. — Ч.1. — 256 с.
6. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] : Указ, Стратегія № 344/2013 / Президент України. — 25.06.2013. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
7. Скарбич С. Н. Формирование исследовательских компетенций учащихся в процессе обучения решению планиметрических задач : учебное пособие / С. Н. Скарбич ; науч. ред. д-р пед. наук, проф. В. А. Далингер. — 2-е издание, стереотипное. — М. : Флинта, 2011. — 194 с.

С.А. Шелудько,

викладач математики Вінницького коледжу будівництва і архітектури
Київського національного університету будівництва та архітектури

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу методичної системи навчання математики та формуванню професійних математичних компетенцій студентів коледжів. Проаналізовано зв'язок між набуттям математичних компетенцій та конкурентоздатністю студентів як майбутніх фахівців на ринку праці.

Ключові слова: компетентність, математична компетентність, загальнонаукова математична компетенція, прикладна математична компетенція.

Постановка проблеми. В умовах перетворення системи середньої професійної освіти продовжується обговорення питань, які стосуються ефективності роботи цієї системи і необхідності змін з метою підвищення якості освіти у контексті вимог ринку праці. В цій статті розглядається питання формування математичної компетенції студентів як фактор підвищення якості професійної підготовки.

Стан дослідження. Компетентність — широке поняття, яке відображає не тільки засвоєні знання, уміння і навички спеціаліста, але і його здібність до їх реалізації у своїй професійній діяльності на підставі розвитку необхідних особистих якостей, високої мотивації інтелекту.

Загальна професійна компетентність майбутнього спеціаліста в значній мірі залежить від якості математичної підготовки, що є основою математичної компетентності.

Результати досліджень в реалізації компетентного підходу показують значне підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу.

Проблема професійної підготовки висококваліфікованого фахівця, що володіє сучасними професійними компетенціями — актуальна проблема сучасної професійної освіти.

Загальна професійна компетентність майбутнього спеціаліста в значній мірі залежить від якості математичної підготовки, що є основою математичної компетентності.

Посилення математичної підготовки майбутніх спеціалістів обумовлює успішність і ефективність їх діяльності не лише у виробничій сфері, але і в науковій діяльності. Знання математичних методів та математичний склад мислення стають необхідними для фахівців у науковій і практичній діяльності. Вивчення курсу вищої математики формує у студентів як теоретичну базу для засвоєння загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін, так і практичні навички, що дозволяють майбутньому фахівцю знаходити раціональні вирішення проблемних завдань прикладного напрямку [4].

Загальна мета змісту всіх математичних курсів повинна полягати в придбанні випускниками коледжів певної математичної підготовки, в умінні використовувати вивчені математичні методи, в розвитку математичної інтуїції, у вихованні математичної культури. Фахівці повинні знати основи математичного апарату, необхідного для вирішення теоретичних і практичних завдань, мати досить високий рівень розвитку логічного мислення, уміти перекладати практичне завдання з професійної мови на математичну мову. Математична освіта буде найбільш ефективно сприяти формуванню у майбутніх спеціалістів певної системи професійно значимих якостей за умови, якщо її напрями і зміст будуть адекватними майбутній виробничій діяльності, а сама вона утворюватиме єдину систему разом із загальнотехнічними і спеціальними дисциплінами [1].

Математична компетентність представляється як інтегральна властивість особи, що виражається в наявності глибоких і міцних знань з математики, в умінні застосовувати наявні знання в новій ситуації, в здатності досягати значимих результатів і якості в діяльності. Інакше кажучи, математична компетентність передбачає наявність високого рівня знань і досвіду самостійної діяльності на основі цих знань [2].

Математична компетенція студентів технічних коледжів — це їх спроможність застосовувати систему засвоєних математичних знань, умінь і навичок у дослідженні математичних моделей професійних завдань, що містить у собі вміння логічно мислити, оцінювати, відбирати і використовувати інформацію та самостійно приймати рішення [3]. Таким чином, математичну підготовку в технічному коледжі слід направляти в русло формування математичної компетенції студентів.

Процес математичної підготовки студентів коледжів зводиться до наступних завдань:

- формування у студентів глибоких фундаментальних знань;
- навчання прийомам застосування математичних знань в майбутній професійній діяльності;
- формування умінь і навичок, які дозволяють складати і досліджувати математичні моделі;
- формування в свідомості студентів практичних компетенцій.

Математична компетентність містить в собі наступні складові:

1. Загальнонаукова математична компетенція (ЗМК).
2. Прикладна математична компетенція (ПМК).

В результаті аналізу загальнокультурних компетенцій випускник повинен мати наступні загальнонаукові математичні компетенції (ЗМК):

ЗМК-1 — володіння математичною культурою мислення, здатність до узагальнення, аналізу, сприйняття інформації, постановки мети і вибору шляхів її досягнення;

ЗМК-2 — вміння логічно вірно, аргументовано і зрозуміло будувати математичну усну і письмову мову;

ЗМК-3 — готовність до кооперації з колегами та роботи в колективі;

ЗМК-4 — здатність самостійно здобувати і використовувати в практичній діяльності математичні знання і вміння, прагнення до саморозвитку.

В результаті аналізу професійних компетенцій випускник повинен мати наступні прикладні математичні компетенції (ПМК) :

ПМК-1 — здатність використовувати основні закони математичних дисциплін в професійній діяльності, інтегрувати знання з різних розділів курсу математики;

ПМК-2 — здатність застосовувати аналітичні, обчислювальні методи для вирішення прикладних завдань в області техніки.

ПМК-3 — здатність приймати науково-обґрунтовані рішення на основі математики, здійснювати постановку і виконувати експерименти по перевірці їх коректності і ефективності;

ПМК-4 — знання основних положень, законів і методів математики; здатність виявити природничонаукову сутність проблеми, що виникає в ході професійної діяльності, готовність застосування для її вирішення відповідного математичного апарату;

ПМК-5 - здатність визначати, розробляти і застосовувати математичну модель, що відповідає конкретному процесу в ході професійної діяльності.

Математичні компетенції студентів коледжів формуються в ході вивчення наступних розділів математики:

- Лінійна алгебра і аналітична геометрія;
- Диференціальне та інтегральне числення;
- Теорія ймовірності і математична статистика.

Зміст цих предметних розділів математики структурований таким чином, щоб його реалізація в процесі навчання студентів сприяла формуванню позначених математичних компетенцій.

Наприклад, розділ «Лінійна алгебра і аналітична геометрія», що вивчається студентами на перших курсах, дозволяє формувати наступні загальнонаукові і прикладні математичні компетенції:

демонструє знання основ математики (формулює визначення основних понять, відтворює основні математичні факти, закони, принципи, розпізнає математичні об'єкти, розуміє зв'язки між різними математичними поняттями і має уявлення про різні математичні структури) (ЗМК-1);

володіє математичною мовою, коректно використовує основні математичні поняття, факти, символіку, демонструє докази теорем і пояснює їх хід, володіє термінологією предметної області знання (ЗМК-2);

застосовує математичні знання для вирішення завдань (застосовує теоретичні факти при вирішенні типових завдань, володіє основними методами рішення завдань, розуміє зв'язок між фізико-математичними дисциплінами та зв'язок математики з іншими науками) (ПМК-1).

Висновок. Таким чином наведені вище міркування дозволяють визначити математичну компетентність студентів — майбутніх спеціалістів як:

готовність застосовувати математичні знання при рішенні актуальних професійних завдань;

досвід застосування математичних знань в професійній діяльності;

упевненість у своїх можливостях успішно використати математичні методи при рішенні наукових завдань в майбутній професійній діяльності;
бажання і готовність пізнавати все нове, що виходить за рамки звичної діяльності.

Література

1. Болюбаш Н.М. Теоретичні засади формування професійної компетенції майбутніх економістів / Н.М. Болюбаш // Наукові праці: Науково-методичний журнал. — Вип. 99. Т. 112. Педагогіка. — Миколаїв: Видавництво ЧДУ ім. П. Могили, 2009. — С. 88—95.
2. Севастьянова С.А. Формирование профессиональных математических компетенций у студентов экономических вузов: дис. кандидата педагогических наук. — Самара, 2006. — С. 50—62.
3. Фролов М.Ю., Матохин Д.А. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов // Высшее образование сегодня. — 2004. — №8. — С. 34—41.
4. Атаханов Р.А. Математическое мышление и методика определения уровня его развития / Под редакцией Давыдова В.В. — М.: Рига, 2000. — С. 128—136.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

І.М. Вінчук,

доцент Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

А.О. Вінчук,

аспірант Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

О.М. Коваленко,

доцент Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

Н.М. Воробйова,

доцент Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ СТАНДАРТІВ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність теми зумовлено проблемами досліджування сутності, напрямів та основних засобів впливання соціально-культурних стандартів як на суспільство в цілому, так і на конкретну особистість з огляду на культурологічні процеси інформаційно-культурних комунікацій, що здійснюються під впливом процесів глобалізації.

Постановка проблеми. На сучасному етапі українського державотворення постали нові завдання, пов'язані з інтенсивним впровадженням у вербальні системи соціокультурної комунікації новітніх інформаційних технологій. Розвиток бізнесу компанії неможливий без розвитку партнерської мережі, цей елемент є основою стратегії розвитку бізнесу компанії. Велику роль тут відіграє розвиток мережі Internet, збільшення кількості абонентів місцевих телекомунікаційних операторів, користувачів новими послугами та продуктами [2].

Сучасний стан устандартованості науково-технічної термінології потребує переходити на нову технологію створювання, експертування та обробляння стандартів різного типу (на терміни та визначення понять, продукцію, послуги, технічні умови тощо), а також опрацювання текстів законів та нормативних документів різних рівнів та ділянок знань [3].

Аналіз останніх досліджень. Аналіз проблем функціонування соціально-культурних стандартів в умовах формування інформаційно-комунікативної сфери сучасного суспільства не є новим. Соціально-культурні стандарти віддзеркалюють рівень задоволеності сукупності соціальних та культурних, духовних потреб населення, тому за рівнями можуть бути здиференційованими на мінімальні, середні, раціональні. У цьому плані значну увагу проблемам розвитку організації соціаль-

но-культурної сфери, що має конкретно-історичний характер, приділяють відомі діячі сучасної української науки, а саме: С. Аппатов, Л. Аза, Д. Антонович, Б. Брехт, А. Величко, А. Драк, М. Долішній, В. Єременко, М. Казнов, М. Каган, В. Козак, О. Красій, В. Куценко, В. Мандибура, В. Новіков, Л. Оганян, С. Писаренко, В. Рутгайзер, У. Садова, С. Садовенко, Л. Семів, В. Хохлов, Л. Шевчук, А. Ягодка та інші.

Особливості розвитку мистецьких технологій у новому соціокультурному просторі кваліфіковано досліджені такими вченими, як Ю. Афанасьєва, Н.Белявіна, М. Блінова, Л. Бочкарьов, І. Вільченко, Л. Виготський, К. Гайдукевич, Т. Дорошенко, Є. Дукова, Ю. Іванов, О. Костюк, М. Марков, М. Мельник, В.Розін, О. Ростовський, К. Станіславська та інші [1].

Стандартизація в умовах формування інформаційно-комунікативної сфери сучасного суспільства постає як важливий філософсько-освітній та соціально-культурний феномен у відповідь на замовлення суспільства щодо впорядкування багатоманіття способів, форм, технологій і методів життєдіяльності, зокрема культурно-освітнього світогляду особистості. Висока освіченість, вміння вчитися упродовж усього життя стають необхідною умовою прогресивного розвитку як окремих індивідів, так і суспільств. Соціально-культурна стандартизація, зокрема тільки вищої освіти забезпечить рівний доступ кожного індивіда до гідних умов життя, реалізуючи прагнення людства до високих принципів гуманності.

Теоретико-методологічні засади розвитку соціально-культурної сфери розробляли представники різних міжнародних наукових шкіл. Дослідження наукової літератури показує, що найдетальніше стандарти та соціально-культурну стандартизацію науковці розробляють крізь призму педагогічної науки такі українські науковці як С. Гончаренко, Ю. Жидецький, С. Сисоєв, Н. Ничкало, Т. Фініков, А. Лігоцький, Н. Пастернак, Х. Лах, О. Радковська. Філософське та культурологічне досліджування окремих аспектів цього феномену знаходимо і в роботах вітчизняних науковців В. Андрущенко, В. Вікторова, В. Жадька, В. Кременя, К. Корсака, М. Михальченка, В. Шульгіної; російських науковців В. Зінченка, Н. Нікандрова, В. Безпалько, Н. Селезньова, Я. Нейматова, В. Соколова та інші. Поширеним є розгляд проблеми стандартів як складової частини освітньої політики у роботах українських дослідників В. Лугового, О. Ляшенко, В. Гальперіної, Т. Яценко та інші. Формують теоретичну основу становлення глобального інформаційного суспільства, допомагають осмислити проблеми розвитку особистості та динаміку соціокультурних змін в сучасному інформаційно-комунікативному просторі роботи Д. Белла, З. Баумана, З. Бжезінського, Ж. Бодрійяра, Ю. Габермаса, Е. Пденса, П. Дракера, Д. Рісмента, Г. Кана, Р. Катца, М. Кастельса, Й. Масуди, М. Пората та ін. Аналіз теорій інформаційного суспільства показує, що інтегрувальні процеси у культурі зумовлені не тільки впровадженням комунікаційних технологій, але й розвитком об'єктивних історичних передумов формування світового співтовариства. Цей аспект розроблено в наукових концепціях М. Маклюєна, Е. Тоффлера, Р. Дарендорфа та ін. Відрадно, що в значній мірі наукове обґрунтування творення соціально-культурних стандартів пов'язана з іменами й українських науковців, таких як С. Подолинський, І. Вернадський, М. Туган-Барановський.

Велику увагу проблемам розвитку організації соціально-культурної сфери приділяють науковці сучасної української науки: А. Величко, М. Долішній, В. Єременко, М. Казнов, В. Козак, О. Красій, В. Куценко, В. Мандибур, В. Новіков, Л. Оганян, С. Писаренко, В. Рутгайзер, У. Садова, Л. Семів, Ж.-Т. Тощенко, В. Хохлов, Л. Шевчук, А. Ягодка та інші. Дослідження регулювання телекомунікаційних послуг на ринку України відображені в роботах учених: В. Андріанова, В. Афанасьєв, А. Бойко, В. Бірюков, П. Голишко, В. Дубчак, В. Казимир, В. Коломієць, Б. Малиновський, О. Матвієнко, В. Литвинов, І. Петраш, В. Поздняков, Є. Риндич, А. Соколова, В. Орлова, А. Орехов, А. Щуровська та інші. Проблемам визначення стану та перспектив розвитку сфери телекомунікаційних технологій як фактора виробництва, відображено в роботах вчених: А. Богачевського, В. Василенка, Л. Варакіна, С. Воробієнко, В. Гранатуров, О. Габовда, А. Джипа, М. Дем'янчук, І. Кораблінова, О. Князева, І. Литовченко, І. Седікова, Т. Садовнікова та інші. Дослідження конкурентоспроможності на ринку телекомунікаційних послуг присвячені праці таких вчених, як І. Булах, А. Дзюбинський, Л. Захарченко, І. Кораблінова та інші. Теоретичне осмислення різних аспектів комунікації в інформаційній сфері представлено роботами вітчизняних науковців: В. Щербини, О. Личковської, Н. Коритнікової та ін. Вирішенню задач розвитку інформаційної культури особистості присвячені роботи Л. Василенко, М. Тимошика, Н.В. Макарової, І. Рибакіної, В. Шпака та ін. Теоретичні підходи до досліджування інформаційно-комунікативної складової державного керування містяться в дослідженнях П. Візира, В. Козловського, В. Кулінченко, Ю. Матвеєнко. Зокрема, у наукових роботах цих науковців підкреслено, що в періоди соціокультурних трансформацій особливої уваги набуває формування інформаційно-комунікативної компетентності індивіда, розвиток системи безперервної культурологічної освіти засобами масової комунікації. Отже, інформаційна культура нині стала предметом дискусій та міждисциплінарного досліджування й українських науковців. Так, теоретичні аспекти медіа освіти у сучасному суспільстві з позицій культурологічного аналізу представлено в роботах Н. Кирилової, К. Коліна та інші. Акцентування проблематики функціонування соціально-культурних стандартів в умовах формування інформаційно-комунікативної сфери сучасного суспільства відбувається і в контексті стрімкого науково-технічного розвитку усіх сфер життєдіяльності суспільства, особливо у напрямку інформатизації і маніпуляції людською свідомістю. Разом із тенденціями соціально-економічної, інформаційної і культурної уніфікації сучасного світу з новою силою виявилися нові елементи і тенденції в соціальних структурах українського суспільства.

Сьогодні найбільш сучасна форма знань у суспільному виробництві — це нові інформаційні технології. Під інформаційними технологіями розуміємо сукупність методів і технічних засобів збирання, організування, зберігання, оброблювання, передавання і подавання інформації, що збагачують знання людей і розвивають їх можливості щодо керування технічними і соціальними процесами. Для того, щоб бути сумісною з новими реаліями, вербальна система соціокультурних комунікацій має носити інноваційний характер, йти попереду тих вимог, які суспіль-

ство ставить нині й поставить перед особистістю через кілька років. Досліджування основних аспектів інформаційної культури особистості, як найголовнішого показника рівня інформаційної взаємодії в інформаційному суспільстві з урахуванням усіх характерологічних ознак і особливостей, зокрема її культурно-інформаційних потреб, інформаційно-правової культури, культури інформаційних відносин та інноваційний розвиток інформаційної культури вербальної системи соціокультурних комунікацій є актуальне відносно потреб інформаційного суспільства, де інтелект, знання, науковий, освітній та культурний рівень індивіда постають як стратегічний ресурс суспільно-історичного прогресу. Впровадження інновацій у функціонування соціокультурних стандартів в умовах інформаційно-комунікативної сфери сучасного суспільства, а саме, вербальної системи соціокультурних комунікацій і є сьогодні одним із першочергових завдань українського державотворення. Водночас, оскільки в інформаційному суспільстві все залежить від знань, від інформаційної наповненості соціуму, то й пріоритетним за таких умов виявляється його забезпеченість на рівні кожної особистості відповідним рівнем і кількістю інформації, що, у свою чергу, і формує інформаційні потреби особи. Такий діалектичний зв'язок між рівнем інформатизації і рівнем інформаційних потреб особи не є випадковим, оскільки його визначає сама природа інформаційного суспільства, існування якого і зумовлене прагненням людства до оволодіння новими знаннями, до покращення умов своєї життєдіяльності, що можливо лише за високого рівня науково-технічного прогресу, який на сьогодні перетворився у справжню комп'ютерну революцію. Подібно до інших масових явищ — масової культури, масової комунікації, масової інформації — масова свідомість виявляється тісно пов'язаною з рівнем розвитку виробничих сил, досягнутим людством, з новітнім етапом розгортання науково-технічної революції.

Відомо, що інформаційно-культурні потоки пронизують усі види діяльності людини: соціальну, науково-пізнавальну і практичну. З огляду на сприймання і продукування інформації сюди також потрібно віднести інформаційно-пошукову як різновид мовно-мисленнєвої діяльності.

Обмін інформацією між особистостями, групами індивідів формує так зване «інформаційне поле», в якому триває життєдіяльність людини в інформаційному суспільстві, і без якого вона не може існувати. Розкриваючи поняття «інформаційне поле», можна визначити і обсяг інформації, що була накопичена, і її просторово-часовий розподіл. Іншими словами, макросередовище в інформаційному суспільстві — це інформаційний простір, а мікросередовище — інформаційне поле кожного споживача інформації.

Відтак, досліджуючи інформаційне поле особистості, виокремлюємо такі рівні інформації: інформація, яка є складовою частиною суспільної свідомості; інформація, якій притаманна унікальність, неповторність, належність конкретному індивіду. Інформаційні інтереси, у свою чергу, формують інформаційно-культурні потреби особистості через ціннісні орієнтації. Тому в умовах інформатизації українського суспільства важливо не забувати про зміст інформаційно-культурних потреб конкретного індивіда з метою гуманізації активного впливу на

особистість і формування її культурно-інформаційних потреб, зокрема через засоби масової інформації. Таке знання основних параметрів інформаційно-культурних потреб уможливило перехід від спонтанного до цілеспрямованого їх формування.

Останніми роками набуває актуальності новий засіб масової комунікації Інтернет, який нині набуває статусу специфічного соціального інституту. Стрімкий розвиток сучасних телекомунікаційних технологій суттєво впливає на соціально-економічний розвиток України. Впровадження інформаційних технологій створює підґрунтя для розвитку нової культури праці і одночасно призводить до стратегічної переорієнтації підприємства. З розвитком нових комп'ютерних та телекомунікаційних технологій багаторівневий маркетинг збагатився сучасними бізнес-інструментами. Україна належить до найбільш перспективних країн у плані розвитку IP-телефонії, маючи значний потенціал у збільшенні кількості користувачів Internet. Проблема врегулювання відносин між операторами, провайдерами та споживачами, що стосується тарифного регулювання та порядку взаєморозрахунків залишається відкритою. Перспективами подальших досліджень цьому напрямку є розробка науково-прикладних засад формування просторово-часових моделей інноваційного розвитку телекомунікаційних послуг на ринку України. В IP-телефонії, що передбачає оцифрування голосу абонента і надсилання отриманих даних окремими пакетами мережею Інтернет, враховуються положення стандарту ISO 9000 щодо якості встановлення з'єднання та власне якості самого з'єднання. Надання послуги IP-телефонії передбачає застосування технології VoIP — передавання мови понад IP. Це стандартизований протокол, найперспективніший на сьогоднішній день для проектування та побудови архітектури телекомунікаційних мереж. Найбільш відомою публічною мережею, побудованою на основі IP, є Internet. Глобальна мережа Internet поступово стає все більш придатною для передавання мови, а отже, і для надання послуг передачі мови, тих самих, які користувачі звикли вважати телефонним зв'язком, на комерційній основі. Ідея IP-телефонії з'явилася більше десяти років тому, але тільки на початку третього тисячоліття почала набувати великої популярності. Перш за все це пов'язано з більш доступною вартістю послуг передачі мови через Internet, що витікає з самої технології роботи телекомунікаційних мереж з комутацією пакетів (у «традиційній» телефонії використовують комутацію каналів). Друга суттєва причина — поступова оптимізація алгоритмів, розробка нових технологій та протоколів передачі мови через Internet, що призвело до суттєвого покращення якості зв'язку. Новий підхід до побудови мереж IP-телефонії, запропонованої робочою групою MUSIC комітету IETF у документі RFC 2543, заснований на використанні протоколу SIP — Session Initiation Protocol. Підхід SIP до побудови мереж IP-телефонії набагато простіше в реалізації, ніж H.323, але менше підходить для організації взаємодії з телефонними мережами [4].

Доходи від абонентів починають поступово перетікати від операторів традиційного телефонного зв'язку до міжнародних операторів VoIP та провайдерів Internet, а також до постачальників та дистриб'юторів абонентського і мережевого устаткування, яке необхідно придбати для користування та організації послуг

VoIP [2]. Сучасний ринок у цій галузі характеризується появою великої кількості компаній малого та середнього бізнесу, що в перспективі призведе до високої якості послуг та до зниження тарифів. Нові компанії вже починають використовувати найсучасніші бізнес-технології для швидкого виходу на ринок та закріплення на ньому. Одним з таких операторів є австралійська компанія Cell Wireless [4], яка вже сьогодні пропонує ринку найсучасніші послуги за надзвичайно привабливими тарифами. Компанія Cell Wireless є глобальним оператором послуг телефонного зв'язку за технологією VoIP. Захист інформації в IP-телефонії базується на використанні спеціальних протоколів захисту інформації (TLS — Transport Layer Security, VPN — Virtual Private Network) або додаткових протоколів в межах існуючих протоколів IP — телефонії (SIP — Session Initiation Protocol, специфікація H.323, Skype). Співпрацюючи з однією компанією — системним інтегратором, збільшується імовірність отримати нових користувачів послугами Cell Wireless, причому із значними потребами, оскільки клієнтами є компанії. Звичайно, для співпраці на цьому рівні потрібні специфічні знання та навички, але результат при цьому звичайно перевищує заплановані показники.

Стрімкі темпи розвитку сучасних засобів телекомунікацій, продуктів та послуг зумовлюють появу нових рішень, проектів та нових компаній. Поява технологій VoIP та Wi-Fi дає новий поштовх телефонному зв'язку, який стає ще доступнішим для корпоративних та приватних ринків. Україна є швидко зростаючим та перспективним ринком телекомунікаційних послуг, на якому з'являються нові гравці, одним з яких є компанія Cell Wireless. Проведений аналіз послуг цієї компанії та маркетингових методів, у основі яких лежить багаторівневий маркетинг, дозволяє впевнено дивитися у майбутнє та планувати подальший розвиток бізнесу. Цивілізаційне майбутнє України залежить від її здатності розробляти та здійснювати державну стратегію щодо формування інформаційного суспільства.

Література

1. Босик З. Традиційна культура XXI ст. у контексті життєздатності нематеріальної культурної спадщини України (на прикладі фольклору) // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. — К.: Міленіум, 2015. — №1. — 234 с.
2. Багиев Г. Л. Маркетинг. — М.: Экономика, 2001. — 341 с. RAN, WLAN, WiMAX, Wireless Mesh Equipment Sales all Up in 3Q06. Cellular News. 4 Dec 2006. <http://www.cellular-news.com/story/20742.php>
3. Примак Т. О. Маркетинг: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2004. — 228 с. VoIP / IP Telephony Statistics. ICMI / Call Center Magazine Network, 10/15/2002. <http://www.callcentermagazine.com>.
4. Cell Wireless Online Telephony Store. — Telephony Products. <http://phones.cellwireless.com>.

А.В. Махлай,

здобувач освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВ МЕРЕЖЕВОЇ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

Анотація. У статті дається порівняльний аналіз архітектур корпоративних інформаційних систем (КІС) сектора мережевої роздрібної торгівлі, виявляються перспективні напрямки впровадження КІС та сформульовано два типових підходи до побудови архітектури інформаційних систем.

Ключові слова: інформаційна система, роздрібна торгівля, аналіз, інтеграція, моделювання, системи управління.

Постановка проблеми. Вибір програмного забезпечення для автоматизації бізнес-процесів великого підприємства з чималою кількістю функціональних відділів і стрімкими потоками інформації — відома проблема. Багато підприємств для автоматизації діяльності окремих підрозділів впроваджують спеціалізовані програмні продукти. Так виникає комплекс різних інформаційних систем (ІС). Наявні на підприємстві інформаційні системи і їх взаємодія утворюють архітектуру ІС. Найбільш показовими для розгляду тенденцій розвитку архітектури ІС є галузі, в яких циркулюють великі потоки оброблюваної інформації. Зростаюча роль моделювання обумовлюється адекватністю його використання в ситуаціях, коли необхідно знайти оптимальне рішення для успішного функціонування комплексної системи зі складними взаємозв'язками в умовах невизначеності. Економіко-математичні моделі часто інтегруються в системи підтримки прийняття управлінських рішень, значний попит на які спостерігається зараз з боку як державних, так і бізнес-організацій. Моделювання дозволяє здійснити ефективний аналіз ситуації і прийняти адекватне рішення, зокрема, воно слугує обґрунтуванню шляхів розвитку підприємств [1, 2], вирішенню економічних задач передбачення поведінки підприємства задля забезпечення сталого розвитку тощо [3].

Аспектам розвитку інформаційних систем присвячені теоретичні та практичні дослідження багатьох фахівців у цій сфері. Провідні зарубіжні науковці Г. Армстронг, Ф. Котлер, П. Друкер та інші досліджували питання стратегічного управління з використанням ІС, формування конкурентних маркетингово-інформаційних стратегій, окремих її елементів тощо. Розробкою теоретичних, методичних і практичних основ в Україні займаються вітчизняні автори: О. В. Кендюхов, Н. В. Бутенко, Н. В. Кудлаєнко та інші [4].

Метою роботи є порівняльний аналіз використання КІС і виявлення перспективних напрямків їх розвитку на прикладі сектора мережевої роздрібної торгівлі. Для досягнення поставленої мети було використано такі загальнонаукові методи:

- теоретичного обґрунтування і логічного узагальнення;

- порівняльного і системного аналізу;
- системного підходу — для визначення характерних ознак інформаційних систем підприємств.

Виклад основного матеріалу. Інформаційні системи для торгівлі поділяються на системи для оптової торгівлі, оптово-роздрібних компаній і дрібного опту. Розглянемо принципи побудови архітектури ІС на прикладі сектора мережевої роздрібно торгівлі.

Головним завданням мережевої торгівлі є забезпечення постійної наявності і регулярного поповнення роздрібного товарного асортименту. Флагмани ринку вкладають істотні кошти в розвиток інформаційних систем і технологій, які керують рухом товарів і грошових коштів по всьому технологічному ланцюжку: від оптового складу до кошика кінцевого покупця, що вимагає використання різних програмних продуктів. Конкуренція з боку зарубіжних ритейлерів на українському ринку роздрібних мереж на сьогоднішній день досить висока. Зарубіжні фірми мають високий рівень інформатизації, що дає їм можливість підвищувати ефективність поточних бізнес-процесів. Українські ритейлери, враховуючи досвід зарубіжних компаній, активно впроваджують різні ІС, що дозволяють справлятися з інформаційними потоками. Більш того, саме інформаційні технології стають базою для розвитку компанії.

Розглянемо особливості бізнесу в сфері мережевої роздрібно торгівлі, що визначають вимоги до інформаційних систем цієї галузі. Мережеві роздрібні компанії можуть мати різну організаційну структуру, але, як правило, у них є такі загальні характеристики:

1. Організаційні структури мережевих компаній припускають наявність великої кількості відділів, відповідальних за виконання різних функцій, наприклад, просування продажів, товарний менеджмент, розподіл, операції магазину, нерухомість, інформаційні системи, робота з персоналом.

2. Основні бізнес-процеси, обладнання, групи товарів, як правило, визначаються в центральному офісі. Таким чином, головна відповідальність за роботу і повноваження відділів зосереджені в центральному офісі компанії.

3. Кожній ритейловій мережі властивий високий ступінь стандартизації всіх бізнес-процесів, використовуваного обладнання, магазину, планування приміщень, проекту будівлі, кредитної політики і обслуговування покупців. Високий ступінь стандартизації бізнес-процесів дозволяє мобільно розгортати нові магазини, економити на витратах (від простоїв через необхідність опису нових бізнес-процесів, їх узгодження і затвердження, адаптації інформаційних систем під нові бізнес-процеси), а також швидко навчати новий персонал.

4. Високі вимоги мережевих роздрібних компаній до оперативного отримання інформації за ключовими показниками діяльності, що дозволяють збільшувати швидкість реакції на дії конкурентів і своєчасно реагувати на потреби споживача, забезпечують їх конкурентоспроможність.

5. У багатьох мережах при цьому допускається певний рівень децентралізації, який дає можливість філіям пристосуватися до місцевих умов. Так, великі мережі в основному продають одні й ті ж стандартні групи товарів, але дирек-

тора магазинів часто змінюють частину асортименту, щоб врахувати смаки локальних споживачів і краще взаємодіяти з місцевими виробниками.

6. Організаційна структура мережевої роздрібної компанії відрізняється високим ступенем розподілу повноважень відповідальних за різні напрямки діяльності компанії, що має бути враховано в архітектурі ІС [5, с. 683].

Інформаційні системи мережевої роздрібної торгівлі, крім функцій роздрібних продажів, повинні підтримувати і всі функції оптової торгівлі. Тому в таких системах, як правило, є:

- модулі, що забезпечують роботу з ланцюгами поставок, автоматизацію зовнішньої і внутрішньої логістики, автоматизацію складського обліку і управління рухом товарів і запасами;

- модулі, що забезпечують функції з управління виконанням замовлень, ведення бази клієнтів, відстеження історії взаємин з клієнтами, управління ціноутворенням, асортиментом, по прогнозуванню попиту і планування продажів; функціонал по веденню номенклатурних довідників товарів;

- специфічний для роздрібної торгівлі функціонал по підтримці роботи з торговим обладнанням, мерчандайзинг, оптимізація використання торгових площ, облік швидкопсувних продуктів, а також підтримка системи клубних і дисконтних карт, «мобільної торгівлі» [6, с. 85].

Аналіз систем, що використовуються в торгівлі, дозволив сформувати перелік типових ІС на підприємствах ритейла:

- ERP-системи — з інформаційні системи для ідентифікації і планування всіх ресурсів підприємства, які необхідні для здійснення продажів, закупівель і обліку в процесі виконання клієнтських замовлень.

- Касові системи дозволяють інтегрувати в єдине інформаційне середовище операції, з яких складається щоденна робота магазину — маркування товару, розрахунок з покупцем, реалізація дисконтної політики, надання необхідних звітів і т. д. Весь арсенал обладнання (POS-термінали, техніка для штрих-кодуювання, ваги, інформаційні кіоски, електронні цінники і т. д.) налаштовується і контролюється централізовано.

- В-системи дають можливість проводити бізнес-аналітику, створюючи потрібні звіти з великою швидкістю, незважаючи на величезні обсяги інформації. Також частиною системи можуть бути технології Data Mining.

- CRM-системи по роботі з інформацією, що дозволяють автоматизувати, оптимізувати і підвищувати ефективність бізнес-процесів, спрямованих на взаємодію з клієнтами (продажі, маркетинг, обслуговування) за рахунок обліку їх персональних переваг.

- WMS-системи управління, що забезпечують автоматизацію управління складськими процесами. Керують роботою складської техніки і персоналу, контролюють переміщення вантажів і вантажної техніки по території складу, оперативно планують завдання персоналу з урахуванням поточної обстановки.

- HR-системи автоматизації кадрового обліку, розрахунку зарплати, управління персоналом, підбору персоналу, навчання і багато чого іншого.

- Корпоративний портал - інтегрований web-додаток класу B2E (business-to-employee), що забезпечує користувачам (співробітникам, клієнтам, партнерам) єдину точку доступу до призначених для них розподілених інформаційних ресурсів підприємства (співробітникам, документам, додатків), необхідним для прийняття і реалізації ефективних управлінських рішень.

- Системи ED — передача організованих в структури даних за допомогою узгоджених стандартних повідомлень від одного комп'ютера до іншого через комп'ютерні мережі. Іншими словами, це віртуалізація документообігу.

- Space & Floor planning — рішення для планування торгового простору магазину.

- Price optimization — системи, що оптимізують процес ціноутворення.

- Forecast & Replenishment - системи, що визначають оптимальну величину замовлень на базі прогнозованого попиту покупців [7].

При аналізі отриманих даних можна виявити два підходи до побудови архітектури ІС на українських підприємствах роздрібної торгівлі:

1. В якості основної системи використовується універсальна ERP-система (наприклад, SAP), інтегрована з набором додаткових спеціалізованих модулів, що дозволяють відповідати вимогам торгових організацій.

2. Основною є система класу Retail 12, яку інтегрують з фінансовою системою і безліччю супутніх систем.

За даними Центру вибору технологій і постачальників TAdviser, лідером на ринку ERP-систем в українській торгівлі за встановленими продуктами є Microsoft Business Solutions. На її рішення доводиться 44,3% всіх проектів впровадження ERP-систем в торгівлі (Microsoft Dynamics NAV — 25,9%, Microsoft Dynamics AX — 18,4%). Далі слідує російська компанія «1С», чії продукти на базі платформи «1С: Підприємство 8.0» займають понад третину даного сегменту — 33,2%. На третьому місці знаходиться компанія SAP з 6,7% ринку (mySAP ERP — 4%, SAP Business One — 2,7%) [8].

Перспективною тенденцією для неосновних модулів вважається впровадження SaaS-рішень (Soft as a service). Дане рішення — система «за запитом», доступна з будь-якої точки світу, яка не потребує установки на сервері, технічних адміністраторів і тривалого застосування. Впровадження такого рішення буде коштувати набагато дешевше, а також сам процес впровадження пройде значно швидше, ніж якби це була звичайна інформаційна система. SaaS — вигідна альтернатива придбання програмного забезпечення, що дозволяє отримувати його як послугу, а не купувати дорогі ліцензійні програми. Основні характеристики SaaS-рішення:

- система розгортається в дата-центрі у вигляді єдиного програмного ядра, з яким працюють всі замовники;

- доступ замовників до програмного забезпечення надається віддалено по мережевих каналах і, як правило, через web-інтерфейс;

- технічне обслуговування виконується централізовано на стороні провайдера SaaS;
- доступ до системи надається на умовах оренди і передбачає періодичні платежі [9].

Аналізуючи архітектури компаній мережевої торгівлі, можна виділити два основних типи:

1. з набором спеціалізованих систем на єдиній платформі;
2. з центральною ERP-системою (найчастіше - SAP), шиною і набором інших систем.

Основними перевагами архітектури з безліччю систем і шиною є можливість:

- вибору для кожного набору завдань кращих програмних продуктів;
- застосування програмних продуктів власної розробки;
- вибору більш дешевих систем.

До недоліків даної архітектури можна віднести:

- часті збої, зміна логіки взаємодії через велике розмаїття використовуваних систем та їх інтеграцію;
- підтримка функціонуючих систем з огляду на їх специфічність і дорогу вартість;
- необхідність придбання декількох ліцензій.

Перевагами архітектур з центральною системою є:

- інтегрованість основних модулів;
- висока надійність центральної системи;
- висока масштабованість;
- наявність однієї ліцензії на безліч функцій;
- єдина платформа і програмне середовище, що дозволяють здійснювати підтримку і розвиток простіше, ніж в попередньому випадку.

Недоліки даної архітектури:

- дорогі ліцензії на центральну систему;
- центральна система, як правило, працює на дорогих платформах [10].

Висновки. Таким чином, український ринок КІС, розглянутий на прикладі мережевої роздрібної торгівлі, слідує за основним світовим тенденціям, проте багато в чому розвивається власним шляхом. На внутрішньому ринку присутні як вітчизняні, так і закордонні постачальники програмного забезпечення, а також компанії, що займаються його впровадженням. Конкуренція між вітчизняними та зарубіжними постачальниками корпоративних інформаційних систем, бізнес-інтеграторами є одним з факторів, що відрізняють ситуацію на українському ринку від ситуації на світовому ринку.

Література

1. The Modeling of Production Indicators for Machine-Building Enterprise / М. Bondar, K. Kopniak, L. Lishchynska, I. Nikolina // Competitive ability of business organizations: estimation methods and enhancement strategies : Collective monograph. — Thorpe-Bowker®, Melbourne, Australia, 2017. — pp. 13–26.
2. Ніколіна І.І. Обґрунтування шляхів розвитку підприємства з використанням виробничих функцій / І.І. Ніколіна, М. В. Бондар // Актуальні проблеми економіки: науковий економічний журнал. — К.: ВНЗ «Національна академія управління». — 2016. — №4 (178). — С. 416–426.
3. Ніколіна І.І. Моделювання життєвого циклу ринкової поведінки підприємства задля забезпечення сталого розвитку / І.І. Ніколіна // Вісник Хмельницького національного університету. Серія економічні науки. — Хмельницький: Хмельницький національний університет, 2017. — № 5. — Том 1. — С. 41–46.
4. Стратегія маркетингової діяльності підприємств [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/838.pdf>.
5. Берман Б. Роздрібна торгівля: стратегічний підхід: підруч. / Б. Берман. — К.: Освіта, 2015. — 1184 с.
6. Титоренко Г. А. Інформаційні технології в маркетингу: підруч. / Г. А. Титоренко. — К.: СТІКС, 2016. — 335 с.
7. Віртуалізація документообігу [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://erpnews.ru/doc2049.html>.
8. Введення в ERP [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.erp-online.ru/erp/introduction/>.
9. Модель SaaS системи [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://trv.uuu.in.ua/articles/model-saas-sistemi-rishennja-tehnologii.html>
10. Інформаційні системи та технологія ERP [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://easy-code.com.ua/2012/08/terminologiya-erp-informacijni-sistemi-bazi-danix-statti/>

М.С. Шевчук,

студент технічного факультету Університету митної справи та фінансів

науковий керівник: **О.П. Буланій,**

кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри ІСТ
Університету митної справи та фінансів

МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ У КОНТРОЛІ ЯКОСТІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Контроль якості програмного забезпечення - це частина менеджменту якості, спрямована на створення впевненості, що вимоги до якості будуть виконані.

Тестування програмного забезпечення — процес аналізу програмного засобу та супутньої документації з метою виявлення дефектів і підвищення якості продукту, перевірка відповідності отриманого результату очікуваному.

Хоча процес тестування і є творчим процесом, проте для наочності ефективності контролю якості та отримання чітких даних можна використовувати математичні моделі, які можна застосувати на різних етапах роботи команди. На даний час використання математики є популярним серед тестувальників, проте інформації щодо застосування моделей у процесах тестування надзвичайно мало.

Працюючи з реальним проектом, усвідомлюєш, що деякі процеси тестування можна покращити, спростити виконання, або умови роботи.

Роздумуючи над математичною моделлю та можливістю впровадження їх до контролю якості програмного продукту, було проаналізовано усі процеси тестування, які проходять у життєвому циклі.

На проектах досить багато часу займає регресійне тестування, яке є складним етапом перевірки якості програмного продукту.

Регресійне тестування — це набір тестів, які спрямовані на виявлення дефектів або помилок у вже раніше протестованих модулях додатку.

Проводиться даний вид тестування не для того, щоб переконатись, що програмний продукт не містить дефектів, а для пошуку та виправлення регресивних помилок.

Регресивні помилки — дефекти, які з'являються при додаванні в існуючий продукт нового функціоналу, частини коду, або виправлення раніше знайденого багу.

Ідеальним варіантом для проведення регресійного тестування є знання зв'язку модулів між собою.

Таким чином тестувальник, проаналізувавши інформацію, може визначити, на які компоненти могла вплинути зміна.

Шляхом аналізу видів тестування, математичних моделей та їх характеристик було визначено, що можна застосувати граfi для полегшення роботи тестувальника.

Знаючи, яким чином пов'язані між собою модулі, тестувальник може скласти таблицю, у якій назви стовбців та назви рядків відповідають модулям.

Для зручності позначатимемо назви через x . Тобто, матимемо деякий набір $x_1 \dots x_n$, де n — кількість модулів.

Наявність зв'язку між окремими компонентами будемо позначати одиницею, а відсутність — 0.

Формуючи таблицю, отримуємо такий результат (за умови, що модулів у системі 8):

Таблиця 1

М/М	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6	x_7	x_8
x_1	0	0	0	0	0	0	0	0
x_2	0	0	0	0	0	1	1	0
x_3	0	0	0	0	0	0	0	0
x_4	0	0	0	0	0	0	0	0
x_5	1	0	0	0	0	0	1	0
x_6	0	0	0	0	0	0	0	0
x_7	0	1	0	0	1	0	0	0
x_8	0	0	0	0	0	1	0	0

Аналізуючи таблицю можна побачити її схожість із матрицею суміжності. Таблиця модифікується у матрицю суміжності, за якою потім будується граф.

Застосування графів для зображення зв'язку допоможе тестувальнику побачити, між якими модулями є зв'язок, та які з них варто перевірити при регресійному тестуванні.

У рамках дослідження проведено експеримент із застосуванням графа при тестуванні у реальних умовах та оцінено також економічну перевагу застосування цього підходу. А також, досліджувалась можливість застосування алгоритму «Пошук у глибину».

Література

1. С. Куліков «Тестирование программного обеспечения» Версія книги 2.0.2 від 27.11.2017.
2. Веб-сайт про тестування програмного забезпечення [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.protesting.ru/>.
3. Вікіпедія. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%86%D1%8F_%D1%81%D1%83%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96

ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

Д.В. Бурак,

директор ТОВ «Аргоком»

Ю.Л. Гірчак,

завідувач лабораторією ІС і ТЗН, викладач І категорії

ІНТЕНСИВНИЙ РОЗВИТОК ТА ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ РОБОТИ КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ – ЗАПОРУКА ЗЛЕТУ СУЧАСНОЇ НАУКИ

Сьогодні електроніка і телекомунікації дуже тісно пов'язані із розвитком науково-технічного прогресу. Ця пряма пропорційна залежність спостерігається уже майже два десятиріччя. Без сучасних телекомунікаційних засобів неможливо проводити наукових досліджень, збирати статистичні дані, обмінюватись інформацією, оформлювати звіти, інтерактивно спілкуватись, тощо.

Намагаючись розвинути комп'ютерні мережі, держава також робить відповідні кроки на зустріч даному прогресу. Так, нещодавно було прийнято Закон України «Про доступ до об'єктів будівництва, транспорту, електроенергетики з метою розвитку телекомунікаційних мереж», що дало поштовх до інтенсифікації розвитку фізичного рівня моделі OSI комп'ютерних мереж: став можливий сумісний підвіс оптичних кабелів спільно із лініями електропередач, розміщення ліній зв'язку у підземних каналах державної і приватної власності та ряд інших можливостей, які зробили велику справу для розвитку мереж.

Сучасні електронні засоби та телекомунікаційні системи є фундаментальним аспектом у розвитку науки в Україні і підвищення надійності роботи цих систем напряму зв'язано із успішним провадженням її розвитку.

Надійність роботи технологічних об'єктів — один з основних показників, що визначає рівень престижу компаній операторів зв'язку. Комп'ютерні мережі, які експлуатуються такими компаніями, є наглядним прикладом для технологічного об'єкту, надійність якого слід сьогодні збільшувати [1, с. 9].

На даному етапі розвитку комп'ютерно-інформаційних технологій наступив етап максимально великих швидкостей передачі даних на великих відстанях корпоративних мереж та застосування резервування елементів, з яких проектується будь-яка мережа. Стосовно швидкостей передачі даних, використання хмарних технологій, передавання надвеликих розмірів інформації від кінцевих користувачів спонукає до збільшення швидкостей мінімум до 100 Мбіт/сек. від будь-якого хосту до хосту інформаційно-комп'ютерної мережі. Про це також свідчить технологія будівництва останньої милі в населених пунктах: від комутаційного вузла до

клієнтського обладнання компанії оператори будують мережу із пропускнуою здатністю до 1Гбіт/сек. та пропонують тарифні плани 100Мбіт/сек. Звичайно, тут також присутній акцент жорсткої конкуренції на ринку надання ІТ послуг [2, с. 78].

На всіх етапах розвитку ІТ інфраструктури у будь-яких масштабах залишається питання надійності роботи технологічних об'єктів, які являються елементами корпоративних мереж. Сьогодні дуже важливо як для комутаційних вузлів будь-якого рівня у мережі так і для кінцевого користувача наблизити коефіцієнт надійності роботи усіх елементів та систем зв'язку до 0,99. Одним із найбільш дієвих методів підвищення надійності роботи технологічних об'єктів є резервування. Слід зазначити, що у всіх видах резервування поза увагою залишається пристрій, що виступає в ролі перемикача. У літературі часто зустрічаються схеми, в яких коефіцієнт надійності перемикача рівний 1, тобто, при проведенні розрахунків надійності системи, надійністю перемикача просто нехтується. У зв'язку із цим компанія Аргоком впродовж 15 років збирає статистичні дані щодо надійності роботи пристроїв-перемикачів, які застосовуються у власних системах зв'язку. У автоматизованих виробничих процесах тут резервуються канали зв'язку різних значень та масштабів і подача живлення до окремих елементів системи.

Для підвищення надійності роботи кінцевих користувачів, станом на 2017 рік запропоновано і реалізовано декілька проектів резервування каналів зв'язку. Наприклад, підключення кабелем будь-якою сучасною технологією резервується радіо-підключенням. Економічна доцільність такого резервування себе повністю виправдала для користувачів із потребою у вищій категорії надійності роботи каналу зв'язку. Перемикачем між основним елементом та резервним застосовується обладнання MikroTik. Із зібраних статистичних даних інженерними працівниками, можна зробити висновок, що коефіцієнт надійності даного типу обладнання є досить високим і в абсолюті його коефіцієнт рівний 0,95. Можливість перемикати автоматизовано канали передачі даних реалізовано за допомогою написання скрипту, умовою якого є увімкнути інший інтерфейс, якщо припиняється обмін пакетів на зовні із основним.

Також на даному етапі будівництва комп'ютерних мереж у планах є застосування резервування основного елементу двома резервними. Для зменшення часу перемикання між основним та резервними каналами тут слід застосовувати мажоритарний метод резервування. В якості відновлювального органу може бути такий самий тип обладнання як у моделі із перемикачем і одним резервним елементом.

Методом підвищення надійності в роботі систем зв'язку є також отримання об'єктивної інформації щодо апробації обладнання в екстремальних умовах для прийняття якісного рішення у його виборі для застосування на власних технологічних об'єктах. Проте, у більшості випадках, щоб залишатись конкурентноспроможними на ринку надання ІТ послуг, компаніям операторам та провайдерам потрібно самостійно над цим працювати. Одним із шляхів оперативного випробування обладнання є тісна співпраця із фірмами-виробниками та домовленості про надання його для тестування.

Модернізація мережі на новітню технологію із застосуванням, відповідного обладнання є запорукою надійної роботи комп'ютерних систем і мереж із великими пропускними здатностями. Так, компанія Аргоком на даному етапі свого становлення, інтенсивно займається модернізацією комп'ютерних мереж із впровадженням деревоподібної волоконно-кабельної архітектури.

Отже, науковий прогрес повинен мати надійне технічне підґрунтя, складовими якого є сучасна електроніка та телекомунікації.

Література

1. В. М. Локазюк, Ю. Г. Савченко «Надійність, контроль, діагностика і модернізація ПК» Посібник. — К. Видавничий центр.
2. А. Г. Микитишин, М. М. Митник, П. Д. Стухляк, В. В. Пасічник «Комп'ютерні мережі» Книга 1, навчальний посібник — Львів, «Магнолія 2006».

АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

О.І. Деркач, Л.В. Серженік, Н.А. Стус,
викладачі Могилів-Подільського технолого-економічного коледжу
Вінницького національного аграрного університету

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ЗВ'ЯЗКУ ТЕОРІЇ З ПРАКТИКОЮ У НАВЧАННІ

Підготовка фахівців до повноцінної професійної самореалізації в сучасних умовах розвитку підприємств галузі з успішними бізнес-процесами, новітніми технологіями та високою інформатизацією, вимагає нових підходів до інтеграційних зв'язків. Координатор — ринок праці [1, с. 33]. Необхідно не просто організувати навчальний процес, а створити систему ранньої адаптації майбутніх випускників на первинних посадах ще під час навчання у коледжі. Це досягається шляхом: — вдосконалення як форм, і змісту процесу навчання, так і технологій підготовки до професійної діяльності; — пошуку можливостей органічного поєднання та взаємоузгодження традиційних методів реалізації навчального процесу з новими методами його інтенсифікації й активізації, що забезпечують формування необхідних якостей майбутнього фахівця [2, с. 71]. Звичайно важлива роль у цьому процесі відводиться практичній підготовці.

Враховуючи стратегічні напрямки розвитку вищої освіти щодо створення сучасних механізмів забезпечення якості підготовки спеціалістів, в коледжі запроваджено нові підходи до професійно-практичної підготовки фахівців: практичне навчання з максимальною орієнтацією на виробництво. Формування якісних практичних вмінь забезпечується на основі поєднання інтересів виробництва і навчання, приведення змісту завдань до практичних потреб виробництва.

Для посилення практичної спрямованості навчання студентів на базі навчально-виробничих об'єктів коледжу створено навчально — виробничий підрозділ. Зі спеціальності «Зберігання і переробка зерна» — це зернова лабораторія. Викладачі циклової комісії спеціальних дисциплін удосконалюють організаційну форму проведення навчальних практик, підпорядковують характер та зміст роботи студентів — практикантів на здатність перетворювати набуті знання в уміння, що є більш важливим у вихованні компетентної особистості, адаптованої до реального стану діяльності підприємств, власної підприємницької діяльності. А саме, удосконалено зміст та форму організації навчальної практики для одержання робочих навичок з спеціальності. Застосування проектних технологій навчання у формі практикуму — тренінгу здійснюється під час навчальної практики зі спеціальності 5.05170103 «Зберігання і переробка зерна», що має

велике значення для глибокого засвоєння теоретичного матеріалу та практичних навичок з техніки та технології борошномельного виробництва та дає змогу набуту студентам професійних здібностей, які необхідні фахівцям в процесі трудової діяльності з виконання ключових компетенцій техника — технолога борошномельного виробництва, формує високу технологічну грамотність.

Реалізація технології ігрового навчання для формування професійних комунікативних умінь студентів у процесі навчання, навчання професійної комунікації в ігрових ситуаціях змодельованого професійного спілкування забезпечується під час диференційованих заліків з виробничих практик.

Запроваджуються інтерактивні форми його проведення, такі як виробнича конференція, де реалізується інформаційно-комунікативні технології підготовки спеціаліста на основі імітаційного моделювання реальних механізмів та процесів, формування професійної самостійності у виборі рішень ефективного розв'язання типових і нетипових виробничих завдань, долучення до ділового співробітництва, активної розумової діяльності, розкриття індивідуальних особливостей.

Бізнес визначає, яким бути спеціалісту, котрий працюватиме на конкретному робочому місці [3, с. 29]. В навчальному закладі виробилася певна система роботи щодо залучення працівників підприємств галузі до підготовки фахівців. Провідні спеціалісти підприємств залучаються до викладання спецдисциплін, практикуються бінарні заняття на виробництві.

Викладачі фахової циклової комісії постійно підвищують фаховий рівень шляхом стажування на сучасних підприємствах, які впроваджують новітні технології та обладнання, міжнародні системи сертифікації та мають високий рівень комп'ютеризації виробничих процесів. Проводиться робота з визначення рівня практичної сформованості випускників. А саме:

- працівники базових підприємств залучаються до участі у роботі кваліфікаційних комісій з присвоєння робітничої професії з даної спеціальності;
- включення працівників базових підприємств до складу журі конкурсу професійної майстерності «Кращий технолог»;
- участь у складі комісії з проведення диференційованих заліків з практики зі спец. «Зберігання і переробка зерна» студентів заочної форми навчання, які працюють на керівних посадах;
- участь провідних спеціалістів у підсумкових конференціях з виробничих практик;
- залучення випускників коледжу, які успішно працюють в системі хлібопродуктів на виховні години та тематичні вечори;
- збір відгуків про рівень теоретичної та практичної підготовки студентів під час керівництва викладачами виробничої практики на підприємствах.

Такі напрямки інтеграції дозволяють надавати якісні освітні послуги у підготовці фахівців відповідно до вимог роботодавця.

Література

1. Лузан П.Г. Методи і форми навчання у вищій аграрній школі / К.: Аграрна освіта, 2003. — 224 с.
2. Нові технології навчання: Науково-методичне забезпечення / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України / К., 2010. — Вип. 65. — 127 с.
3. Хоменко М.П. Організаційно-методичне забезпечення практичної підготовки студентів техніко-технологічних спеціальностей у вищих аграрних навчальних закладах: дис. канд. пед. наук: 13.00.02. — К., 2005. — 242 с.

Розділ 7

ТРАНСПОРТ

УДК 342.2

О.І. Прокопенко,

студентка Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
здобувач вищої освіти освітнього ступеня «магістр»

РОЗРОБКА ТРОЛЕЙБУСНОГО ЕКСКУРСІЙНОГО МАРШРУТУ У МІСТІ ЧЕРНІВЦІ

Анотація. Стаття присвячена вивченню туризму із залученням електротранспорту на прикладі тролейбусного екскурсійного маршруту у місті Чернівці.

Ключові слова: екскурсія, тролейбус, турист, Чернівці, DESTINATION.

Постановка проблеми. Місто Чернівці є привабливим для туристів з огляду на історико-архітектурні ресурси, розміщені в історичному центрі населеного пункту. Але більшість відвідин міста є одноденними та одноразовими, тому важливо знайти шлях до залучення туристів відвідати Чернівці знову.

Стан дослідження. Дослідженням проблеми займалися такі науковці, як І. Мельник, Л. Щербанюк, О. Любківський [2], Р. Кайндль [1] та В. Прагхер [4], які займалися пошуком маловідомих історичних фактів про Чернівці.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні Чернівці є потужною туристичною DESTINATION. Це пов'язано з наявністю великої кількості ресурсів як історичного, так і архітектурного характеру. Серед найвизначніших пам'яток міста виступає колишня Резиденція митрополитів, а тепер — ЧНУ ім. Ю. Федьковича, що знаходиться під опікою ЮНЕСКО. Також до буферної зони належить історичний центр міста з площами та забудовою кінця XIX — початку XX століття. Екскурсійні об'єкти в центрі є цінними екземплярами австрійської архітектури і входять до більшості екскурсійних маршрутів. Але досвід показує, що Чернівці — відносно невелике місто, центр якого можна обійти за декілька годин. Саме тому туристам наступного дня чи разу немає що побачити нового.

Для вирішення проблеми зацікавлення туристів Чернівцями пропонується запровадити незвичайний вид екскурсії. Це можливо завдяки введенню екскурсійного ретро-тролейбуса на постійній основі, який курсуватиме історичним центром міста.

Прототипом такої екскурсії можна вважати досвід Відня [8], Гельсінкі [7] та Мельбурна [6]. Там постійно курсують трамваї, які надають туристам можливість швидко оглянути центр міста і вийти на потрібній дестинації.

Попередником електротранспорту у Чернівцях виступає трамвай, чия історія почалася ще з 1897 р., коли у місті збудували колії, провели лінії та завезли 7 трамвайних вагонів з Австрії. Це був надзвичайно популярний вид транспорту, який надавав можливість панству швидко добиратися з різних куточків міста. Історія трамваю завершується у 1966 р., коли радянська влада проводила «антитрамвайну» політику [5].

Тролейбус почав курсувати Чернівцями 1939 р. і з часом став гідною заміною трамваєм, будучи досконалішим та витривалішим видом транспорту. Сьогодні тролейбусний парк характеризується наявністю різних моделей тролейбусів: Skoda, Volvo, LAZ, частина з яких вироблена в Україні, частину завезли зі Словаччини.

Для екскурсії пропонується використовувати модель Skoda 9Tr, оскільки тролейбус виглядає старовинно і концептуально. У зимовий період тролейбус планується обігрівати, у літній — працюватиме система кондиціонування. Транспорт буде оснащений екраном, де екскурсовод матиме змогу ілюструвати

свою розповідь старими знімками та доповнювати картосхемами. Взимку пасажирам будуть запропоновані гарячі напої, а влітку — освіжаючі.

Замовити екскурсію можна буде через мережу Інтернет або безпосередньо на площі Св. Марії, звідки і буде розпочинатися маршрут. Загалом маршрут складає 9 км і його планується подолати за 2 год.

Тролейбус починає свій рух від площі Св. Марії по вул. П. Сагайдачного. Екскурсовод розповідає легенду про турецьку криницю, а саме про турецького пашу та українську дівчину, яку він кохав, але так і не дочекався взаємності, оскільки дівчина не любила його та кинулася у криницю.

Транспорт продовжує свій рух по вул. Б. Хмельницького. В одному з будинків збиралося Товариство лікарів Буковини, де вони обговорювали новітні методи лікування та профілактики. Також на цій вулиці проживали батьки відомого голлівудського актора Дастіна Гофмана [2].

Тролейбус виїжджає на вул. Університетську, де величчє Резиденція митрополитів. Резиденцію збудували за проектом відомого австрійського архітектора Й. Главки ще в кінці XIX століття для священнослужителів. Вона складається з трьох корпусів, а позаду розбитий дендрологічний парк площею 5 га.

Навпроти знаходиться будинок для священників. Він був споруджений у 1930-х у стилі румунського необринков'яну та трансільванської неоготики.

Рис. 1. Схема руху екскурсійного тролейбуса

№ 6 по вул. В. Тимощука є дуже скромним будиночком, на якому висить меморіальна таблиця із зображенням Ольги Кобилянської та Лесі Українки. Тут у 1903-4 рр. винаймала житло О. Кобилянська. Жила вона тут бідно і злиденно, але саме тут до неї приїхала погостювати Л. Українка.

Презентабельна будівля на Університетській, 28 більше відома як 1 корпус ЧНУ. Сьогодні там навчаються студенти факультетів прикладної математики та комп'ютерних наук. Споруду будували задля потреб учительських, жіночої та чоловічої семінарії. Будівництво почалося 1874 р. і завершилося за рік. Але в ньому відкрили цісарсько-королівський університет Франца Йозефа I. Кількість кафедр у 1870-х становила 23, а на початку 20 століття вже складала 53 [1].

Оскільки кількість факультетів зростала, то постала проблема у приміщеннях. Так у 1882–1883 рр. навпроти був збудований ще один корпус на Університетській, 19. Фасад у стилі історизму багато декорований, а невеличкі бюсти відомих європейських фізиків та математиків, які знаходяться у нішах в оточенні янголят, презентують призначення цієї споруди. Сьогодні тут функціонує кафедра загальної фізики та юридичний факультет.

Будинок на вул. Університетській, 10 вартий уваги. Якщо детальніше придивитися до неї в реальності і при цьому роздивлятися фотографію її первісного вигляду, то можна розгледіти найбільш імпозантну будівлю міста. У другій половині 19 століття тут було споруджено головний молитовний будинок єврейської громади «Темпль» — синагога євреїв-реформістів.

У 1873 р. заклали наріжний камінь, а вже у 1877 р. відбулося урочисте відкриття. У 1941 його підпалили і кілька років Темпл стояв руїною [4]. За радянських часів споруду реконструювали і переобладнали під кінотеатр «Жовтень».

Далі тролейбус повертає на вул. С. Бандери до Театральної площі. Вона з'явилася ще у 18 столітті і носила назву Зерновий ринок. Згодом її назвали Рибною площею. Потім їй дали ім'я Єлизавети. У 1905 р. було офіційно відкрито театр Ф. Шіллера, який у 1954 р. перейменували у театр ім. О. Кобилянської.

Справа величчє приміщення колишньої Торгово-промислової палати. У 1906 р. проект будівництва почали втілювати у життя. Зараз там знаходиться адміністративний корпус медуніверситету міста Чернівці.

У 1907–1908 рр. навпроти палати збудували Єврейський народний дім. Стил ь будівлі — це необароко та неокласицизм. Вестибюль прикрашають леви-охоронці, фасад — виноградна лоза як символ входу в Храм Соломона. На центральному фасаді є чотири скульптури атлантів, що у руках тримають лаврові вінки. Над фронтоном увагу приковує птах, що розпростер крила. Нижче розташована шестикутна зірка.

Тролейбус під'їжджає до Соборної площі, яка є найдавнішою у місті Чернівці. Колись вона називалася Дров'яною, Кримінальною, Австрії, Гіка Воде, Радянською, і тільки у 1993 р. вона отримала назву Соборної. Найстаріша будівля площі — в'язниця. Таку роль вона виконує і сьогодні.

Далі транспорт рухається по вул. Героїв Майдану. За часів румунського правління її називали бульваром Короля Кароля II. Непарна сторона за Австрії була засаджена двома рядами дерев.

Зліва крізь будинки видніється шпиль костелу Найсвятішого серця Ісуса. Будівництво розпочалося 1891 року. Автором проекту виступив найвідоміший архітектор Чернівців Йозеф Ляйцнер. У 1894 храм було освячено. Вежа храму піднялася на шістдесят метрів. Довжина костелу — 26 м, ширина — 17 м. Площа — 3100 м². Розрахований на 800 осіб. З Еденбурга доставили три дзвони, найбільший з них важив 20 ц і мав назву «Серце Ісуса». За радянських часів храм розграбовано, орган знищено, а в середині розмістили архів. Каплиця костелу вкрита таємницями. Кажуть, тут поховані останки невідомих польських солдатів, що загинули у цих краях в роки Першої світової війни [1].

Тролейбус повертає на вулицю Садову. Це прилегла до парку, який колись мав назву Народний сад, вулиця, на якій у 1897 р. збудували трамвайне депо. Далі він звертає на вул. В. Аксєніна. Три вілли на цій вулиці є архітектурними пам'ятками. Більшість будівель вулиці зведено у стилі необринков'яну, історизму та сецесії.

Наприклад, № 31 має у своєму стилі вкраплення українського модерну. У нього ламаний дах, церковна баня, флюгер. Тут присутні елементи асиметрії, яка балансується динамічною рівновагою. Цікавим рішенням є шестикутні вікна та декоративні орнаменти. Тут у свій час мешкав діяч та письменник О. Луцький, що листувався з О. Кобилянською.

У будівлі під № 38 проживав архітектор Юго фон Рецорі з дружиною. Його син Грегор був художником та всесвітньо відомим актором. Знявся у 22 картинах. Серед його партнерок по фільму була Бріджит Бардо.

Споруда під № 27 схожа на середньовічний замок. Стіни виконані з бордової цегли, а фасад прикрашає барельєф хижого птаха, що надає готики домівці. Колись за домом розташовувалася міська стрільниця, а перед будинком стояв пам'ятник цісарю Ф. Йозефу [3].

До пам'яток архітектури належить № 11 — Ботанічний сад і один з корпусів ЧНУ. Він з'явився, як тільки завершили будівництво самої резиденції. В кінці 19 століття тут почали висаджувати перші рослини. Сад відчиняли о 9 ранку, а закривали із заходом сонця, про що попереджали за 15 хвилин дзвінком. У колекції саду наявні зникаючі види рослин, такі як едельвейс, радіола рожева та сон-трава. Деякі з них занесені до Червоної книги. Навесні тут божественно розквітають усі види магнолії та тюльпанів усіх кольорів.

Далі тролейбус знову повертає на вул. Садову і рухається попри парк ім. Т. Шевченка. У 1830 р. тут був ліс, і магістрат наказаввилучити певну кількість

дерев і облаштувати алеї. Завезли з Європи більше 35 000 рослин. Парк став Народним садом та улюбленим місцем відпочинку чернівчан.

Транспорт повертає на вул. Головну. Праворуч є пам'ятник П. Целану. Його встановили у 1922 р. і облаштували невеличкий сквер.

Справа під № 87 видніється сучасна школа № 2 — один з найстаріших навчальних закладів міста. Її відкрили ще на початку 19 століття. Серед вчителів тут виступали С. Воробкевич, Р. Кайндль, Й. Обріст, що вперше переклав «Кобзар» німецькою.

Далі відкривається надзвичайно велика церква. Її площа становить 1016 м², а сама вона містить 47 кімнат.

Знаходиться тут також пам'ятник загиблим солдатам. Це солдати австрійської армії, більшість з яких були чернівчанами.

Виїжджає тролейбус на Центральну площу, де зліва височіє ратуша. Збудували її в середині 19 століття як символ незалежності Буковини. Вежа піднімається майже на 50 м у небо. Колись вона грала роль майданчика для спостережень. Сьогодні рівно о 12 годині сурмач виконує «Марічку» Сабадаша.

На площі панує магічна цифра сім: тут було 7 готелів, 7 держав правило містом, 7 пам'ятників стояло на площі, 7 ділянок викупили для створення площі, це 7-бальна сейсмічна зона, 7 австрійських цісарів правили у Чернівцях та 7 вулиць відгалужуються від площі.

Поруч з ратушею знаходиться Художній музей, який спочатку збудували під банк у стилі «віденської сецесії». Прикрасою фасаду є малюнок на міфологічну тему, де зображено 12 богів Олімпу. У 2008 р. поруч з входом встановили пам'ятник трояндам, якими нібито підмітали вулиці міста.

№ 3 був представником аркадового стилю. Тут з'явилася перша в Чернівцях кав'ярня «Три корони». В кінці 19 століття тут збудували новий будинок «Габсбург», де було відкрито «Клуб шанувальників саме чернівецької кави». Їхнім конкурентом постала «Belle Vue». Тут розміщувалося вар'єте, кав'ярня та ресторан. На першому поверсі розташовувалася книгарня [2].

№ 35 по вул. Руській, куди повертає тролейбус, — храм, який неможливо оминати. Його побудували у стилі необринковяну з елементами італійського ренесансу. Дзвони привезли з Трансільванії. Проект «кручених» башт оцінив сам митрополит церкви.

І наприкінці нашої екскурсії тролейбус повертає на вулицю, з якої і розпочалась подорож. Справа, під № 89, криється дерев'яна церква Св. Миколая. Її збудували ще у 18 столітті, а у 19 — її розширили та перекрили. На жаль, у 1992 р. у храмі сталася пожежа, яка понівечила інтер'єр, але спільними зусиллями, як пише на ратуші, через пару років її відновили.

№ 57 приковує увагу сецесійними елементами. Тут народилася відома поетеса Роза Ауслендер. Таке прізвище вона отримала від свого чоловіка, яке навіть після розлучення назавжди залишила собі як псевдонім «Іноземець».

Висновки. Запропонований екскурсійний тролейбусний маршрут дасть можливість комфортно пересуватися між туристичними DESTINATIONAMI міста Чернівці. Інформація матиме ознайомчо-пізнавальний характер, тому буде універсальною для різних вікових категорій та характерів туристів.

Література

1. Кайндль Р. Історія міста Чернівці від найдавніших часів до сьогодення / Р. Кайндль. — Чернівці, 2005. — 275 с.
2. Мельник І. Czernowitz: історичні вулиці, будинки та видатні особистості: урбаністичні есеї / І. Мельник, Л. Щербанюк, О. Любківський. — Чернівці. — ДрукАрт, 2015. — 416 с.
3. Вілли Чернівців [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.chernivtsi-tours.com.ua/villy_chernivtsiv
4. Вілли Прагхер у Чернівцях [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.bukovynaonline.com/villi-pragher/
5. З історії трамваю у Чернівцях [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.cv.goldenpages.ua/details/122530/8808/з-історії-міського-трамваю
6. City Circle (Free Tourist Tram) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ptv.vic.gov.au/route/view/1112>
7. Travel around the city by tram [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.visithelsinki.fi/en/whats-on/sightseeing-trips-and-guidances/travel-around-the-city-by-tram>
8. Vienna Ring Tram [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.wien.info/en/sightseeing/sights/vienna-ring-tram>

МІЖНІРОДНІ ВІДНОСИНИ

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ.

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

D.V. Liashenko,

student of the Faculty of Accounting and Taxation
University of the State Fiscal Service of Ukraine

supervisor: ***L.V. Onuchak,***

Candidate of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Foreign Languages
University of the State Fiscal Service of Ukraine

FORMATION OF INNOVATIVE PROCESSES IN THE MODERN POLITICAL CONDITIONS OF UKRAINE

2016 was a year of macroeconomy stabilization in Ukraine. The government has pursued a policy aimed at deregulating entrepreneurial activity, improving the business climate, optimizing public sector governance, and ensuring the harmonization of national legislation with EU legislation. As a result capital investment in the first half of 2017 exceeded pre-crisis level, the net FDI (Foreign Direct Investment) amounted to \$1,156 million (from 0,7% in 1Q 2016 to 21,4% in 1Q 2017) and was mostly directed towards the real sector of the economy: industry (35%), agriculture (17%), construction (14%). The 1H 2017 also brought numerous significant transactions and announcements of new investments [2].

That's why the problem of creating a favorable investment climate in Ukraine is rather actual. Due to such situation, investments - is one of the most important remedies in making our economy more prospective and stable, 'cause international investments facilitate integration into world economy of receiving country by transfer of technologies, capital, management experience, innovations and so on [1].

But continued pressure and progress on a wide range of issues, including privatization of state-owned assets, judicial reform, and tax administration is absolutely essential to further leverage the country's existing strengths and maintain forward momentum on reforms. The country faces a number of grave challenges, from the conflict with Russian-backed separatists in the east to the fight against corruption [2].

Unfortunately, we have to admit the fact that Ukraine losses competition with other post-communist states not only in Europe but in Asia too. We can say that situ-

ation with investments in Ukraine is not obvious. Amount of investments is increasing, from one side. But we also should mention that Ukraine is still in the list of the most non-attractive states for foreign investors. Situation with foreign investments directly related to the internal economic situation in Ukraine. Ukraine is still exporting low cost goods and 70% of these goods are going to the former USSR countries. It means that internal transformation of Ukrainian economy has not happened. For this transformation we need foreign investments that will bring new technologies and will allow to produce goods competitive on the world market [3].

While much work remains for Ukraine to achieve its full potential, the country already boasts a number of advantages that should appeal to both foreign and domestic investors. These include a young, educated and technologically savvy population, low labor costs, a dynamic, growing IT sector, rich agricultural resources, and widespread admiration for Western values and standards. Also encouraging, the economy is returning to modest growth in 2016. This remarkable achievement, following a significant contraction in 2014, testifies to the resilience of the Ukrainian people and the firm commitment of Ukraine's many allies, including the United States. On reforms, the national launch of the ProZorro public e-procurement system, ongoing easing of currency controls, and successful passage of judicial and energy reform laws are positive signs that the Government of Ukraine recognizes the importance of improving Ukraine's investment potential [1].

Ukraine has already passed a point of no return in its transformation into a viable democracy. Further successful reforms implementation will turn Ukraine into an attractive destination for investments and a successful democratic model in the region — crucial for the international security. It requires continuous support from the international partners, namely the United States and the European Union, whose faith in Ukraine's success must be ultimately hedged by the profound commitment for change driven by the people of Ukraine[4].

References

1. Ukraine. Turn to Growth. Investment Climate Outlook — Mid 2017 [Electronic resource]. — Access mode: https://issuu.com/nicoffice/docs/nic_report_0908_all1
2. Ukrstat: Volume of direct investments into the Ukrainian economy from EU countries
3. Economic cooperation [Electronic resource]. — Access mode: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economic-cooperation/invest-climat>
4. Problems in creating a favorable investment climate in Ukraine [Electronic resource]. — Access mode: https://knowledge.allbest.ru/economy/3c0a65625b3ac79b5c53b88421306d26_0.html

І.Ю. Семенюк,

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АДАПТАЦІЙНОЇ ЕКСПОРТНОЇ СТРАТЕГІЇ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Здійснення ефективної зовнішньоекономічної діяльності вітчизняними машинобудівними підприємствами в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів України передбачає формування адаптаційної експортної стратегії.

Адаптаційна експортна стратегія, по суті, є планом досягнення цілей та мети машинобудівного підприємства на визначеному цільовому ринку шляхом реалізації сильних сторін та конкурентних переваг підприємства. Тобто, для активізації зовнішньоекономічної діяльності у формуванні механізму адаптації до євроінтеграційних процесів, у машинобудівного підприємства має бути чітко розроблений експортний план, який включатиме фінансову, маркетингову, організаційну та операційну складові.

У фінансовій частині експортного плану має бути визначено напрямки спрямування коштів для здійснення адаптаційних заходів та, відповідно, потенційні джерела їх формування. Важливим також є розрахунок ефективності ймовірних інвестиційних проектів підприємства на основі визначення точки беззбитковості.

Маркетингова частина експортного плану має передбачати обґрунтування доцільності виходу на нові ринки як наслідок товарної або географічної диверсифікації експорту машинобудівного підприємства, а також визначення основних інструментів досягнення ефекту активізації зовнішньоекономічної діяльності. У даному контексті важливим є включення до маркетингової частини експортного плану заходів щодо покращення іміджу підприємства на європейському ринку, основою яких є запровадження політики соціальної відповідальності.

Впровадження політики соціальної відповідальності, як елементу активізації зовнішньоекономічної діяльності, матиме позитивний ефект для підприємств машинобудівної галузі у якості адаптаційних заходів, який полягатиме у: покращенні ділової репутації, підвищенні конкурентоспроможності, зростанні капіталізації, підвищенні інвестиційної привабливості та обсягу продажів, а також зменшенні плинності кадрів [1, 2].

З цієї позиції, для машинобудівних підприємств, які мають намір активізувати зовнішньоекономічну діяльність у формуванні адаптаційного механізму, актуальним є, окрім запровадження системи менеджменту якості (ISO 9001), запровадити також систему менеджменту охорони здоров'я та безпеки праці (OHSAS 18001), систему екологічного менеджменту (ISO 14001) та систему енергетичного менеджменту (ISO 50001).

Організаційна частина експортного плану передбачає визначення необхідної кількості та якісного складу персоналу для здійснення активаційних заходів у формуванні механізму адаптації ЗЕД. Важливим також є визначення особливостей процесу управління персоналом у даному контексті.

В свою чергу, в операційній частині експортного плану має бути визначено графіки проведення адаптаційних заходів, методологію їх запровадження та терміни виконання. Необхідно передбачити також як буде здійснюватись моніторинг та контроль отриманих результатів.

Для підприємств машинобудівної галузі однією з ефективних методологій запровадження адаптаційних заходів з метою активізації зовнішньоекономічної діяльності може бути методологія «Шість сигм», яку використовують провідні промислові підприємства світу.

Методологія «Шість сигм» спрямована на покращення роботи усіх сфер господарської діяльності підприємства, особливо виробничої. Вона дозволяє постачати продукцію та послуги клієнтам у короткий термін із забезпеченням високої якості та низької ціни на основі менших затрат (рис. 1).

Рис. 1. Покращення виробничого процесу машинобудівного підприємства на основі методів концепції «Шість сигм»

Таким чином, для досягнення ефективного результату розробки та впровадження адаптаційної експортної стратегії машинобудівного підприємства, експортний план має відповідати наступним вимогам:

- керівництво машинобудівного підприємства має усвідомлювати важливість та доцільність адаптаційних заходів, визначених у плані;
- розробка експортного плану має базуватись на основних принципах стратегічного планування;
- основним ресурсом для досягнення цілей здійснення адаптаційних заходів має виступати персонал підприємства;
- експортний план має бути розроблений не менш, ніж на п'ять років.

Література

1. Комарова К. В. Соціальна відповідальність як складова стратегії розвитку бізнесу на підприємствах України / К. В. Комарова, Н. В. Ковальчук // Інноваційна економіка. — 2016. — № 5—6. — С. 25—30.
2. Шевченко Т. П. Теоретичні засади управління корпоративною соціальною відповідальністю на зовнішніх ринках / Т. П. Шевченко // Бізнесінформ. — 2013. — №4. — С. 86—90.

ЗМІСТ

Розділ 1 УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ МЕНЕДЖМЕНТ

<i>Т.С. Бойчук, О.А. Хитрова</i> БРЕНД-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕФЕКТИВНОСТІ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА	3
<i>О.В. Деменко, З.П. Урусова,</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АУДИТУ КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙ	8
<i>О.В. Косолапова, О.М. Лозовський,</i> ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ	10
<i>В.Г. Ляшенко, З.П. Урусова,</i> СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ БАНКІВ УКРАЇНИ	16
<i>О.М. Лозовський, Н.Ю. Семененко,</i> РОЛЬ КОМУНІКАЦІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ	17
<i>Є.В. Сікорська, В.М. Білявський,</i> КОНЦЕПЦІЯ ЗЕЛЕНОГО ОФІСУ, ЯК СПОСІБ РАЦІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	22
<i>О.В. Усс, З.П. Урусова,</i> МІСЦЕ АУДИТУ В СИСТЕМІ КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКУ	24
<i>Х.Р. Хакімова, З.П. Урусова,</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В БАНКУ	26
<i>І.С. Холод, О.М. Потапов,</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	28

Розділ 2 ПРАВО

<i>С.О. Бегмат, М.М. Грекова,</i> ЛОКАУТ ЯК ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ	30
<i>М.О. Божок, А.М. Гаврилюк,</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК ВІДПОВІДНО ДО КОДЕКСУ ЗАКОНІВ ПРО ПРАЦЮ ТА У ПРОЕКТІ ТРУДОВОГО КОДЕКСУ	33

І.О. Вахмістрова, О.І. Саско, ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ СТОСОВНО НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ.....	36
К.М. Власенко, А.М. Толкач, КОМБІНОВАНЕ НАВЧАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ	39
А.С. Галаур, ІНФОРМАТИВНА ЗГОДА ТА ВІДМОВА НА МЕДИЧНЕ ВТРУЧАННЯ	42
А.С. Галаур, ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ	44
І.В. Гречко, О.Г. Середа, НОВІ ТА НЕТИПОВІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ: ФРІЛАНСЕРСТВО ТА РОБОТА ЗА ВИКЛИКОМ.....	46
К.В. Гриценко, МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ МУНІЦИПАЛЬНОГО ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	50
К.В. Гриценко, НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ МУНІЦИПАЛЬНОГО ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ	54
В.В. Кальчевська, КІБЕРПРОСТІР ЯК МІСЦЕ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	56
А.П. Коваль, І.М. Білоус, ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ.....	58
І.В. Коротчук, А.М. Гаврилюк, СТАБІЛЬНІСТЬ ТА ЗМІНЮВАНІСТЬ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН	60
О.В. Кочергіна, І.В. Мізіна, ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ІЗ МІСЦЕВИМИ БЮДЖЕТАМИ У ДОНЕЦЬКІЙ ТА ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ НА ПЕРІОД ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ.....	62
Д.І. Кучеренко, ВІК ОСОБИ ЯК ЗАГАЛЬНА ОЗНАКА СУБ'ЄКТУ ЗЛОЧИНУ	65
Н.А. Макаренко, ПОДВІЙНЕ ГРОМАДЯНСТВО В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	66
Л.А. Муцураєва, ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО МЕДІАТОРА ЗА НОВИМ КОДЕКСОМ ЕТИКИ МЕДІАТОРА.....	68

Л.А. Муцураєва, МЕДІАЦІЯ У ПОДАТКОВИХ СПОРАХ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ	71
Л.А. Муцураєва, ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЙНОЇ ПРОЦЕДУРИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	72
Л.А. Муцураєва, ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ ДЛЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ	75
Л.А. Муцураєва, ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ У СПОРАХ МІЖ ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ТА ГРОМАДЯНАМИ.....	77
Л.А. Муцураєва, ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ПРИНЦИПИ МЕДІАЦІЇ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОГО СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	79
А.М. Околовський, АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	82
А.М. Околовський, О.М. Єщук, ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....	86
М.І. Пиляк, УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТИМУЛІВ РОЗВИТКУ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ	88
К.В. Підченко, О.Ю. Бруслик, ЗАСТОСУВАННЯ КОНТРЗАХОДІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	90
К.В. Підченко, М.М. Грекова, КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ ПРАЦІВНИКАМИ ТРУДОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ	92
К.В. Підченко, ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНЕ СУДОЧИНСТВО.....	95
К.В. Підченко, ПОНЯТТЯ ВІДМОВИ ПРОКУРОРА ВІД ПІДТРИМАННЯ ДЕРЖАВНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ В СУДІ	97
В.В. Пророченко, В.Ф. Пузирний, ПРАВО ЛЮДИНИ НА ПРАЦЮ, ЙОГО ЗМІСТ ТА ЗНАЧЕННЯ В СИСТЕМІ ПРАВ ЛЮДИНИ	99

<i>А.О. Семеняка, О.О. Головашевич,</i> НЕОБАНКИ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ	103
<i>Д.І. Федченко, О.Г. Середа,</i> ПРАВО НА СТРАЙК ТА ЙОГО ЗАКРІПЛЕННЯ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ..	105
<i>К.Р. Хохлова, О.Д. Новак,</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗМІН В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.....	107
<i>Є.А. Шелудько, І.І. Дахова,</i> ПРАВО НА ДОНОРСТВО ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ СОМАТИЧНИХ ПРАВ	110
<i>В.В. Шпілярович,</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ВИДІВ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	113

Розділ 3 МАТЕМАТИКА ТА СТАТИСТИКА

<i>К.В. Назаренко,</i> ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ТЕМ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ФУНКЦІЇ»	118
<i>С.А. Шелудько,</i> ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	125

Розділ 4 ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

<i>І.М. Вінчук, А.О. Вінчук, О.М. Коваленко, Н.М. Воробйова,</i> ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ СТАНДАРТІВ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	129
<i>А.В. Махлай,</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПІДПРИЄМСТВ МЕРЕЖЕВОЇ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ.....	135
<i>М.С. Шевчук, О.П. Буланий,</i> МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ У КОНТРОЛІ ЯКОСТІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	140

Розділ 5
ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

Д.В. Бурак, Ю.Л. Гірчак,
ІНТЕНСИВНИЙ РОЗВИТОК ТА ПІДВИЩЕННЯ НАДІЙНОСТІ РОБОТИ
КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ – ЗАПОРУКА ЗЛЕТУ СУЧАСНОЇ НАУКИ 143

Розділ 6
АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

О.І. Деркач, Л.В. Серженік, Н.А. Стус,
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ЗВ'ЯЗКУ ТЕОРІЇ З ПРАКТИКОЮ У НАВЧАННІ 146

Розділ 7
ТРАНСПОРТ

О.І. Прокопенко,
РОЗРОБКА ТРОЛЕЙБУСНОГО ЕКСКУРСІЙНОГО МАРШРУТУ
У МІСТІ ЧЕРНІВЦІ 149

Розділ 8
МІЖНІРОДНІ ВІДНОСИНИ
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

D.V. Liashenko, L.V. Onuchak,
FORMATION OF INNOVATIVE PROCESSES
IN THE MODERN POLITICAL CONDITIONS OF UKRAINE 156

І.Ю. Семенюк,
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АДАПТАЦІЙНОЇ
ЕКСПОРТНОЇ СТРАТЕГІЇ МАШИНОБУДІВНОГО ПІДПРИЄМСТВА 158

Підписано до друку 15.01.2018. Формат 60х84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Literatyna». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 9,53. 2-е вид., випр. і доп.
Зам. № 1501-2. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами.

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
м. Запоріжжя, пр. Леніна, 109, моб. 38 (094) 133-87-81

Інститут інноваційної освіти. Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40